

વર્ષ : ૪૫ ♦ અંક : ૧૨
ડિસેમ્બર - ૨૦૨૧

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આલ્ભાનંદજી પ્રેરિત

Retail Price Rs. 10/- Each

દિવ્યાધ્વનિ

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આલ્ભાનંદજી - વિવિધ મુદ્રામાં

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આચાર્યાભિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શ્વરૂપ - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંયાલિત)

કોલા ૩૮૨ ૦૦૭, (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

મો.નં. ૯૮૮૮૮૮૮૮૮૮ (કાર્યાલય / એકાઉન્ટસ), ૯૮૮૮૮૮૮૮૮૮ (રિસોર્ચ્યાન / આવાસ)

Mail : mail@shrimadkoba.org, Web : www.shrimadkoba.org

સંસ્થામાં શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર પૂજા-વિદ્યાન વેળાએ

(તા. ૦૩-૧૧-૨૦૨૧)

ડિસેમ્બરની આદ્યાત્મિક શિબિર વેળાએ

પૂજય ભાઈનશ્રી

પૂજયશ્રી ગોકુળભાઈ

ભા. ભ્ર. શ્રી સુરેશજી

પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાણ દેસાઈ

ગુરુકુળના વિદ્યાર્થીઓ નિર્મિત
ધ્યાનગુફા

ભક્તિ : સુજા શ્રી પારેખ ભાઈનો

'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ ટ્રાન્સપીરેશનલ ભાયોપીક'
ફિલ્મ નિર્દર્શન વેળાએ

દિવ્યદયનિ

અનુક્રમણિકા

(૧)	શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ	શ્રીમદ્ રાજયંત્રજી	૫
(૨)	જીવનમાં પ્રસંગતાનો અભ્યાસ ..	પૂજયશ્રી આત્માનંદજી...	૬
(૩)	શ્રી અમિતગતિ સામાચિક	પૂજય બહેનશ્રી.....	૮
(૪)	સચ્ચાદી તપ	બા.બ્ર. સુરેશજી.....	૧૦
(૫)	આત્માનું અનુસંધાન.....	સમશી શુતપ્રકાશજી	૧૨
(૬)	નિદ્રામાંથી જાગૃતિ ભણી	પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ..	૧૪
(૭)	શ્રી પૂજયપાદ આચાર્ય ...	પ્રા.ચંદાબહેન પંચાલી..	૧૬
(૮)	શ્રી દેવયંત્રજી ચોવીશી	શ્રી અશોકભાઈ શાહ	૧૮
(૯)	શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર....	શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર....	૨૨
(૧૦)	શાંત સ્વીકારભાવની પ્રક્રિયા ..	શ્રી રમેશભાઈ ખંધાર ...	૨૪
(૧૧)	ધર્મ-આપણો સદાનો સાથી	શ્રી ભાનુભેન શાહ	૨૭
(૧૨)	બાળવિભાગ	શ્રી મિતેશભાઈ શાહ	૩૦
(૧૩)	ગ્રંથ-પુસ્તક સમાલોચના	શ્રી મિતેશભાઈ શાહ	૩૨
(૧૪)	સમાજ-સંસ્થા દર્શન		૩૪

વિષા : ૪૫

ડિસેમ્બર-૨૦૨૧

અંક-૧૨

શ્રીમદ્ રાજયંત્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંયાલિત)

કોલા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન: ૯૮૨૬૬૨૩૮૬ (કાર્યાલય/એકાઉન્ટસ)

૯૮૨૬૬૨૩૭૬ (રિસેઝન/આવાસ)

mail@shrimadkoba.org, www.shrimadkoba.org

નેકમાં સીધું દાન ભરવા માટેની વિગત

Bank Detail : Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra

Name of Bank : Kotak Mahindra Bank

Branch : Chandkheda, Ahmedabad - 382424.

A/c. No. : 08390020000044 • IFS Code : KKBK0000839

BANK DETAILS FOR FOREIGN DONORS

IN FAVOUR OF : SHREE SATSHRUT SEVA SADHANA KENDRA

NAME of BANK : STATE BANK OF INDIA

BRANCH : NEW DELHI, MAIN BRANCH 11, PARLIAMENT STREET-110001

A/C NO. : 40102524216   IFSC CODE : SBIN0000691

SWIFT CODE : SBININBB104

INCOME TAX EXEMPTION UNDER SECTION (80G) 5 OF THE INCOME TAX

ACT, 1961. VIDE NO. CIT / GNR / 80G / GNR89 / 2008-2009

INCOME TAX REGISTRATION U/S. 12AA. 041910192

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ ‘દિવ્યધ્વનિ’ દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ગ્રાણ વર્ષથી ઓછી મુદ્દતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડાફિટ/એમ.ઓ. ‘શ્રીમદ્ રાજચંદ્ આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા’ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનામ્ર અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખોલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાળ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે કમશઃ લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અવિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંત્રબ્રહ્મ સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર અસ્ટેટ, બારોલપુરા,

અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪

ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

આપે કહ્યું છે, “આ લોક ત્રિવિધ તાપથી આદુગણ્યાદુગણ છે. સમયે સમયે અતુલ બેદ, જવરાદિક રોગ, મરણાદિક ભય, વિયોગાદિક દુઃખને તે અનુભવે છે; એવી અશરણતાવાળા આ જગતને એક સત્પુરુષ જ શરણ છે. સત્પુરુષની વાણી વિના કોઈ એ તાપ અને તૃથા છેદી શકે નહીં એમ નિશ્ચય છે. માટે ફરી ફરી તે સત્પુરુષના ચરણનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ.” આપની આ સંપૂર્ણ સત્ય વાત અનુભવગમ્ય પણ છે, છતાં બાળક જમ માતા-પિતા પાસે પોતાને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ બોલે છે, તેમ મને પણ બીજી એક વાત કહેવાનું મન થાય છે. મારા એ દોષને કષ્ય ગણવા કૃપા કરશો. અપૂર્ણ પુણ્યના ઉદ્યથી કદાચ સત્પુરુષની વાણી સાંભળવા કે વાંચવા ન મળે, તો પણ એ વાણીનો ‘સંગ્રહિત ગ્રંથ’ હાથમાં આવતા આનંદ અનુભવાય છે. જેમ બરફનો ટુકડો મોટામાં મૂકતાં તો ઠંડક થાય જ છે, પરંતુ હાથમાં લેતાં પણ ઠંડક અનુભવાય છે, તેમ વચ્ચનામૃતજી ગ્રંથ હાથમાં લેતાં પણ આનંદનો અનુભવ થાય છે. એમાં બિરાજમાન આપના ચિત્રપટના દર્શન થતાં અપૂર્વશાંતિ અને અવર્ણનીય આનંદની અનુભૂતિ થાય છે. આપની વાણી તો ત્રિવિધ તાપ અને તૃથા છૈદે જ છે, પરંતુ આપનું દર્શન પણ અંતરને શાંતિ આપે છે, વિપાદ દૂર થઈ જાય છે અને હૃદય પુલકિત થઈ જાય છે. આપના વચ્ચનામૃતનો આસ્વાદ લેતાં ધર્મધ્યાન અને વૈરાગ્યની સમજણ આવે છે, કર્મનું સ્વરૂપ સમજાય છે અને જીવનના સંધર્ભો ગૌણ બનતાં જાય છે. જીવને રત્નસમાન અનુભવ વચ્ચનો અને બોધવચ્ચનોની સંપ્રાપ્તિ થતાં મોક્ષમાર્ગના રહસ્યો ખુલતાં જાય છે. પડવાના સ્થાનકો અને અધોગતિના કારણો પ્રત્યે જાગ્રત્કતા આવે છે. મનુષ્યભવ સફળ કરવાની સોનેરી શિખામણોનો જ્યારે બોધ વરસે છે ત્યારે મનમાં “અહો કૃપાળુ ! અહો કૃપાળુ” એવો નાદ ગૂજે છે. મન આપના પરમાપ્રશાસ્ત્ર ચરણારવિંદને નમસ્કાર કરી, વારંવાર તેને ચિંતવી, તે જ માર્ગમાં પ્રવૃત્તિની ઈચ્છા કરે છે. ભવોભવ આપનું શરણ મળો એવી અદ્ભુત જંખના પણ કરે છે.

ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

શ્રી સદગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ રાજચંદ્રજી

પત્રાંક-૫૮૮

વવાણિયા, વૈશાખ વદ ૬, રવિ, ૧૯૫૨
આર્થ શ્રી માણેકચંદાહિ પ્રત્યે- શ્રી
સંભતીર્થ.

સુંદરલાલે વૈશાખ વહિ એકમે દેહ છોડ્યાના ખબર લાયા તે વાંચ્યા. વિશેષ કાળની માંદગી વિના, યુવાન અવસ્થામાં અક્સમાત્ દેહ છોડવાનું બન્યાથી સામાન્યપણે ઓળખતા માણસોને પણ તે વાતથી બેદ થયા વિના ન રહે, તો પછી જેણે કુદુંબાહિ સંબંધસ્નેહ મૂર્છાઈ કરી હોય, સહવાસમાં વસ્યા હોય, તે પ્રત્યે કંઈ આશ્રયભાવના રાખી હોય, તેને બેદ થયા વિના કેમ રહે? આ સંસારમાં મનુષ્યપ્રાણીને જે બેદના અકથ્ય પ્રસંગો પ્રામ થાય છે, તે અકથ્ય પ્રસંગમાંનો એક આ મોટો બેદકારક પ્રસંગ છે. તે પ્રસંગમાં યથાર્થ વિચારવાન પુરુષો સિવાય સર્વ પ્રાણી બેદવિશેષને પ્રામ થાય છે, અને યથાર્થ વિચારવાન પુરુષોને વૈરાગ્યવિશેષ થાય છે, સંસારનું અશરણપણું, અનિત્યપણું અને અસારપણું વિશેષ દદ થાય છે.

વિચારવાન પુરુષોને તે બેદકારક પ્રસંગનો મૂર્છાભાવે બેદ કરવો તે માત્ર કર્મબંધનો હેતુ ભાસે છે, અને વૈરાગ્યરૂપ બેદથી કર્મસંગની નિવૃત્તિ ભાસે છે, અને તે સત્ય છે. મૂર્છાભાવે બેદ કર્યાથી પણ જે સંબંધીનો વિયોગ થયો છે, તેની પ્રાપ્તિ થતી નથી, અને જે મૂર્છા થાય છે તે પણ અવિચારદશાનું ફળ છે, એમ વિચારી વિચારવાન પુરુષો તે મૂર્છાભાવ પ્રત્યયી બેદને શમાવે છે, અથવા ધાર્યું કરીને તેવો બેદ તેમને થતો નથી. કોઈ રીતે તેવા બેદનું હિતકારીપણું દેખાતું નથી, અને બનેલો પ્રસંગ બેદનું નિમિત્ત છે, એટલે તેવે અવસરે વિચારવાન પુરુષોને જીવને હિતકારી એવો બેદ ઉત્પન્ન થાય છે. સર્વસંગનું અશરણપણું, અબંધવપણું, અનિત્યપણું, અને તુલ્યપણું તેમ જ અન્યત્વપણું દેખીને પોતાને વિશેષ પ્રતિબોધ થાય છે કે હે જીવ, તારે વિષે કંઈ પણ આ સંસારને વિષે ઉદ્ઘાટિ ભાવે પણ મૂર્છા વર્તતી હોય તો તે ત્યાગ કર, ત્યાગ કર, તે મૂર્છાનું કંઈ ફળ નથી, સંસારમાં ક્યારેય પણ શરણત્વાદિપણું પ્રામ

થવું નથી, અને અવિચારપણા વિના તે સંસારને વિષે મોહ થવા યોગ્ય નથી, જે મોહ અન્તિ જન્મમરણનો અને પ્રત્યક્ષ બેદનો હેતુ છે, દુઃખ અને કલેશનું બીજ છે, તેને શાંત કર, તેનો ક્ષય કર. હે જીવ, એ વિના બીજો કોઈ હિતકારી ઉપાય નથી, એ વગેરે ભાવિતાભૂતાથી વૈરાગ્યને શુદ્ધ અને નિશ્ચલ કરે છે. જે કોઈ જીવ યથાર્થ વિચારથી જુએ છે, તેને આ જ પ્રકારે ભાસે છે.

આ જીવને દેહસંબંધ હોઈને મૃત્યુ ન હોત તો આ સંસાર સિવાય બીજે તેની વૃત્તિ જોડાવાનો અભિપ્રાય થાત

નહીં. મુખ્ય કરીને મૃત્યુને ભયે પરમાર્થરૂપ બીજે સ્થાનકે વૃત્તિ પ્રેરી છે, તે પણ કોઈ વિરલા જીવને પ્રેરિત થઈ છે, ધણા જીવોને તો બાબુ નિમિત્તથી મૃત્યુભય પરથી બાબુ ક્ષણિક વૈરાગ્ય પ્રામ થઈ વિશે કાર્યકારી થયા વિના નાશ પામે છે; માત્ર કોઈ વિચારવાન અથવા સુલભબોધી કે હળુકર્મા જીવને તે ભય પરથી અવિનાશી નિઃશ્રેયસ પદ પ્રત્યે વૃત્તિ થાય છે.

મૃત્યુભય હોત તોપણ તે મૃત્યુ વૃદ્ધાવસ્થાએ નિયમિત પ્રામ થતું હોત તોપણ જેટલા પૂર્વે વિચારવાનો થયા છે, તેટલા ન થાત; અર્થાત્ વૃદ્ધાવસ્થા સુધી તો મૃત્યુનો ભય નથી એમ દેખીને ગ્રમાદસહિત વર્તત; મૃત્યુનું અવશ્ય આવવું દેખીને, તથા તેનું અનિયમિતપણે આવવું દેખીને, તે પ્રસંગ પ્રામ થયે, સ્વજનાદિ સૌથી અરકણપણું દેખીને, પરમાર્થ વિચારવામાં અપ્રમત્તપણું જ હિતકારી લાગ્યું, અને સર્વસંગનું અહિતકારીપણું લાગ્યું. વિચારવાન પુરુષોનો તે નિશ્ચય નિઃસંદેહ સત્ય છે; ત્રણે કાળ સત્ય છે. મૂર્છાભાવનો બેદ ત્યાગીને અસંગભાવપ્રત્યયી બેદ વિચારવાનને કર્તવ્ય છે.

જો આ સંસારને વિષે આવા પ્રસંગોનો સંભવ ન હોત, પોતાને અથવા પરને તેવા પ્રસંગની અપ્રાપ્તિ દેખીની હોત, અશરણાદિપણું ન હોત તો પંચવિષયનાં સુખસાધનનું કશું ન્યૂનપણું પ્રાપ્તે નહોતું, એવા શ્રી ઋષભદેવાહિ પરમપુરુષો, અને ભરતાદિ યક્ષવત્યાદિઓ

(અનુસંધાન પાના નં. ૩૩ પર)

જીવનમાં પ્રસક્રતાનો અભ્યાસ

પરમ શક્રેદ્ય સંતશ્રી આત્માનંદજી

પ્રસક્રતા એ એવો વિષય છે કે તે માનવીમાગનો જ નહિ પરંતુ જીવમાત્રને સ્પર્શે છે. આપણે કેવી રીતે પ્રસક્રતાને પામી શકીએ અને પામ્યા હોય તો તેને કેવી રીતે જાળવીને તેની વૃદ્ધિ કરી શકીએ તેના વિશે આપણે વિચારણા કરીશું. હંમેશાં ખુશમિજાજમાં રહેવું તે પ્રસક્રતા છે. શાસ્ત્રીય દાણીએ જોઈએ તો ‘પ્ર’ એટલે પ્રકૃષ્ટ અને ‘સન્ન’ એટલે હોવું. હંમેશાં પોતાના સ્વાભાવિક ગુણમાં રહેવું. કેટલાક વાહનો પાઇળ લખેલું હોય છે કે “ખુશ રહો ઘારે.” ઘડા વિપરીત સંજીવોમાં પણ આપણે આપણા ‘ભાવ’ બગાડવા નહીં. બીજું વાક્ય એમ પણ લખેલું હોય છે કે “બુરી નજરવાલે તેરા મુંહ કાલા” અથવા ગુજરાતીમાં એમ પણ લખેલું હોય છે કે ઈષણુને આશીર્વાદ“. પ્રસક્રતા ગ્રામ કરવી હોય તો બે પ્રકારે અભ્યાસ કરવો (૧) જીવનમાં સાચી સમજણ ગ્રામ કરવી અને (૨) સાચી સમજણના વિકાસ માટે પ્રતિદિન અભ્યાસ કરવો. વિદ્યાર્થી એક વખત વાંચીને પછી તેના ઉપર વિચાર કરે છે, તેને કંઠસ્થ કરે છે, ભૂલી ન જાય તે માટે તે વારંવાર સ્મૃતિમાં લેવાનો પ્રયત્ન કરે છે. આપણે કેમ ઘરીએ ઘરીએ અપ્રસર થઈ જઈએ છીએ ? તેના વિશે વિચારવું. આપણું ધાર્યું ન થાય તો આપણે ખેદભિન્ન થઈ જઈએ છીએ. તો અહીં એ સમજણ જીવનમાં ઉત્તરવી કે આપણું ધારેલું બધું જીવનમાં થાય નહીં. ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા કહે છે,

“હું કરું હું કરું એજ અજાનતા,
શક્તનો ભાર જેમ શાન તાણો;
સૃષ્ટિ મંડાણ છે ઈણી પેરે સહુ,
જોગી જોગોશ્વરા કોઈક જાણો.”

‘હું આમ કરી નાખું’ આવી અંદરમાં તીવ્ર તૃષ્ણા હોવી, માન્યતા હોવી તે જ અપ્રસક્રતાનું કારણ છે. એટલે શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને

અનાસક્ત કર્મયોગની વ્યવસ્થા બતાવી.

**“કર્મએવાધિકારસ્તુ મા ફલેષુ
કદાચન ।”**

આમ બોલવું તો સહેલું છે પણ કરવું અધરું છે. પુનિત મહારાજ આ જ વાતને સાદી ભાષામાં સમજાવતાં કહે છે કે,

**“રહેવું સંસારમાં મનુષ્ય અવતારમાં,
જળ અને કમળની જેમ રાખો;
પાળું મુજ ધર્મનો કરું સહુ કર્મને,
ફળ તણી આશથી દૂર રાખો.”**

એકદમ કોઈ મહાન કાર્ય સિદ્ધ ન થાય પણ ફરી ફરી અભ્યાસ, ફરી ફરી વૈરાગ્ય, સબૂરી, સાવધાની અને સમજણ જોઈએ. જો મનુષ્યનું ધાર્યું થતું હોત તો તે પહેલા પરમાત્માને, જ્ઞાની સંતોને જ નાણ કરી દે એવો આ જીવ દુષ્ટ છે ! રાગી-દેખી-અજ્ઞાની છે ! તે અબુદ્ધિપૂર્વક, બુદ્ધિપૂર્વક એમ સમજે છે કે મારાથી મોટું બીજું કોઈ નથી ! આવી માન્યતાનું નામ જ અજ્ઞાન, અસમજણ છે. જેમ જેમ સમજણ આવે તેમ તેમ જીવનમાં સમાધાન આવે.

**“સમજ વિનાનું રે, સુખ જીવને નથી;
ભલે કોટિ યુગો વહી જાય.”**

કળિયુગનો પ્રભાવ આવો જ છે કે આ જીવ વાખ્યો વળતો નથી, પણ હારે ત્યારે સમસમીને રહી જાય છે. સોળ વર્ષનો દીકરો થાય પછી તેને મિત્ર ગણવો જોઈએ. તેને ‘એ અહીં બેસી જા’, ‘જી આમ કરી નાખ.’ તેમ ન કહેવાય. ‘સોળે સાન ને વીસે ભાન’ આવી જાય એટલે એમ સમજ લેવું કે હવે આના પરથી પિતા તરીકેનો મારો અધિકાર ગયો. જો આમ નહીં સમજો તો કોઈક વાર તે અપમાન કરી દેશે તો દુઃખી થવું પડશે. જો તમારા દીકરા આજ્ઞાકારી

હોય તો પણ બહુ રાજુ થવું નહીં કારણ કે તે ક્યારે બદલાઈ જશે તે કાંઈ કહી ન શકાય. માટે હે જીવ! બધા પ્રયત્નો કર્યા પછી જીવનમાં સહજપણે જે કાંઈ બની આવે તેની સહજ સ્વીકૃતિ કરવી તે પ્રસંગતા પ્રામ કરવાની માસ્ટર કી છે; પણ તે એક-બે દિવસમાં ન આવે કારણ કે સમજણાને પ્રબુદ્ધ થતાં બહુ વાર લાગે. પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ વચનામૃત પત્રાંક-૩૦૧ માં સમજણાને પ્રબુદ્ધ કરવા માટેની માસ્ટર કી આપતા કહ્યું છે,

“જગત આત્મરૂપ માનવામાં આવે; જે થાય તે યોગ્ય જ માનવામાં આવે; પરના દોષ જોવામાં ન આવે; પોતાના ગુણાનું ઉત્કૃષ્ટપણું પણ સહન કરવામાં આવે તો જ આ સંસારમાં રહેવું યોગ્ય છે; બીજી રીતે નહીં.”

બીજા કરતાં આપણામાં જે બે-ગ્રાણ ગુણ વધારે હોય તો આપણે પોતાની જાતને મહાન માનીએ છીએ કારણ કે આપણાથી વધારે ગુણવાન એવા ધર્મત્વાઓને હજુ સુધી આપણે મળ્યા જ નથી. પ્રસંગતા જીવનમાં કેળવવી હોય તો સાચી સમજણ પ્રથમ કેળવવી અને તેના માટે જીવનમાં ‘ચાલશે, ફાવશે, ભાવશે, ગમશે’ આ સૂત્ર અપનાવવું પડશે. જે નિત્ય નથી તેના પર શું મોહ કરવો? સંતો કહે છે કે,

“દો દિન કા જગમેં મેલા, સબ ચલાયલી કા ખેલા”

આ વિશ્વની જે વ્યવસ્થા છે તે સત્સંગ, સદ્ગુરૂંચનના યોગે સમજવી તો ધીમે ધીમે પ્રસંગતા જીવનમાં આવે. ખરી પ્રસંગતા તો જ્ઞાની ધર્મત્વાઓને જ હોય છે કે જેમણે અનંત આનંદના સાગર એવા પરમાત્માની સાથે પોતાની સુરતા જોડી ઢાંધી છે. આવા સંતો કેવા હોય છે?

“ફિકર કા ફાકા કિયા, તાકા નામ ફંકીર.”

નિશ્ચિત થવા માટે વિચારવું કે, “દાને દાને પે લિખા હે, ખાને વાલે કા નામ” માટે ભવિષ્યની બહુ ચિંતા કરવી નહીં. ૪૦-૫૦ વર્ષ સુધી તથારૂપ પાત્રતા સહિત જે જીવ જ્ઞાની પુરુષના ચરણને સેવે તો તેમની થોડી વાત તેના મગજમાં ઉત્તરે એવી તેની દુર્લભતા છે. નિયતિવાદ આ પ્રમાણે છે : “જે કાળે, જે ક્ષેત્રે,, જે વ્યક્તિની સાથે જે ઘટના જે પ્રકારે

બનવાની હોય તે ક્ષેત્રે, તે કાળે, તે ઘટના તે વ્યક્તિની સાથે બનતી અટકાવવા ઈન્દ્ર, નરેન્દ્ર, જિનેન્દ્ર પણ સમર્થ નથી તેમ સ્યાદ્વાદ શૈલીથી સમજવું.”

આવો નિયતિવાદનો સિદ્ધાંત જીવને નિશ્ચિત કરી દે છે, સમાધાનયુક્ત કરી દે છે. પ્રસંગતા તે સાચી સમાધિનું ફળ છે. સાચા સંતને પોતાના જીવનમાં કોઈપણ ફરિયાદ હોતી નથી. તેમને એવી દંડ શ્રદ્ધા હોય છે કે ‘જે બનનાર છે તે ફરનાર નથી, અને જે ફરનાર છે તે બનનાર નથી’ પણ આપણે આ સિદ્ધાંતવચનને સ્યાદ્વદ્ધથી સમજવું જોઈએ. આવા અતિશયકારી વચનોને સમજવા માટે જીવની પાત્રતા જોઈએ અને મહાન સંતનું સામિધ્ય જોઈએ તેમજ પોતાની લગન જોઈએ. સંતો કહે છે કે, “મગન હોઈ મીરાં ચલી, તેરો કોઈ નહીં હે રોકનહાર.”

પ્રસંગતા પ્રામ કરવા માટે યથાર્થ દાણની આવશ્યકતા છે અને યથાર્થ દાણિ ‘કપટરહિત થઈ આત્માર્પણતા’ કરવાથી થાય છે. એક ‘તૂહિ તૂહિ’ ની લગની લાગે તો કામ થાય. સંતો કહે છે કે ‘મારું મારું કરે તે મરે અને તારું તારું કરે તે તરે.’ તારું એટલે પરમાત્માએ કહેલે જે થાય તે યોગ્ય જ માને તો જીવનમાં પ્રસંગતા આવે. પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી અમૂલ્ય તત્ત્વવિચારમાં કહે છે કે, ‘રે આત્મ તારો! આત્મ તારો! શીંગ એને ઓળખો, સર્વાત્મમાં સમદાદિ ઘો, આ વચનને હદયે લખો.’

તો આ પ્રમાણે સાચી સમજણ અને અભ્યાસથી જીવનમાં પરિવર્તન આવવું જોઈએ. તેના માટે અવશ્ય સત્સંગ કરવો જોઈએ અને અધિકૃત મહાપુરુષોના વચનોનું વાંચન, મંથન કરવું જોઈએ. તે ધર્મત્વાઓનું જીવન તે જ તેમનો સંદેશ છે. આવા જ્ઞાનીઓનું જીવન પરમ શાંત, પરમ આનંદ અને અનેક ગુણોથી વિભૂષિત હોય છે. એવા કોઈપણ મહાન જ્ઞાની ધર્મત્વાઓના વચનોનું વાંચન, ચિંતન કરી તેનો જીવનમાં અમલ કરીશું તો પ્રત્યેક ઘટના-પ્રસંગોમાં આપણે નારાજ, નાખુશ થઈ જઈએ છીએ તે ધીરે ધીરે ઓછું થતું જશે અને જેમ જેમ જીવનમાં સાચી સમજણનો વિકાસ થશે તેમ તેમ જીવનમાં પ્રસંગતા આવતી જશે.

ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

પરમ પૂજય શ્રી અમિતગતિ આચાર્ય વિરચિત

શ્રી અમિતગતિ સામાયિક પાઠ

એક અનુચિતન

પૂજય બહેનશ્રી ડૉ. શર્મિષ્ઠાલેન સોનેશ્ય

(શ્લોક - ૨૬)

યસ્યાસ્તિ નैક્યં વપુષાપિ સાર્વ,
તસ્યાસ્તિ કિં પુત્ર-કલત્ર-મિત્રૈ:
પૃથક્કૃતે ચર્મણિ રોમકૂપા:
કુતો હિ તિષ્ઠન્તિ શરીરમધ્યે ॥૨૭॥

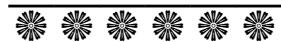
શબ્દાર્થ :

યસ્ય - જેનું, વપુષાઅપિ - શરીર પણ, સાર્વમ् - સાથે, ન એક્યમ - ઐક્ય નથી, તસ્ય - તેનું, પુત્રકલત્રમિત્રૈ: - પુત્ર, સ્ત્રી અને મિત્રો સાથે, કિમ (એક્યમ) અસ્તિ - શું એકતા સંભવ છે? ચર્મણિ - (કેમકે) ચામડીને, પૃથક કૃતે - શરીરથી જુદી કરતાં, શરીરમધ્યે - શરીરની મધ્યમાં, રોમકૂપા: - રોમ છિદ્ર, હિ કુતઃ તિષ્ઠન્તિ - સ્થિર કેવી રીતે રહી શકે?

ગુજરાતી પદ્યાનુવાદ

જો આત્મ જોડે એકતા આવી નહીં આ દેહની,
તો એકતા શું આવશે, સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્રો સાથની?
જો થાય જુદી ચામડી, આ શરીરથી ઉતારતાં,
તો રોમ સુંદર દેહ પર પામે પછી શું સ્થિરતા ?
ગદ્યાનુવાદ :- જેની (જે આત્માની) શરીરમાં રહેવા
ઇતાં તેની સાથે ઐક્યતા નથી થઈ શકતી તો પછી
તેનાથી જુદાં એવા પુત્ર, સ્ત્રી અને મિત્રો સાથે એકતા
કેવી રીતે સંભવે ? ન જ સંભવે. દાટાંત : જેમ શરીર
ઉપરથી ચામડી ઉતરી જાય તો પછી રોમ છિદ્ર શરીર
ઉપર કેવી રીતે ટકી શકે ? કારણ કે તે ચામડીમાં જ
રહે છે.

વિશેષાર્થ : આત્મધ્યાન માટે, સામાયિકમાં સ્થિરતા
માટે દેહ સહિત જગતના બધા પદ્યાર્થો (બધ્ય નોકમ
અને અબધ્યનોકમ) સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્રોથી મિત્ર એવા

આત્માનો નિર્ણય કરવો આવશ્યક છે. આ સિદ્ધાંત
આચાર્યશ્રીએ આ શ્લોકમાં સમજાવ્યો છે.

સાધક મહાત્મા જ્યારે ચિંતન-મનન કરવા
ધ્યાનમાં બેસે છે ત્યારે સુવિચારણા કરે છે કે આ ‘હું’
એવો જે ભાવ છે તે શું છે ? તેનું સાચું અને ખોટું
સ્વરૂપ શું છે ? આવો જે પ્રામાણિક પુરુષાર્થ કરે છે
તેને સાચા ‘હું’ ની પ્રાપ્તિ થઈ જાય છે.

સુવિચારણા - તત્ત્વભાવના - ધર્મધ્યાન : ઉપરોક્ત
પ્રકારની યથાર્થ વિચારણા માટે સામાન્ય સાધકને તો
જ્ઞાનીગુણુની આવશ્યકતા પડે છે અને સાથે સાથે પોતે
સત્પાત્રતા પ્રગટાવવી પડે છે. જેમ કે કખાયની
ઉપશાંતતા, મંદ વિષય, સરળતા, સદાચાર આદિ.
તે ઉપરાંત જ્ઞાની પુરુષના વચ્ચનો (સત્તાખો) નો
સ્વાધ્યાય પણ વિશેષ ઉપકારી થાય છે. શ્રી આત્મસિદ્ધિ
શાસ્ત્રમાં પરમકૃપાળુદેવ ઉપરોક્ત પ્રયોગને કમથી
સમજાવે છે,

“આવે જ્યાં એવી દશા, સદ્ગુરુભોધ સુહાય;
તે બોધે સુવિચારણા, ત્યાં મગટે, સુખદાય. ૪૦
જ્યાં પ્રગટે સુવિચારણા, ત્યાં પ્રગટે નિજજ્ઞાન;
જે જ્ઞાને ક્ષય મોહ થઈ, પામે પદ નિર્વાણ.” ૪૧.

સત્પાત્રતા સંપન્ન સાધક મહાત્મા જ્યારે
આત્મધ્યાનમાં એકાગ્ર બને છે ત્યારે તેનામાં વિશિષ્ટ
વિવેક અને વૈરાગ્ય પ્રગટે છે. લેદ્જ્ઞાનની કળા દ્વારા
પ્રથમ જગત વ્યવહારના મુખ્ય ગણાતા સ્ત્રી-પુત્ર-
ધન-ધાન્ય-મકાન-જમીન (અબધ્ય નોકમ) પ્રત્યે મોહ
ઘટાડે છે અને શુભ પ્રવૃત્તિઓ-સેવા-પૂજા-દાન-
આદિમાં પોતાની વૃત્તિને જોડે છે. તેના જીવનમાં
સત્સંગ, સદ્ગુરુચનન, સદાચારમાં રુચિ-રસ જાગે છે
અને જીવનની દિશા તથા દશા બદલાઈ જાય છે.

વિશેષ સ્થિરતા થતાં ‘સમભાવ’ પ્રગતે છે અને શરીરાદિ (બધ્ય નોકર્મ) થી પોતાને બિન જાણે છે, માને છે. આત્મધ્યાનમાં નિમગ્ન થતાં સૂક્ષ્મ બેદજ્ઞાનનો આવિર્ભાવ થાય છે અને આવો ઉત્તમ સાધક-યોગી આગમથી, સુયુક્તિથી, સદ્ગુરુના પરંપરા ઉપદેશથી અને સ્વાનુભવથી પોતાના સ્વરૂપનો સ્વસંવેદનથી અનુભવ કરી લે છે, જેને નિર્વિકલ્પ અનુભવ-નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શનનું પ્રાગટ્ય કહીએ, જે આપણા સૌનું આ જીવનનું ધ્યય છે. તેના પર્યાયવાચી નામ આત્મસાક્ષાત્કાર, પરમાત્મદર્શન, આત્મદર્શન આદિ છે. આવી દશાનું પ્રાગટ્ય એટલે અબધ્ય નોકર્મ (બાધ્ય પદાર્થ), બધ્ય નોકર્મ (શરીરાદિ), દ્રવ્યકર્મ (સુખ-દુઃખ આદિ બાધ્ય પરિસ્થિતિ) અને ભાવકર્મ (કોધ, માન, માયા, લોભ આદિ) થી બિન પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપનો નિર્વિકલ્પ અનુભવ.

ઉપરોક્ત ધર્મધ્યાનમાં સહાયક એવી મહાપુરુષોની ગાથાઓનું અવલંબન પરમ ઉપકારી બને છે :-

- કીર-નીરવત જો જુદાં દેહ-દેહી એક સ્થાન; દારાદિની શું કથા ? પ્રગટ જુદાં તે જાણ.
- શ્રી પદ્મનંદિ પંચવિશંતિ - ૮/૪૮
- મેરા હે ઈક આત્મ તામે મમત જુ કીનો, ઔર સબે મમ બિન જાનિ સમતા રસ ભીનો; માત પિતા સુત બંધુ મિત્ર તિય આદિ સબે યહ, મોતેં ન્યારે જાનિ યથારથ રૂપ કર્યો ગઈ
- શ્રી સામાયિક પાઠ
- શ્રી સદ્ગુરુએ કહ્યો છે એવા નિર્ગ્રથમાર્ગનો સદાય આશ્રય રહો. હું દેહાદિ સ્વરૂપ નથી, અને દેહ સ્વી પુત્રાદિ કોઈ પણ મારાં નથી, શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ અવિનાશી એવો હું આત્મા છું, એમ આત્મભાવના કરતાં રાગદ્વેષનો કષ્ય થાય.
- શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર, પત્રાંક-૬૮૨
- સ્વસંવેદન સુવ્યક્ત: તનુમાત્રો નિરત્યય: , અનંત સૌખ્યવાનાત્મા, લોકાલોક વિલોકન: ।
- શ્રી ઈષ્ટોપદેશ

- શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ

શ્રી દેવચંદ્રજી ચોવીસી ...

પાના નં. ૨૧ પરથી ચાલુ...

જ્ઞાનથી જ પ્રભુના સ્વરૂપનો પાર પામી શકાય. વળી પ્રભુ પરમાત્મા છે - અઢાર દોષરહિત, રાગદ્વેષ રહિત, વીતરાગી, પૂર્ણ જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ, સર્વજ્ઞ, ‘પરમ’ આત્મા છે અને અનંત ગુણોરૂપ ઐશ્વર્યના સ્વામી એવા પરમીશ, પરમ ઈશ્વર છે.

પ્રભુના અચિંત્ય સ્વરૂપની આમ ઓળખાણ કરાવી શ્રી દેવચંદ્રજી અંતમાં અત્યંત ભક્તિ સહિત કહે છે : “દેવચંદ્ર જિનવરની સેવના, કરતાં વાધે જગીશોળ્લ.” - દેવોમાં ચંદ્ર સમાન શીતળ અને નિર્મણ નેમિનાથ જિનેશ્વરની સેવા અર્થાત્ વંદન, પૂજન, અર્ચનરૂપી દ્રવ્ય સેવા અને આજ્ઞાપાલનરૂપી ભાવસેવા થતાં આપણા આત્મગુણોની વૃદ્ધિ થશે અને કમશા: પૂર્ણ સ્વભાવ પ્રગટ થતાં જગતના ઈશ એવા પરમપદની પ્રાપ્તિ થશે.

ગણિશ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજે નેમ-રાજુલના સૌને અતિપ્રિય પ્રસંગને તાદીશ કરી ગૂઢ તત્ત્વજ્ઞાનને પણ સરળ અને સચ્યોટપણે તેમની ભક્તિસભર શૈલીમાં ગૂઢી લિધું. ભક્તિ નેમિનાથની અને ભાવયાત્રા રાજેમતીની કરાવીને આપણા કલ્યાણનો આખો માર્ગ કંડારી આય્યો. “નીરાગીથી રાગનું જોડવું” ત્યાંથી શરૂ કરી અપ્રશસ્ત ભાવોથી થતાં આજ્ઞાવ-બંધનો નિરોધ, પ્રશસ્ત ભાવોથી સંવર-નિર્જરા, પ્રભુધ્યાનરૂપ સવિકલ્પ ધર્મધ્યાન, નિજ તત્ત્વ સાથે એકત્રાન થવારૂપ નિર્વિકલ્પ ધર્મધ્યાન અને છેવટે શુક્લધ્યાનથી ક્ષપકશ્રેણી ચઢી મુક્તિ સુધીનો સંપૂર્ણ મોક્ષમાર્ગનો નકશો આપીને આ સુંદર ઉત્કૃષ્ટ ભાવોના હિલોળે ચઢાવતા સ્તવન દ્વારા આપણું જે પરમ કલ્યાણ કર્યું છે તે માટે ગણિશ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજને કોટિ કોટિ વંદન. સ્તવનની વિચારણા જે કંઈ મારી અલ્યમતિથી થઈ તે અહીં વિરામ પામે છે. સ્તવનના શબ્દાર્થ, વિશેષાર્થમાં ગણિશ્રીના આશયથી અલ્ય પણ વિપરીત ભણાયું હોય તો સર્વ સત્પુરુષોની સાક્ષીએ ક્ષમાયાચના કરું છું.

ઉં શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ

સમ્યક તપ (ક્રમાંક-૧૪)

બા.ગ્ર. સુરેશજી

(૪) નિદાનજન્ય આર્તધ્યાન :- ધર્મકાર્ય કરવા સાથે તેના લૌકિક ફળ ઈન્દ્રિય વિષયોના ભોગો (સ્વર્ગના સુખ, ભોગભૂમિના સુખ, વિઘાધરોના સુખ) ની ઈચ્છા કરી તેમાં ઉપયોગ લાગવો તે નિદાનજન્ય આર્તધ્યાન છે અર્થાત્ “ધર્મકાર્ય કરતા દાણ તેના લૌકિક ફળ પર રહેવી તે નિદાનજન્ય આર્તધ્યાન છે.” તપાદિથી મારા કર્મનો ક્ષય થઈ રહ્યો છે અને મુક્તિ મળશે, એવા ભાવથી જીવને ધર્મકાર્યમાં ઉત્સાહ નથી આવતો પરંતુ તેના ફળ સ્વરૂપે દિવ્ય ઈન્દ્રિયભોગ મળશે, એ ભાવનાથી અંદરથી પ્રસન્ન થઈ ઉત્સાહપૂર્વક તપાદિ ધર્મકાર્ય કરે છે, શ્રી જિનેન્દ્રદેવે તેને જ નિદાનજન્ય આર્તધ્યાન કર્યું છે. આ આર્તધ્યાન સૂક્ષ્મ હોય છે, બહાર એના કોઈ પણ ચિહ્નો દેખાતા નથી. લૌકિકફળની ઈચ્છાથી કરાયેલ કોઈ પણ ધર્મકાર્ય નિદાનની શ્રેણીમાં આવે છે. અહીં સુધી કે અશાતા આદિથી દુઃખી થઈને ભગવાનને સારા સ્વાસ્થ્યની કે અન્ય ગૃહકલેશાદિ દૂર થઈ જાય તેની પ્રાર્થના કરવી અને તેના માટે પૂજા-વિધાન આદિ અનુષ્ઠાન કરાવવું તે પણ નિદાનની શ્રેણીમાં આવે છે.

શંકા :- ગૃહશાંતિ આદિ હેતુથી જિનાગમમાં પૂજા-વિધાન આદિ અનુષ્ઠાનોનું વિધાન કરેલ છે, તો શું તે બધું નિદાન ધ્યાનના પોષણ માટે કરેલ છે?

સમાધાન :- ના, એવું નથી, એમાં રહેલ અભિપ્રાયમાં અંતર છે. વિવેકી શ્રાવક પૂજાવિધાન આદિ પોતાના કષ દૂર કરવા માટે નથી કરતો. પરંતુ પોતાના પાપકર્મોના પ્રકાલન માટે કરે છે. પાપકર્મોનું પ્રકાલન કષ નિવારણ માટે નથી કરતો પરંતુ આત્મવિશુદ્ધિ અને મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે કરે છે. હા, તેનાથી પુણ્ય વધે છે અને કષનિવારણ સહજ થઈ જાય છે એ અલગ વાત છે પરંતુ તેમનો લક્ષ્ય કષનિવારણ ન

હોઈને આત્મવિશુદ્ધિ તથા કર્મનિવારણ છે. કષનિવારણમાં શાતા, સુખ, ભોગાદિની લૌકિક વાસના અંતર્નિહિત છે તથા કર્મનિવારણમાં માત્ર મોક્ષાભિલાષા છે, જે વાસના ન હોઈને પવિત્ર કલ્યાણકારી ભાવના છે.

શંકા :- વિશ્વશાંતિ વિધાન આદિમાં પોતાના પાપપ્રકાલનની ભાવના નથી તો શું તે નિદાનની શ્રેણીમાં આવશે?

સમાધાન :- ના, તે પણ નિદાનની શ્રેણીમાં આવશે નહીં કારણ કે પોતાના માટે વિષયભોગાદિની ઈચ્છા જ નિદાનની શ્રેણીમાં આવે છે, અન્ય માટે નહીં. વિશ્વશાંતિ આદિ અનુષ્ઠાનોમાં વ્યક્તિગત ભોગાદિની કિંચિત્ પણ ભાવના ન હોઈને સર્વ જીવોના કલ્યાણની પવિત્ર ભાવના રહે છે તેથી આ નિદાનની શ્રેણીમાં આવતું નથી.

શંકા :- એક વ્યક્તિ પોતાના માટે તો ભગવાન પાસે પ્રાર્થના નથી કરતો પરંતુ પોતાના પરિવાર અને કુટુંબીઓના કષનિવારણ માટે ભગવાન પાસે પ્રાર્થના કે અન્ય અનુષ્ઠાન કરે છે. તો શું તે નિદાનની શ્રેણીમાં આવશે?

સમાધાન :- આમાં જે ટલો - જે ટલો તે મમત્વભાવથી પ્રેરિત થઈને પ્રાર્થના કરે છે તે ટલું તો તેને નિદાન ધ્યાન છે જ કારણ કે જે રીતે મમત્વભાવથી ચોર પરિવારના પોષણ માટે ચોરી કરે છે તેવી રીતે આ મમત્વથી પ્રેરિત થઈ પૂજાદિ કરે છે પરંતુ અભિલાષા બનેમાં પોતાના પ્રિયજનના સુખની છે. તેથી નિદાનની શ્રેણીમાં આવે છે પરંતુ માત્ર નિઃસ્વાર્થભાવથી પૂર્વોક્ત વિશ્વશાંતિ વિધાન જે ભાવનાથી કર્યું હતું તેવા ભાવ રાખીને જો કરે તો અને તે પણ આવું તત્ત્વજ્ઞાન રાખીને કે કષનિવારણ આદિ ભગવાન નથી કરતાં, તેમની

નિજામ ભક્તિથી સ્વતઃ થઈ જાય છે, પ્રાર્થના કરવાથી થતાં નથી, ત્યારે તેને નિદાનનો દોષ લાગતો નથી. અભિપ્રાય એ છે કે “કિંચિત્ માત્ર પણ વિષયેનું રાખીને ધર્મકાર્ય કરવાં નિદાન નામનું આર્તધ્યાન છે.”

નિદાનજન્ય આર્તધ્યાન એકથી પંચમ ગુણસ્થાન સુધી હોય છે. છઢા ગુણસ્થાનવર્તી મુનિને આ ધ્યાન હોતું નથી. કારણ કે સમ્યક્ત્વ હોવા છતાં પણ નિદાન ધ્યાન બે કારણથી થઈ શકે છે, એક તો તીવ્ર અશાતાના ઉદ્યને સહન ન કરી શકતા ભગવાન પાસે અનિષ્ટપૂર્વક જ સ્વાસ્થ્યની કામના થઈ જાય છે તથા બીજું અન્ય સાથે રાગાદિ હોવાથી પોતાના પ્રિયજનોની શાતા માટે ભગવાન પાસે વાંદ્ઘાદિ થઈ જાય છે. મુનિને તે બને કારણો નથી, તે પોતાના ચારિત્રબળથી તીવ્ર અશાતાદિને પણ સહી લે છે, તેઓ મરી જાય તો પણ પોતાના સ્વાસ્થ્ય માટે ભગવાન પાસે કદાપિ પ્રાર્થના કરશે નહીં અને તેમને પરિજન હોતા જ નથી તેથી અન્યના ભમત્વથી થનાર નિદાન પણ હોતું નથી. યોથા-પાંચમા ગુણસ્થાનમાં આ બને કારણો હોય છે. તેથી તેમને નિદાન આર્તધ્યાન કદાચિત્ કિંચિત્ સંભવ છે. પરંતુ તે દુર્ગાતિનો બંધ કરાવવામાં અસમર્થ છે કારણ કે સમ્યક્ત તત્ત્વજ્ઞાન થવાથી તીવ્ર ભોગાદિની વાંદ્ઘા કદાપિ થતી નથી. ક્યારેક પોતાના પ્રિયજન આદિ માટે જાગૃતપૂર્વક વિવશતાથી થઈ શકે છે.

“આશય એ છે કે ઈચ્છા એ જ દુઃખ છે અને નિરીચ્છા એ જ સુખ છે, આવું સમ્યક્ત તત્ત્વજ્ઞાન દઈ કરીને નિરીહવૃત્તિનો આશ્રય કરીને સર્વ પ્રકારની ભોગવાસનાઓનો ત્યાગ કરીને પોતાનામાં જ સદાય સંતુષ્ટ રહેવું જોઈએ, તેમાં જ પરમાનંદ છે. એવો મહાપુરુષોનો તત્ત્વબોધ છે.”

૨. રૌદ્રધ્યાન

સ્વરૂપ:- “પાપ કરીને પ્રસન્ન થવું રૌક્રતાનું પ્રતીક છે. એવા રૌદ્ર પરિષામોમાં ઉપયોગનું તન્મય થવું રૌદ્રધ્યાન કહેવાય છે.” રૌદ્રધ્યાન અતિ નિર્ધસ્તાનું

પ્રતીક છે. આ અત્યંત કઠોર હદ્ય અને અતિ કૂરતા દર્શાવે છે. રૌદ્રધ્યાનીને બીજાની પીડા જોઈને પ્રસન્નતા થાય છે. બીજાના દુઃખ અને કષ્ટ તેના માટે પરમાનંદ છે. વર્તમાનમાં ફેલાઈ રહેલ આતંકવાદ તેનું જવલંત ઉદાહરણ છે. રૌદ્રધ્યાનીને દુર્ગાતિ આદિ કોઈનો ભય રહેતો નથી, માટે નિર્ભય થઈ તે પાપકર્મોમાં લાગ્યો રહે છે. આ ધ્યાન પહેલાથી પાંચમા ગુણસ્થાન સુધી હોઈ શકે છે. તેનું ફળ મુખ્યત્વે નરકગતિનો આશ્વચ છે. પરંતુ યોથા-પાંચમા ગુણસ્થાનમાં આ ધ્યાન અત્યંત મંદ કોટીનું થાય છે, જે નરકગતિના આશ્વચનું કારણ નથી થતું પરંતુ આત્માને કલુષિત જરૂર કરે છે. આ વાત વિશેષ ધ્યાન રાખવા જેવી છે કે અન્ય જીવોને કષ્ટાદિ પહોંચાડી પ્રસન્ન થવું માત્ર જ રૌદ્રધ્યાન નથી પરંતુ અન્યને સ્થૂલરૂપથી કષ્ટ આપ્યા વિના પુણ્યયોગથી મળેલી ભોગસામગ્રીનો ભોગ કરીને તેનાથી પ્રસન્ન થાય તો તે પણ રૌદ્રધ્યાનનો જ એક પ્રકાર છે. જેમ કે ભોજન કરીને કહેવું કે આજે બહુ મજા આવી ગઈ અથવા સ્નાન કરીને કહેવું કે આજે તો સ્નાન કરીને બહુ મજા આવી અથવા કામસેવન કરીને પ્રસન્ન થવું અથવા બાગ-બગીચા, સિનેમા આદિ જોઈને પ્રસન્ન થવું અથવા ફૂલ, અતાર આદિની સુગંધ લઈને આનંદ અનુભવ કરવો અથવા પરનિદા, ચાડી-ચુગલી આદિ કરીને પ્રસન્ન થવું અથવા પોતાના પ્રિયના મિલનથી અતિ પ્રસન્ન થવું અથવા ગાઢ નિદ્રા લઈ પ્રસન્ન થવું અથવા ઘર-આંગણા આદિની સફાઈ કરીને કોઈ મોહું પુણ્યકાર્ય કર્યું હોય એમ પ્રસન્ન થવું અથવા ઘરમાં કોઈ પરિગ્રહ વધારીને જેમ કે નવી કાર, મોટર સાઈકલ, ટેલીવિઝન, સોફા ઈત્યાદિ લાવીને બહુ પ્રસન્ન થવું અથવા કોઈ નવો ઉદ્યોગ જેમ કે દુકાન, ફેટરી આદિ પ્રારંભ કરીને પ્રસન્ન થવું ઈત્યાદિ ન્યૂનાધિકરૂપે રૌદ્રધ્યાનની શ્રેષ્ઠીમાં આવે છે. “અભિપ્રાય એ છે કે કોઈપણ પ્રકારના પાપ કે વિષય-કષાયોનું સેવન કરીને પ્રસન્ન થવું રૌદ્રધ્યાન છે.” ભોટા ચાર પાપોની અપેક્ષાએ તેના ચાર બેદ કરાયા છે :-

(કમશઃ)

આનંદનું ઉપનિષદ

આત્માનું અનુસંધાન

સમય શ્રુતપ્રજાળુ

આ વિષય રાખવા પાછળ સલક્ય કારણ છે. કારણ એ છે કે દીપાવલીનું પાવન પર્વ છે. સામાન્ય રીતે દિવાળીના દિવસે માણસ બહારમાં પ્રકાશ કરે છે અને અનંત કાળ સુધી આપણો બહારમાં પ્રકાશ કરવા ટેવાયેલ છીએ. જેટલો જેટલો બહારમાં પ્રકાશ કરીએ છીએ એટલું અંદરનું અંધારું વધતું જાય છે. બહાર પ્રકાશ કરવાથી અંદરનું અંધારું દૂર ના થાય. અંદરનું અંધારું દૂર કરવું હોય તો ભીતરમાં પ્રકાશ કરવો પડે અને તે માટે ભીતરમાં જવું પડે. ભીતરમાં જવા માટે બહાર જોતી આંખોને બંધ કરવી પડે.

આ આંખો બંધ થયા પછી પણ બાહ્ય વૃત્તિઓ અને સંસ્કારો તીવ્ર હોવાના કારણે ધ્યાનમાં પણ તરત ચિત્ત સ્થિર થતું નથી. એ માટે સતત અભ્યાસ અને વૈરાગ્ય કેળવવા પડે છે. સતત વૈરાગ્યવૃત્તિ અને અંતર્મુખતાનો અભ્યાસ કરવામાં આવે તો અવશ્ય આનંદની અનુભૂતિ થઈ શકે છે. એવું ક્યારેય ન બને કે અંદરની દુનિયામાં કોઈ ગયું હોય અને આનંદ ન મળ્યો હોય. એવું પણ ક્યારેય ન બને કે બહારની દુનિયામાં કોઈ મોહગ્રસ્ત હોય અને આનંદ મળ્યો હોય. બહારમાં આત્માનો આનંદ મળે તો ભીતર જવાની કોઈ જ જરૂર નહીં રહે. આનંદનો માર્ગ ભીતર જવાથી ખૂલે છે અને સંસારનો માર્ગ બહાર જવાથી ખૂલે છે. દીવો આત્મામાં કરવાનો છે, એ જો કરી શકીએ તો પછી દિવાળી એક દિવસની રહેતી નથી, પછી સાધક માટે નિત્ય દિવાળી જ હોય છે. ધ્યાન થકી અંદર દીવો કરવાની કણા આવડી જાય પછી રોજ રોજ સાધક માટે દિવાળી છે. બહારનો દીવો કરવામાં કષ્ટ વધુ છે. કોઠિયું જોઈએ, ધી જોઈએ, દીવેટ જોઈએ, માચીસ જોઈએ, પવનમુક્ત વાતાવરણ જોઈએ. અંદર જવાની યાત્રા અને ત્યાં દીવો કરવાની કણા સાવ સરળ છે. કબીરની ભાષામાં ‘બિન બાતિ બિન તેલ’ આ દીવો જળહળે છે.

ઉપનિષદ શબ્દ પણ જાણી જોઈને વાપર્યો

છે. ઉપનિષદ એટલે પોતાની નજીક બેસાં, પોતાની નજીક બેસે તેને આનંદની અનુભૂતિ થાય. અત્યાર સુધી કોણી પાસે બેઠા? હંમેશાં આપણી બેઠક બહાર જ રહી છે. ઉપનિષદ કહે છે કે પોતાની સાથે રહો તો આનંદ મળે, બીજા સાથે રહો તો દુઃખ મળે. હિન્દુ પરંપરામાં ૨૫૧ ઉપનિષદો છે. નામ પણ યાદ નહીં રહે. ૨૫૧ માં પ્રમુખ છે ૧૦૮ ઉપનિષદ. પ્રમુખ ઉપનિષદમાં પણ દસ ઉપનિષદો પર આદિ શંકરાચાર્યજીએ ટીકા લખી છે. છાંદોજ્ય ઉપનિષદ, તૈતરિય ઉપનિષદ. નિર્વાણ ઉપનિષદ, માંડુક્ય ઉપનિષદ, ઈશાવાસ્ય ઉપનિષદ, કેવલ્ય ઉપનિષદ, પ્રશ્ન ઉપનિષદ વગેરે. આ બધામાં આનંદનું ઉપનિષદ ક્યાંય નથી. એ ટાઈટલ મારું આપેલું છે. એ એટલા માટે કે આનંદનું ઉપનિષદ એ ૨૫૧ ઉપનિષદોનો સાર છે. મને થયું કે ૨૫૧ તો કોઈ વાંચવાના નથી. સાધક જો આનંદનું ઉપનિષદ સમજ લે તો એમનું કામ થઈ જાય.

પછી મેં પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીનો અભ્યાસ કર્યો તો મારું મગજ અહોભાવથી જૂરી ગયું કેમ કે કોઈ વિષય એવો નથી એમના કાવ્યો અને પત્રોમાં કે એમની લેખની ચાલી ન હોય. આનંદ વિષયને નજરમાં રાખીને એમના પત્રોનું અવલોકન કરતો હતો તો મને લાગ્યું કે આ વિષય પર એમણે સીધું કે આડકતરી રીતે ઘણું પ્રકાશ્યું છે. એમના દરેક શજ્દોમાં સમ્યગ્રૂદ્ધનની છાંટ છે. આ માત્ર શજ્દો નથી પણ મંત્રો છે, એવું મારું માનવું છે. જ્ઞાની આત્મા સંક્ષિપ્તમાં ઘણું કહી દેતા હોય છે. આનંદના આ સંદર્ભ સાથે આપણો આ વિષયને ખોલીશું. એમનો એક પત્ર હું જોતો હતો ૮૩૨ મો પત્ર, ૧૯૫૪ માં આ લખેલો પત્ર છે. એ લખ્યું છે, “દેહથી બિન સ્વ પર પ્રકાશક પરમ જ્યોતિ સ્વરૂપ એવો આ આત્મા.” આત્મા કેવો છે? દેહથી બિન. આ બુદ્ધિથી સમજાએ છીએ. આત્માના અનુભવમાં આવી જાય તો એ જ સમ્યગ્રૂદ્ધન છે ને? બીજું લક્ષ્ણ આત્મા કેવો છે? સ્વપર પ્રકાશક. આત્માનો દીવો એવો છે કે અંદર

પણ અજવાળું કરે અને બહાર પણ અજવાળું કરે. ત્રીજ વાત કરી આત્મા જ્યોતિ સ્વરૂપ છે. ત્યાં બારેમાસ નહીં, અનંતકાળ સુધી પ્રકાશ જ રહે છે.

આ ગ્રણેયનો અનુભવ કરવો હોય તો આગળ કૃપાળુદેવ કહે છે; “એ આત્મામાં નિમગ્ન થાઓ.” એ આત્મામાં વિશેષ રૂપે એકાગ્ર થઈ ઉંડા ઉત્તરો. ઉદાહરણ લઈએ તો પાણીમાં તરવું અને પાણીમાં દૂબકી મારવી એ બને વસ્તુ ભિન્ન છે. નિમગ્ન થવું એટલે તરવું નહીં. આત્મામાં દૂબકી મારવી. આ ધ્યાનવિધિ છે. બીજો ઉપાય બતાવે છે, “હે આર્થજનો અંતર્મુખ થાઓ.” નિમગ્ન થવા માટે અંતર્મુખ થવું અનિવાર્ય છે. ચિત્તના મોઢાને અંદરની તરફ વાળો. આ બે વસ્તુ જો કરી શકો તો કૃપાળુદેવ કહે છે, “અનંત અપાર આનંદનો અનુભવ થશે.” આનંદના બે લક્ષણો અહીં મૂક્યા; અનંત અને અપાર. અંત વગરનો આનંદ એટલે અપાર. જે આનંદનો અંત આવે તો સમજવાનું એ આત્માનો આનંદ નથી. અપાર એટલે જેની કોઈ સીમા નથી. એ આનંદ ક્યારેય ઘટે નહીં એવો છે. આનંદની અનુભૂતિના બે ઉપાય છે; નિમગ્ન થાઓ અને અંતર્મુખી થાઓ.

હવે એક બીજી વસ્તુ સમજાએ કે દરેક જીવ એ પછી નિગોદનો હોય કે વ્યવહાર રાશિનો હોય, સાધક હોય કે સંસારી, લાલસામાં જીવનારા હોય કે પ્રાર્થનામાં - દરેકનું એક માત્ર લક્ષ્ય છે - આનંદની અનુભૂતિ કરવી. આપણે આ લક્ષ્ય પ્રત્યે જાગરુક હોઈએ કે ના હોઈએ પણ દરેકનું મૂળ લક્ષ્ય આ જ છે. સંસારમાં રચ્યા-પચ્યા રહેતા કોઈ પણ માણસને તમે પૂછી જો જો કે તમે જે કંઈ કરો છો એ શા માટે કરો છો? મૂળમાં જઈને કારણ ખોજશો તો એ કારણ આનંદની પ્રાપ્તિ જ જોવા મળશે. સારું ખાલું, સારું જોવું, સારું પહેરવું, આ બધું શું કામ? તમે શિબિરમાં આવ્યા શું કામ? ધર્મ કરનાર કે અધર્મ સેવનાર દરેકનું લક્ષ્ય આનંદ છે. દિશા ખોટી હોઈ શકે, લક્ષ્ય ખોટું નથી. થિયેટરમાં મૂવી જોનાર પણ એ જ આનંદ શોધે છે, જે તમે અને હું ધ્યાનમાં શોધીએ છીએ. પ્રોજેક્ઝનમાં લેટ નથી, પ્રયત્નમાં લેટ છે. એક બહારમાં ખોજે છે. ખોટી જગ્યાએ શોધનાર પણ પાછો ક્યારેક તો અહીંયા જ આવશે અને સાચી જગ્યાએ શોધનાર પણ ખોટી જગ્યાએ બટકીને અહીં આવ્યો છે. તો દરેક જીવનું અત્યિમ લક્ષ્ય આનંદ છે. આનંદ વગર

કોઈ જીવ રહી શકે નહીં અને એઠલે જ આનંદ આત્માનો સ્વભાવ છે. એ સ્વભાવ વગર રહેવું એ જ પીડા અને સંતાપનું કારણ છે.

એક વસ્તુ યાદ રાખી લેવી ઘટે કે દરેક આનંદની શોધના મિશન પણ છે. એટલે ખોટી જગ્યાએ શોધતો હોય એવા જીવ માટે પણ અભાવ કે હુભર્વા રાખવો નહીં. એ આંધળા જીવની જેમ લાકીથી ટોડી ટોડીને સાચી દિશા શોધી રહ્યો છે. રસ્તો બતાવનાર યોગ્ય સુગુનો ભેટો થશે તો એ પણ સુપથ પર આવી જશે. પ્રયાસ તો એ પણ પૂરેપૂરો કરે છે, દિશાનું અજ્ઞાન છે. એ અજ્ઞાનનું આવરણ પણ કાળલબ્ધિના યોગે કે સત્ત સમજણાથી દૂર થશે. એટલે આવા જીવો પ્રત્યે હુભર્વા કરવા કરતા કરુણાનો ભાવ રાખજો. પાપીને પણ પાપી માનવાની ભૂલ ભૂલેચૂકે ના કરતા.

આપણે ભલે માનતા હોઈએ કે આપણને સાચી દિશા મળી ગઈ છે. સાચા માર્ગની સમજણ હોવા છતાં પણ વૃત્તિઓના કારણે અને અતીતના જૂના સંસ્કારોના કારણે આપણે પણ અંદરથી હજુ ભટકેલા હોઈ શકીએ છીએ. દુનિયાની નજરે આપણે ધર્માત્મા ધીએ પણ આપણી પોતાની નજરમાં જે દિવસે આપણે ધર્માત્મા થઈશું ત્યારે કલ્યાણનો માર્ગ ઊંઘડશે. ધર્મનો પ્રયત્ન કર્યા પછી પણ આપણા વિચારોમાં, આચારોમાં, સંસ્કાર અને વૃત્તિઓમાં જો કોઈ ફરક ના આવે તો આપણે પણ બહુ કુલાવા જેવું નથી. એટલે જ કદાચ કૃપાળુદેવે મુમુક્ષુ વૃત્તિવાળા જીવને કહ્યું હશે કે “વૃત્તિઓને લખતા રહેશે.” વૃત્તિઓ લખવા માટે પહેલા વૃત્તિઓ દેખાવી જોઈએ, દેખવા માટે પોતાનું તટસ્થ અને સૂક્ષ્મ નિરીક્ષણ કરવું પડે. સાધક અને હળુકર્મી જીવ જ આવું કરી શકે તેમ છે.

આનંદની અલગ અલગ ભૂમિકાઓ છે. બહુ જ સ્થળ દિલ્લિએ વિચારીએ તો, જો તમારે અડધો કલાકનો આનંદ જોઈતો હોય તો પ્રેમથી જમો. એક કલાકનો આનંદ જોઈએ તો જગ્યા પછી રૂમમાં આવીને સૂઈ જાઓ. એક દિવસનો આનંદ જોઈએ તો પિકનિક પર જાઓ. એક અઠવાડિયાનો આનંદ જોઈએ તો મિત્રો સાથે વેકેશનમાં ફરવા જાઓ. એક મહિનાનો

(અનુસંધાન પાના નં. ૧૮ પર)

નિદ્રામંથી જગૃતિ ભણી

ਪਨ੍ਨਾ ਸ਼੍ਰੀ ਡੋ. ਕੁਮਾਰਪਾਲ ਦੇਸਾਂ

આજ સુધી આધ્યાત્મિકતાને આપણે વ્યાખ્યાનો, ઉપદેશો, પ્રવચનો અને ગ્રંથો દ્વારા પામવાનો પ્રયાસ કર્યો છે, પરંતુ ક્યારેય રોજિંદા વાસ્તવિક જીવનમાં આધ્યાત્મિકતાનો પ્રયોગ કેવી રીતે કરવો, તે વિશે વિચાર કર્યો નથી. સામાન્ય માન્યતા એવી છે કે આધ્યાત્મિકતાનો વિચાર હોય, એનું ચિંતન હોય, પણ એનો પ્રયોગ હોઈ શકે નહીં. જ્યારે આપણે પ્રયોગો દ્વારા એ પરિસ્થિતિને સિદ્ધ કરવાનો પ્રયાસ કરીએ.

આધ્યાત્મિકતાનું પહેલું પગથિયું છે સ્વરૂપ-
ચિંતન. આ સ્વરૂપ-ચિંતન વિશે ધર્મગ્રંથોએ વિસ્તૃત
ચર્ચા કરી છે. મહાત્માઓ, સંતો, વિચારકો અને
જ્ઞાનીઓએ આ વિશે પુષ્ટ છિણાવટ કરી છે.
સ્વરૂપપ્રાર્થિ તે આ માર્ગના યાત્રીનો પહેલો મુકામ
છે.

સ્વરૂપ-ચિત્તન માટેનો પ્રયોગ કર્યો? સ્વરૂપ-
ચિત્તન માટેના અનેક માર્ગો આપણાને મળે છે. આ
માટેના જ્ઞાનમાર્ગ, કર્મમાર્ગ અને યોગમાર્ગ તો સહુને
વિદ્ધિત છે, પરંતુ એ સિવાય દરેક મહાત્માઓ અને
ચિત્તકોએ સ્વરૂપ-ચિત્તનની વાત કરી છે. આપણે
સ્વરૂપ-ચિત્તનનો માત્ર વિચાર જ કર્યા કરીએ, તો એ
આપણા ‘ચિત્તનો ફક્ત વિચાર’ બનીને રહી જાય છે.
એક દાખિલે વિચારીએ તો એ આપણા ચિત્તમાં સર્જતી
ઘટના છે. સ્વરૂપ ચિત્તનમાં માત્ર ચિત્તનો વિચાર
પૂરતો નથી, કિંતુ એ વિચારનું જીવનની પ્રયોગશાળામાં
આચરણ જરૂરી છે. વિચારનું આચરણ ન થાય, તો
ઘણી વાર એ વિચાર જે ચિત્તમાં જન્મ્યો હોય છે, ત્યાં
જ અંતિમવિધિ પામે છે.

ક્યાંક કોઈ કિયાકાંડથી સ્વરૂપ-ચિંતન કરવાનો પ્રયાસ કરે છે. ગાયત્રીમંત્ર હોય કે પછી શ્રી ભક્તામર સ્લોગ હોય, ત્રિસંધ્યા હોય કે પછી પ્રતિકમણ હોય, એ કિયાઓ દ્વારા સ્વરૂપ-પ્રાપ્તિનો પ્રયાસ કરે છે, પરંતુ ઘણી વાર આ બધી કિયાઓ એ

કિયા રૂપે જન્મે છે અને કિયા રૂપે આથમે છે. કિયા રૂપે જ એની સમાપ્તિ થઈ જાય છે. એ કિયામાં નિહિત ભાવોને આપણું મન જાણે છે, પરંતુ એ મનોભાવોનું અંતઃકરણની વૃત્તિમાં રૂપાંતર થતું નથી. એ જ રીતે સ્વરૂપપ્રાપ્તિ વિશે ગીતો, સ્તવનો, પદો - એ સધણું મળે છે. એના ગાન દ્વારા વ્યક્તિનું ચિત્ત સ્વરૂપ-ચિંતન પ્રતિ પ્રેરાય છે અને ઘણી વાર એ પદ, સ્તવન કે એ ભજન ગાનારના કંઠ સુધી સીમિત રહી જાય છે. એના ભાવો ગીતના કે પોતાના આત્મામાં રેડાતા નથી.

આને પરિણામે એ પદ કે સ્તવન કંઈમાધુર્યનું ઘરેણું બની રહે છે. મનમાં સતત ગુજરી પંક્તિઓ રૂપે વસે છે, પરંતુ એનો સ્વરૂપ-પરિવર્તનમાં કોઈ ઉપયોગ થતો નથી. આથી પહેલો વિચાર એ કરવાનો છે કે જેમ શરીરની ચિકિત્સા હોય છે, એવી જ આત્માની ચિકિત્સા હોય છે. શરીરના ખુશભાર પૂછીએ છીએ, એ જ રીતે આત્માના ખબરઅંતર પૂછવા જોઈએ. શરીરમાં રોગનાં ચિહ્નો દેખાય છે. કદાચ સ્પષ્ટ દેખાતાં ન હોય, તો એની શારીરિક તપાસ કે કુશળ ડોક્ટરોના પ્રયત્નોથી રોગના મૂળને જાણી શકાય છે. શરીરમાં થતાં સુખ કે દુઃખનો આપણે પ્રત્યક્ષ અને તત્કાળ અનુભવ પામી શકીએ છીએ. શરીરના ગમા અને આણગમાની જાણ આપણા મનને એ જ કાણો થતી હોય છે અને જિહ્વા અને અભિવ્યક્ત કરતી હોય છે.

આત્માનું એનાલિસિસ કરવા માટે ધૈર્ય, ચિંતન, અભ્યાસ અને અંતર્મુખતા આવશ્યક છે, જ્યારે શરીરને ઓળખવા કોઈ પ્રયાસ કરવો પડતો નથી. એ તો વ્યક્તિ ગર્ભ ધારણ કરે છે, ત્યારથી એની સાથે હોય છે. જ્યારે આત્માને ઓળખવા માટે વ્યક્તિએ ભગીરથ પ્રયાસ અને પુરુષાર્થ બેડવો પડે છે. એક અર્થમાં કહીએ તો એને ઓળખવો એ વ્યક્તિને માટે મોટો પડકાર હોય છે. ૩૦વેદના એ

મંત્રનું સ્મરણ થાય છે, જેમાં કહ્યું છે,
અયં હોતા પ્રથમ: પશ્યતેમસિદં જ્યોતિરસૂતં મર્યોષુ ।

- ક્રહૃવેદ (૬/૧/૪)

‘એ સૌથી ઉત્તમ, બધાં સુખોને ગ્રહણ કરનારો
અને આપનારો છે. એનું દર્શન કરો. મરણશીલ
શરીરોમાં એ અમૃતજ્યોતિ છે.’

આ રીતે ઋગ્વેદકળથી આત્માને સૌથી ઉત્તમ
કહ્યો છે. વળી, એને સર્વ સુખો અનુભવનારો અને
આપનારો કહ્યો છે અને એથી ‘ઋગ્વેદ’ ના ઋષિ
કહે છે કે આત્મા વ્યક્તિના મરણશીલ શરીરમાં વસે
છે. એવા મરણશીલ શરીરમાં કોઈ અમૃતજ્યોતિ
હોય તો તે આત્મા છે. આવો આત્મા ન જન્મે છે,
ન હણાય છે. એ તો અજન્મા, નિત્ય, શાશ્વત,
પુરાતન છે.

આવા આત્માનો વિશાળ મહિમા હૃદયસ્પર્શી
કલ્પના દ્વારા ‘કઠોપનિષદ્ધ’ (૧-૩-૩ અને ૪) માં
કરવામાં આવ્યો છે. એમાં કહ્યું કે આત્માને સારથિ
માન અને શરીરને રથ માન. બુદ્ધિને સારથિ માન
અને મનને લગામ સમજ. મનીધિઓ ઈન્દ્રિયોને અશ્વો
જેવી બતાવે છે અને વિષયને એ અશ્વના વિચરણનો
માર્ગ કહે છે. શરીર, ઈન્દ્રિય અને મનથી યુક્ત
જીવાત્મા જ ભોક્તા છે એમ કહેવાય છે.

આત્માના મહિમા વિશે ભારતીય સંસ્કૃતિના
ગ્રંથોમાં ગહન ચર્ચા કરવામાં આવી છે. એ આત્મામાં
જનાર વ્યક્તિ સૌપ્રથમ તો શરીરથી આત્માના ભેદને
જુએ છે અને પછી એ સ્વરૂપ-ચિંતનમાં ડુબકી લગાવે
છે. આ સ્વરૂપ-ચિંતનની વાત ભારતના સંતો,
મહાભાષ્યો અને વિચારકોએ કરેલી છે. પણ આજે
આપણે સ્વરૂપ-ચિંતનની પ્રાપ્તિ માટેની પ્રયોગશાળામાં
બેઠા છીએ અને આપણામાં એ સ્વરૂપ-ચિંતન કઈ
રીતે થઈ શકે એના પ્રયોગો કરવા છે. આ એક
આગવી, વિશિષ્ટ અને પ્રયોગલક્ષી વાત છે, માટે
આનું વાચકો અને સાધકોએ સવિશેષ ચિંતન કરવું
જરૂરી બને છે.

સૌ પ્રથમ તો પ્રાતઃકાળે સાધકે કઈ રીતે
જાગૃત થવું જોઈએ ? નિદ્રા અને જાગૃતિના સંધિકાળ
વિશે કોઈએ કશું વિચાર્યું નથી. આ સંધિકાળમાં

સાધકના ભાવોમાં આવતા પલટાઓ વિશે થોડું ચિંતન
કરીએ. એ પલંગ પરથી જાગૃત થાય અને ઈષ્ટેવતાનું
સ્મરણ કરીને પથારીમાં બેસી જાય, પછી એણે નિદ્રાથી
જાગૃતિ વચ્ચેના તબક્કાઓનો વિચાર કરવો જોઈએ.
ઘણી વ્યક્તિઓ સવારે જાગૃત થયા પછી તંત્રાવસ્થામાં
પલંગ પર સૂઈ રહેતી હોય છે. આ તંત્રાવસ્થામાં
એની ચિંતાઓ એના મનમાં ઉપસવા લાગે છે. આ
તંત્રાવસ્થામાં વિચારોનો અસંબદ્ધ કે સંબદ્ધ રધવાટ
જોવા મળે છે અને આ અર્ધજાગૃત અવસ્થામાં વ્યક્તિ
ઘણી વાર કોઈની સાથે જામેલાં વેરઝેર વિશે વિચારતો
હોય છે, તો ઘણી વાર પોતાના મન પર લદાયેલી
ચિંતા યાદ આવતા ચિંતિત ચિંતિત બની જતો હોય
છે. આવી વ્યક્તિ એની અર્ધજાગૃત અવસ્થામાંથી
જાગ્રત બનશે ત્યારે એના મન પર કેટલીય સુસ્તી કે
ગમગીની હશે. વિચારશે કે ઊઠાંની સાથે,
અણગમતા વિચારો સાથે એનો પનારો પડ્યો. આ
તબક્કે તંત્રાવસ્થામાંથી જાગૃત અવસ્થામાં થયેલું એનું
રૂપાંતર એના એ હિવસને અને એ રીતે એના જીવનને
ઉદાસીનતામાં ગરકાવ કરી દેશે.

કેટલીક વ્યક્તિઓ જાગતાંની સાથે જ
પથારીમાં બેસી પ્રભુ-સ્મરણ કરવા લાગે છે. જેમ
ઘણાં સ્થળે સવારે ઊઠાંની સાથે જ વ્યક્તિ મંદિર કે
દેરાસરે દર્શન કરવા માટે દોડી જતી હોય છે. આ
એકાએક થતી કિયા સ્વરૂપ-ચિંતનમાં સહયોગી બનતી
નથી અને સમય જતાં એ કિયા માત્ર રૂઢિ કે રોજની
આદત બની જાય છે. ધીરે ધીરે એમાંથી ઈશ્વરભક્તિના
ભાવો પણ ખસવા માટે છે અને પછી તો એવું પણ
થાય કે એ મંદિર કે દેરાસર એ નિશ્ચિત સમયે પ્રેમીઓને
કે મિત્રોને મળવાનું મિલનસ્થાન બની જાય છે !

આથી આગ્રહપૂર્વક કહેવું છે કે પ્રભાતે તમે
પલંગમાંથી કઈ રીતે ઊઠો છો ? એ બાબત જીવનમાં
ઘણી મહત્વની બાબત છે. આ વિષયમાં આપણે
ક્યારેય વિચાર કરતા નથી. ખુદ સાધકો પણ એ અંગે
વિશેષ જાણતા નથી. હડીકત એ છે કે સવારે જાગૃત
થવાની તમારી એ પ્રક્રિયાનું તમે પરિવર્તન કરી શકો
અને સવારે સહેજે તોછાઈથી એવું વિચારવું નહીં કે

(અનુસંધાન પાના નં. ૩૧ પર)

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય વિરચિત

સમાધિતંત્રનું અમૃતરસપાન (કમાંક-૮૩)

પ્રા. ચંદાબહેન વી. પંચાલી (બોટાદ) શાનારસામૃતના હિવ્ય શાનારાજ, ભક્તિરસામૃતના ભાવભીના ભક્તરાજ અને ધ્યાન રસામૃતના અપૂર્વ મહાયોગીરાજ એવા પરમકૃપાળુદેવની મોહદારિણી, ભવાભ્યિતારિણી, અધ્યાત્મરસભરિત સરસ્વતી પત્રાંક ૪૪૮ માં લખે છે, “સર્વ પરમાર્થનાં સાધનમાં પરમ સાધન તે સત્સંગ છે, સત્પુરુષના ચરણ સમીપનો નિવાસ છે. બધા કાળમાં તેનું દુર્લભપણું છે; અને આવા વિષમ કાળમાં તેનું અત્યંત દુર્લભપણું જ્ઞાનીપુરુષોએ જાણ્યું છે..... કલ્યાણને વિષે પ્રતિબંધરૂપ જે જે કારણો છે, તે જીવે વારંવાર વિચારવાં ઘટે છે; તે તે કારણોને વારંવાર વિચારી મટાડવાં ઘટે છે; અને એ માર્ગને અનુસર્યા વિના કલ્યાણની પ્રાપ્તિ ઘટતી નથી. મળ, વિક્ષેપ અને અજ્ઞાન એ અનાદિના જીવના ગ્રણ દોષ છે. જ્ઞાનીપુરુષોનાં વચ્ચનાની પ્રાપ્તિ થયે, તેનો યથાયોગ્ય વિચાર થવાથી, અજ્ઞાનની નિવૃત્તિ હોય છે. તે અજ્ઞાનની સંતતિ બળવાન હોવાથી તેનો રોષ થવાને અર્થે અને જ્ઞાનીપુરુષનાં વચ્ચનોનો યથાયોગ્ય વિચાર થવાને અર્થે, મળ અને વિક્ષેપ મટાડવાં ઘટે છે. સરળપણું, ક્ષમા, પોતાના દોષનું જોવું, અલ્પારંભ, અલ્પપરિશ્રેષ્ઠ એ આદિ મળ મટવાનાં સાધન છે. જ્ઞાની પુરુષની અત્યંત ભક્તિ તે વિક્ષેપ મટવાનું સાધન છે.” ત્રિદોષ મળ, વિક્ષેપ અને અજ્ઞાન ટાળવાનાં ઉત્તમ ઉપાય આ વચ્ચોમાં દર્શાવ્યા છે. પરમકૃપાળુદેવની અધ્યાત્મશૈલી છે કે સાધકને જે વિકલ્પ આવે, તેનું તરત સમાધાન પરમકૃપાળુદેવ આપે છે અર્થાત્ પરમકૃપાળુદેવ સાધક માટે કલ્પવૃક્ષ છે.

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય અલં વિસ્તરેણ
વિસ્તારથી બસ થાઓ અર્થાત્ બિન્દુમાં સિન્ધુ ભરી
આપે છે. પ્રત્યેક શ્લોક નાવિન્ય લઈને આવે છે કારણ
કે સાધકને વિકલ્ય આવે કે બહિરાત્માના ભાવથી મુક્ત
થઈ આગળ પ્રગતિ સાધવી છે ત્યારે જે શ્લોક
વિચારવામાં આવે તેમાં અથ થી ઇતિ સુધીની વીતરાગ
માર્ગ રીત અને નીતિ જોવા મળે છે. આપણે ઉત્તમ
ગ્રંથનું રસપાન કરી રહ્યા છીએ. ગતાંકમાં શ્લોક-૫૧

માં વિચાર્યુ કે અનાસકત અંતરાત્મા શું વિચારે છે ? તેના સમાધાનમાં શ્લોક એકાવન છે. અંતરાત્માની દશા વર્ણવી છે. ઈન્દ્રિયો દ્વારા જે શરીરાચિદ બાહ્ય પદાર્�ો દેખાય છે તે હું નથી. તે મારું સ્વરૂપ નથી, મારું સ્વરૂપ તો પરમ ઉત્તમ અતીન્દ્રિય આનંદમય જ્ઞાનજ્યોતિ છે. હું ભાવઈન્દ્રિયોને રોડીને અતિર્ભૂત થાઉં હું ત્યારે જ્ઞાન સ્વરૂપ આત્માને જોઈ શકું હું અર્થાત્ અનુભવું હું. આત્મસ્વરૂપમાં સ્થિર થતાં અંતરાત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનો અનુભવ કરે છે. હવે શ્લોક બાવનમાં શિષ્ય શ્રી ગુરુને પૂછે છે કે આત્માનું સ્વરૂપ જ્ઞાન-આનંદમય છે તથા વિષયો દુઃખરૂપ છે તો ઈન્દ્રિયોના વિષયોથી પાછા હઠીને આત્માનો અનુભવ કરવામાં કષ્ટ જેવું કેમ લાગે છે ? તેનું સમાધાન શ્લોક બાવનમાં છે.

सुखमारव्ययोगस्य बहिर्दुःखमथात्मनि ।

बहिरेवासुखं सौख्यमध्यात्मं भावितात्मनः ॥ ५२॥
अन्वयः : आरब्धयोगस्य बहिः सुखं अथ आत्मनि दुःखं
भावितात्मनः बहिः एव असुखं अध्यात्मं सौख्यम् ॥

શષ્ટાર્થ : આરબ્ધયોગસ્ય = યોગનો અભ્યાસ શરૂ કરનારને, બહિઃ = બાધ્ય વિષયોમાં, સુરુંખ = સુખ લાગે છે, અથ = અને, આત્મનિ = આત્મસ્વરૂપને વિષે, દુઃખં = દુઃખ, કષ્ટ પ્રતીત થાય છે, ભાવિતાત્મનઃ = આત્મસ્વરૂપને જાણનારને, બહિઃ એવ = બાધ્ય પદાર્થોમાં જ, અસુરુંખ = દુઃખ જણાય છે, અધ્યાત્મસૌર્ખ્યમ = આત્મસ્વરૂપમાં સુખનો અનભવ થાય છે.

ભાષાંતર : યોગનો અભ્યાસ શરૂ કરનારને બાહ્ય વિષયોમાં સુખ લાગે છે અને આત્મસ્વરૂપને વિષે હુંખ પ્રતીત થાય છે. પરંતુ આત્મસ્વરૂપને જાણનારને બાહ્ય પદાર્થોમાં જ હુંખ જણાય છે અને આત્મસ્વરૂપમાં સુખનો અનુભવ થાય છે.

ભાવાર્થ : શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય સાધકના મનમાં જે વિકલ્પ ઉઠે છે કે ઉઠવાના છે તેને સરળ શૈલીમાં સમાધાન આપે છે. યોગનો એટલે આભસ્વતૃપનો પ્રથમ

વાર અનુભવ કરવાનો આરંભ કરનારને બાધ્ય વિષયોમાં સુખ જેવું લાગે છે અને આત્મસ્વરૂપની ભાવનાના અભ્યાસમાં દુઃખ જેવું જણાય છે. પરમકૃપાળુદેવ અમૂલ્ય તત્ત્વવિચારમાં જણાવે છે.

“સુખ પ્રાપ્ત કરતાં સુખ ટળે છે લેશ એ લક્ષે લહો, ક્ષણ ક્ષણ ભયંકર ભાવમરણે કાં અહો રાચી રહો ?”

આત્મસુખ પ્રાપ્ત કરવા જતાં ઈન્દ્રિયોના વિષયનું સુખ ઓછું થઈ જશે તો ? એમ આત્મસ્વરૂપનો પ્રથમવાર અનુભવ કરવાનો આરંભ કરનારને ‘બાધ્ય સુખ ઓછું થઈ જશે તો ?’ તેવું લાગવાથી અભ્યાસમાં કષ્ટ જેવું જણાય છે કારણ કે અનાદિથી બાધ્ય વિષયોમાં અભ્યાસ છે. તેથી બાધ્ય વિષયોથી પાછા હટીને આત્મભાવનામાં આવતાં કષ્ટ લાગે છે. બાધ્ય વિષયો સહેલા થઈ ગયા છે ને અંતરનો ચૈતન્ય વિષય કષ્ટપ્રદ લાગે છે. યોગારંભી એટલે મન, વચન, કાયાના યોગને સાંસારિક પ્રયોજનમાં યોજનાર અને આરંભ-પરિગ્રહયુક્ત જીવનની વૃત્તિમાં રુચિ ધરાવનાર યોગારંભી છે. અહીં રાગાદિની મુખ્યતા હોય છે તેથી આરંભી જીવ કર્મોથી બંધાય છે. અજ્ઞાનવશ મન-વચન-કાયાના યોગો બાધ્ય ઈન્દ્રિયોના વિષયોમાં પ્રવૃત્તિ થાય છે. રુચિ પર સંસુખતાની છે તેથી આત્મા પ્રતિના વલણમાં દુઃખ લાગે છે. કષ્ટ લાગે છે. કોઈ અપૂર્વ પુણ્યના યોગે સદગુરુનું સંતના દર્શન, સત્તુ ઉપદેશના શ્રવણ થવાથી તેની દર્શિ બદલાય તો, અંતરમાં જવાનું આરંભાય છે.

જ્ઞાની સત્તુરુષ સંસારના સ્વરૂપને સમજાવે છે કે ભાઈ ! અનાદિકાળથી પરમાં રુચિ, પ્રવૃત્તિ રાખીને ભવભ્રમણ કર્યા. તેમાં દુઃખ પણ સહન કર્યા. હવે સમજાવે છે તો પરથી હટીને સ્વમાં આવ. યોગારંભીને અંતરમાં વિચાર કરતાં સમજાય છે કે અજ્ઞાનવશ બહારમાં વૃત્તિ રાખીને, બહારની રુચિ વધારીને દુઃખી થયો છું. હવે તેમાંથી મુક્ત થવા અંતર્મુખ થવાનો પ્રયત્ન કરે છે. પછી પરિપક્વ અભ્યાસથી તે સુખરૂપ લાગે છે. ભજનની સુંદર પંક્તિ છે :-

“સત્તસંગનો રસ ચાખ પ્રાણી તું સત્તસંગનો રસ ચાખ રે, પરથમ લાગે કડવો ને તીખો પછી આંબા કેરી સાખ રે...
સત્તસંગનો રસ ચાખ રે...”

યોગારંભીને સંસારમાં સુખ લાગતું હતું, પછી અભ્યાસ થતાં, ઉપયોગને અંતરમાં વાળવાની રીત શીખ્યા પછી કડવી વસ્તુ આંબા કેરી સાખ લાગે છે. વિશેષાર્થ : આત્મામાં આનંદ છે. ઉપાદેય પણ આત્મા છે. તેમાં એકાગ્ર થવા જેવું છે એવી ભાવના ભાવતાં ભાવતાં શરૂઆતમાં કષ્ટ લાગે-છતાં અંતરમાં સાચું સુખ પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા છે તે યથાર્થ પ્રયત્ન કરે છે તો સુખ મેળવે છે.

જેમ કોઈ વ્યક્તિ ખાડું-અશુદ્ધ-બેસ્વાદુ પાણી પિતો હોય, મીહું સ્વચ્છ પાણી ઘરમાં ઉડી ફૂવામાં હોય તે કદી ચાખ્યું ન હોય; પણ તેને પોતાના મીઠા ફૂવાની ખબર પડી અને તેનું સ્વચ્છ મીહું પાણી ચાખ્યું ત્યાં જારા પાણીનો રસ ઉરી ગયો. હવે ઘરઆંગણે મળતું ઉડા ફૂવાનું મીહું પાણી લેવામાં કષ્ટ લાગતું નથી. સ્વાદ ચાખ્યા પછી તેમાં કષ્ટ નથી લાગતું તેમ અજ્ઞાની જીવે અનાદિથી સાદા બાધ્ય ઈન્દ્રિયવિષયોમાં આકુળતારૂપ ખારા સ્વાદને જ ચાખ્યો છે પણ પોતાના ચૈતન્યફૂવામાં ભરેલા આત્માના અતીન્દ્રિય, અનાકુળ મીઠા સ્વાદને ચાખ્યો નથી, તેથી તેના પ્રયત્નમાં તેને કષ્ટ લાગે છે પણ જ્યાં અંતર્મુખ ચૈતન્યફૂવામાં ઉડી ઉત્તરીને વિષયાતીત આનંદનો સ્વાદ ચાખ્યો તારે તેના વારંવાર પ્રયત્નમાં કષ્ટ લાગતું નથી. હવે તો સાધકને બાધ્ય વિષયો નીરસ લાગે છે. તે આત્માની ભાવનામાં રસલીન રહે છે.

શ્રી નેમીશ્વરમુનિરાજ ‘વચનામૃત શતક’ શ્લોક સાતમાં સાધકને સારભૂત બોધ આપે છી કે હે ભવ્ય ! કારણ-કાર્યની સીમામાં રહીને તું સમસ્ત આગમને સાંભળ. હે મન્મથ વિજયી ! જિનમાર્ગમાં અહગ રહીને, સૌથી શ્રેષ્ઠ સારભૂત એવા આત્મતત્ત્વનો અનુભવ કર. આત્મયોગી નિજ અનુભવની પ્રધાનતાથી આત્મભાવમાં રહે છે.

હવે શબ્દોનો અભ્યાસ કરીએ.

(૧) આરબ્ધ્યોગસ્ય બહિઃ સુખમ् આ એક વિષયની વાત આ સાથે બીજા વિષયને સાંકળી લઈએ. આત્મનિ દુઃખમ् અથર્તુ યોગનો અભ્યાસ શરૂ કરનારને તથા પ્રથમવાર આત્મસ્વરૂપની ભાવનાના અભ્યાસીને બાધ્ય વિષયોમાં સુખ જેવું લાગે છે. આત્મનિ આત્મસ્વરૂપ વિષે દુઃખ લાગે છે. કષ્ટ લાગે છે.

‘નિવૃત્તિબોધ’ ના સંદર્ભે પરમકૃપાળુદેવ કહે છે,

“અનંત સૌખ્ય નામ દુઃખ ત્યાં, રહી ન મિત્રતા !
અનંત દુઃખ નામ સૌખ્ય પ્રેમ ત્યાં વિચિત્રતા !!
ઉધાડ ન્યાય-નેત્ર ને નિહાળ રે ! નિહાળ તું;
નિવૃત્તિ શીશ્રમેવ ધારી તે પ્રવૃત્તિ બાળ તું.”

જીવને બાધ્ય વિષયોમાં સુખ લાગે છે.
પરમકૃપાળુદેવ સહુને કહે છે કે હે ભવ્યજીવ ! તારા
ન્યાયનેત્રને ઉધાડ. વિષયોથી વિરામ પામ, વિરામ
પામ. આત્મસ્વરૂપના આનંદમાં આવી જા.

(૨) ભાવિતાત્મનઃ - આત્મસ્વરૂપને યથાર્થપણે
જાણનારને, બહિઃ એવ અસુખ બહારના વિષયોમાં -
પદાર્થોમાં અસુખ જરૂાય છે. અંતર્મુખ થવાનો અભ્યાસ
કરતાં અંતરમાં શાંતિ વેદાશે. ઉલ્લાસ વેદાશે. ધર્મિ
વારંવાર તેની ભાવના ભાવે છે. બહારના ભાવો અસુખ
લાગે છે. આનંદનો અનુભવ થતાં બહારનો રસ રહેતો
નથી. ચૈતન્યનો અનુભવ થતાં બહારમાં કષ્ટ લાગે છે,
પણ અંતરમાં આનંદનો આસ્વાદ આવે છે. સ્વભાવ
એટલો સારો લાગે છે કે વિભાવમાં આવવું દુઃખ લાગે
છે. જેમ માધ્યલાની રુચિ શીતળ જળમાં પોષાણી છે,
તેમાંથી બહાર રેતીમાં કે તડકામાં આવતાં દુઃખથી
તરફણે છે, એમ જ્ઞાનીની રુચિ પોતાના શાંત-ચૈતન્ય
સરોવરમાં પોષાણી છે, તે શાંતિના વેદનમાંથી બહાર
નીકળીને પુણ્ય કે પાપના ભાવમાં આવવું પડે છે તે
દુઃખ રૂપ લાગે છે. અસુખ લાગે છે.

(૩) અધ્યાત્મ સૌખ્યમ् - આત્મસ્વરૂપમાં સુખનો
અનુભવ થાય છે. બાધ્ય વિષયોમાંથી મુક્ત થયો છે
તેને પરપદાર્થમાં અસુખ લાગે છે. જે આત્મસ્વરૂપમાં
આયો તે સદા સુખી છે. શ્રી કલધર આચાર્ય
'સારસમુદ્ધ' ગ્રંથમાં શ્લોક-૭૬ માં કહે છે કે હળાહળ
વિષ સારું પણ બાધ્ય વિષયોમાં રુચિ કે પ્રીતિ દુઃખદાયક
છે. જ્ઞાની તેનાથી મુક્ત રહે છે. તેઓ લખે છે, “ઉસી
એક જન્મ કે નાશ કરનેવાલે હલાહલ વિષકો ખા લેના
અચ્છા હૈ પરંતુ અનન્ત જન્મોમેં દુઃખ દેનેવાલે ભોગરૂપી
વિષકો ભોગના ઠીક નહીં હૈ”। અર્થાત્ આત્મસ્વરૂપમાં
સુખ છે. તેનો અનુભવ નિરંતર રહે તે પરમ સૌખ્ય
છે.

પૂજ્ય બેનશ્રી ચંપાબેનની અમૃતવાણી લખે
છે, “સાધક દશા તો અધુરી છે. સાધકને જ્યાં સુધી
પૂર્ણ વિતરાગતા ન થાય, અને ચૈતન્ય આનંદધામમાં
પૂજ્યપણે સદાને માટે બિરાજમાન ન થાય ત્યાં સુધી
પુરુષાર્થનો દોર તો ઉગ્ર જ થતો જાય છે. કેવળજ્ઞાન

થતાં એક સમયનો ઉપયોગ થાય છે અને તે એક
સમયની જ્ઞાનપર્યાય ત્રણ કાળ, ત્રણ લોકને પહોંચી
વળે છે.” નિરંતર પુરુષાર્થની ધારા ઉગ્ર થતાં અંતરાત્મા
પરમાત્મા થાય છે.

(કવિત)

યોગારંભે સૂજે સુખ - બાધ્યમાં, દુઃખ અંતરે;
અભ્યસ્તાત્મા સુખી અંતર, દુઃખી બાધ્ય સુખે, અરે !
- પૂ. બ્રહ્મચારીજી

પ્રારંભે સુખ બાધ્યમાં, દુઃખ ભાસે નિજમાંય,
ભાવિતાત્મને દુઃખ બહિર, સુખ નિજ આત્મમાંય. ||૫૨||
- શ્રી છોટાલાલ ગાંધી

પ્રારંભમે કુછ દુખી નિજ ધ્યાન સે હો,
પ્રાયઃ સુખાનુભવ બાહર મેં ઉસે હો ઇન્દ્ર તાપસ કહૈ નિજ મેં હિ તોષ
સંસાર સાગર અસાર વિપત્તિ કોષ ॥૫૨॥

- પૂ. વિદ્યાસાગરજી મહારાજ
(કમશઃ)

આત્માનું અનુસંધાન ...

પાના નં. ૧૩ પરથી ચાલુ...

આનંદ જોઈએ લગ્ન કરી લ્યો. છ મહિનાનો આનંદ
જોઈએ તો નવી ગાડી ખરીદો. એક વર્ષનો આનંદ
જોઈએ તો બંગલો બનાઓ. દસવીસ વર્ષનો આનંદ
જોઈએ તો કોઈની સેવા કરો. જિંદગીભરનો આનંદ
જોઈએ તો ઈમાનદાર રહો અને જન્મોજન્મનો આનંદ
જોઈએ તો આત્માનું અનુસંધાન કરો. હું કોણ દુંધ,
ક્યાંથી થયો, શું સ્વરૂપ છે મારું ખરું; પૂછો આ પ્રશ્નો
પોતાની જાતને ! સાચો આનંદ તો આ છેલ્લો જ છે,
બાકી તો ક્ષણિક આનંદ જ છે.

જો આત્માનો સ્થાયી આનંદ અનુભવવો હોય
તો પહેલાં જ્ઞાની લેવું ઘટે કે આપણે કેવા પ્રકારના
માણસ છીએ ? ચાર પ્રકારના માણસોની વાત કરું.
પહેલો માણસ તેને કહેવાય જે શરીરકેન્દ્રિત જીવન
જીવે છે. આવા માણસને સગવડ બહુ જ પસંદ હોય
છે. બીજો માણસ તેને કહેવાય જે મનકેન્દ્રિત છે,
આવા લોકો સુખપ્રિય હોય છે. ત્રીજો પ્રકારના લોકો
ચિત્તના સ્તરે જીવે છે. આવા લોકો પ્રસત્ર રહેવાવાળા
હોય છે અને ચોથા લોકો છે આનંદપ્રધાન, આવા
લોકો આત્માનું અનુસંધાન કરતા હોય છે. આ ચાર
પ્રકારને હુવે પછી વિસ્તારથી સમજુશું.

શ્રી દેવચંદ્રજી ચોવીશી

અશોકભાઈ પી. શાહ

૨૨ મા તીર્થકર નેમિનાથ ભગવાન સ્તવન

(ગતાંકથી ચાલુ)

ગણિશ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજે સ્તવનના પ્રારંભમાં શ્રી નેમિનાથ તીર્થકર ભગવાનના ગુણગાન કરતાં જણાયું કે પ્રભુએ “નિજ કારજ કરી, આત્મશક્તિ સકલ પ્રગટ કરી” વીતરાગ, સર્વજ્ઞ થયા. આ બન્ધું તે પહેલાં રાજેમતીનો ‘ત્યાગ’ કર્યો એમ કહેવું પણ ખરેખર તો યોગ્ય ન ગણાય. જેનું ગ્રહણ જ નથી થયું તેનો ત્યાગ શેનો? તીર્થકર ભગવંતો જન્મથી જ અદ્ભુત વૈરાગી હોય છે, ભલે મહેલમાં રહેતાં હોય તો પણ. “વિચરે ઉદ્ઘયપ્રયોગ” એ ન્યાયે લગ્ન કરવા નીકળ્યા તો ખરા, પરંતુ અલ્ય પણ સંસારની અંતરંગ સ્પૃહ નથી એવી તેમની ગુમ આચરણ હોવાથી નિમિત્ત મળતાં જ રથ પાછો વાળી મહાભિનિષ્ઠમણ કર્યું. તો રાજુલદેવી ક્યાં પાછા પડે એમ હતા? તેમણે “સારી મતિ ધરી અવલંબ્યા અરિહંતોજી!” સંયમમાર્ગ મહાપ્રયાણ કરી, સંસારમાર્ગ જે ભવોભવના સ્વામી હતા તેને પરમાર્થમાર્ગના સ્વામી બનાવી અનંતકાળ સુધી હવે સિદ્ધપદે સાથે રહી શકાશે તેવું બીજું જરૂરી લીધું! તેમના આ સર્વસંગપરિયાગમાં કોઈ ભાવાવેશ નહોંતો પણ જિનેશ્વર પ્રરૂપિત તત્ત્વજ્ઞાનના પાયા ઉપર લીધેલ દઢ તત્ત્વનિર્ણય હતો. તે તત્ત્વજ્ઞાનની વાત આગળ વધારતાં શ્રી દેવચંદ્રજી કહે છે :

અપ્રશસ્તતા રે ટાળી પ્રશસ્તતા, કરતાં આસ્ત્રવ નાસેજી;
સંવર વાધે રે સાધે નિર્જરા, આત્મભાવ પ્રકાશેજી.

- નેમિંપ

શબ્દાર્થ : અપ્રશસ્તતભાવ ટાળીને પ્રશસ્તતભાવથી આસ્ત્રવનો નાશ થાય છે; સંવરભાવ વર્ધમાન થતાં નિર્જરા સધાય છે અને આત્મભાવનો પ્રકાશ થાય છે. (અપ્રશસ્તતા = પાપમય નિધિ ભાવો; ટાળી = દૂર કરીને; પ્રશસ્તતા = શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ શુભ અને શુદ્ધ ભાવો; આસ્ત્રવ

= કર્મનું આવણું; સંવર = કર્મને રોકવાં; વાધે = વધે; સાધે = સધાય, પ્રામ થાય)

વિશેષાર્થ : હવે શ્રી દેવચંદ્રજી નેમ-રાજુલના આ પ્રસંગને અનુલક્ષી બીજા ત્રણ તત્ત્વોને આ કરીમાં ગુંથે છે - આસ્ત્રવ, સંવર અને નિર્જરા. આસ્ત્રવ એટલે આત્માના વિભાવરૂપ અપ્રશસ્ત ભાવોનું નિમિત્ત પામી કર્મનું આત્મપ્રદેશમાં આગમન થવું. (વાસ્તવમાં કર્મો બહારથી આવતાં નથી, પરંતુ આત્માના જ ક્ષેત્રમાં રહેલી કાર્મણવગણાઓ કર્મરૂપે પરિવર્તન પામે છે, activate થાય છે). આસ્ત્રવમાં બંધતત્ત્વ પણ ગર્ભિત છે, કારણ કે તે કર્મો પ્રકૃતિ, પ્રદેશ, સ્થિતિ, અનુભાગ- એમ ચાર પ્રકારે તુરત આત્મા સાથે બંધાઈ જાય છે. પરમહૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી મોક્ષમાળા-૨૧ માં ‘આસ્ત્રવભાવના’ માં કહે છે : “રાગ, દેખ, અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ ઇત્યાદિક આસ્ત્રવ છે.” આમ, આ અપ્રશસ્ત અને હીન કોટિના ભાવો જ આસ્ત્રવનું કારણ છે, જેનાથી કર્મબંધન, સંસાર પરિભ્રમણ અને દુઃખોની પરંપરા સર્જાય છે. તેથી જ શ્રી સમયસાર ગાથા-૨ (ભાવાનુવાદ) માં કહ્યું :

અશુચિપણું, વિપરીતતા એ આસ્ત્રવોના જાણીને,
વળી જાણીને દુઃખ કારણો, એથી નિવર્તન જીવ કરે.

તો એ આસ્ત્રવોથી કઈ રીતે નિવર્તવું? શ્રી દેવચંદ્રજી કહે છે : “અપ્રશસ્તતા રે ટાળી પ્રશસ્તતા, કરતાં આસ્ત્રવ નાસેજી.” અપ્રશસ્ત ભાવોની અશુચિ અને વિપરીતતા ટાળી પ્રશસ્ત અર્થાત્ ઉત્તમ, કલ્યાણકારી પવિત્ર ભાવો સેવીને સંવર-નિર્જરારૂપ મોક્ષમાર્ગ પ્રયાણ કરવું. શ્રી રાજેમતીજીએ આ જ કાર્ય કર્યું. ભગવાને જ્યારે રથ પાછો વાળ્યો ત્યારે રાજેમતી પાસે બે વિકલ્પ (option) હતા-કાં તો પોતાના સૌંદર્ય અને રાજવંશના બળે કોઈ બીજા રાજવી સાથે લગ્ન કરી અપ્રશસ્ત સંસારમાર્ગ ક્ષણિક સુખો ભોગવવાં અને કાં તો પ્રભુ નેમિનાથને શરણે જઈ તેમની પ્રશસ્ત ભક્તિમાં સમર્પજા થઈ શાશ્વત સુખ

આપતા મોક્ષમાર્ગ જવું. પણ આઈ આઈ ભવોનો પ્રભુ નેમ સાથેનો સંબંધ ખોટા માર્ગ જવા કેમ દે ? ક્ષણવારનો પણ વિલંબ કર્યા વિના તેમણે નેમિનાથ માટે પહેલાં જે મોહજનિત સાંસારિક અપશસ્ત ભાવો હતા તેને ટાળીને વીતરાગી નેમ પ્રભુ પ્રત્યે પ્રેમ, શ્રદ્ધા, અર્પણતાના પ્રશસ્ત ભાવોમાં પલટાવી નાખ્યા. વિષય-ક્ષાય, નોક્ષાય, અજ્ઞાન, દેહાધ્યાસ આદિ સર્વ અપ્રશસ્ત ભાવોને ટાળીને પંચ મહાક્રત, સમિતિ, ગુરુ આદિ પ્રશસ્ત સંયમભાવોને અપનાવ્યા. આજ્ઞવ-બંધના પાંચ અપ્રશસ્ત કારણો - ભિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, ક્ષાય અને યોગને ટાળતાં જ “કરતાં આજ્ઞવ નાસેજી” - આજ્ઞવનો નાશ, અર્થાત્ નવા કર્માનો પ્રવેશ થતો નથી. તેનાથી વિરુદ્ધ એવા પ્રશસ્ત, પવિત્ર સચ્ચકૃત્વ, વિરતિ, અપ્રમત્તતા આદિ સંવરના કારણો સેવતાં રાજેમતીજીનો “સંવર વાધે” સંવરભાવ વર્ધમાન થવા લાગે છે, અર્થાત્ નવા કર્મો આવતાં અટકી જાય છે. કર્માનો આજ્ઞવ-બંધ અટકી જતાં અને સંવર થતાં તેના ફળસ્વરૂપે “સાધે નિર્જરા” સત્તામાં રહેલાં કર્માની નિર્જરા માત્ર નહિ, ગુણશ્રેષ્ઠી નિર્જરા થવા લાગે છે; અનંતા કર્મો ટપોટ્ય ખરવા લાગે છે. કર્માની અશુદ્ધિ જેમ જેમ મટવા લાગે છે તેમ તેમ “આતમભાવ પ્રકાશેજી” આત્માનો શુદ્ધ સ્વાભાવિક આત્મ સ્વભાવ પ્રકાશે છે, પ્રગટવા લાગે છે. આજ્ઞવ-બંધનો નાશ અને સંવર-નિર્જરા વર્ધમાન થતાં હવે દેવચંદ્રજી સાધકને મોક્ષતત્ત્વ તરફ દોરી જાય છે :-

નેમિ પ્રભુ ધ્યાને રે એકત્વતા, નિજ તત્ત્વે એકતાનોજી; શુક્લધ્યાને રે સાધી સુસિદ્ધતા, લહિયે મુક્તિ નિદાનોજી.

-નેમિ૦૯

શબ્દાર્થ : શ્રી નેમિપ્રભુના ધ્યાનમાં એકાગ્ર થતાં, અભેદતા આવતાં નિજ આત્મતત્ત્વ સાથે એકતાન, મગ્ન થવાય છે. મુક્તિનું સાક્ષાત્ કારણ એવા શુક્લધ્યાનની શ્રેષ્ઠીએ ચઢતાં સિદ્ધતાની પ્રાપ્તિ થાય છે. (એકતાનો = મગ્ન થવું, લીન થવું; શુક્લધ્યાન = અત્યંત ઉજ્જવળ પરિણામવાળું ધ્યાન કે જેમાં ક્ષપકશ્રેષ્ઠી હોય તો અંતમુહૂર્તમાં કેવળજ્ઞાન થાય; લહિયે = પામીએ;

નિદાન = કારણ)

વિશેષાર્થ :- રાજુલદેવીએ ભગવાન નેમિનાથ જેવા નીરાગીથી પોતાનો રાગ જોડ્યો. (ગાથા-૪) આ પ્રશસ્ત રાગ કઈ રીતે મુક્તિ અપાવે છે તેનો કમ દેવચંદ્રજી અહીં બતાવે છે. રાજુલદેવી અપ્રશસ્તતા ટાળી પ્રશસ્તતા તરફ વધ્યા. પણ એટલેથી અટક્યા નહીં ! પ્રભુ પ્રત્યેનો પ્રશસ્ત રાગ પણ આખરે તો ઉત્કૃષ્ટ શુભભાવ જ છે. તેને ઓળંગી અખંડ શુદ્ધ આત્મભાવ આવે તો જ પ્રભુ જેવા વીતરાગી થવાશે એવું લક્ષ તેઓ પ્રભુભક્તિમાં પણ ચૂક્યા નથી અને નેમ પ્રભુના નિરંતર શરણમાં સ્વાભાવિક છે કે આત્મલક્ષ ચૂકવાનું બને જ નહિ. ગુરુ ગૌતમ સ્વામીને પ્રભુ મહાવીર પ્રત્યે હતી એવી જ રાજુલદેવીની મુક્તિ આપનારી ભક્તિ છે. આવી અસાધારણ ભક્તિ તેમને “નેમિ પ્રભુ ધ્યાને એકત્વતા” તરફ દોરી જાય છે. તેમનો પ્રભુપ્રેમ હવે પ્રભુના ધ્યાનમાં એકાગ્ર થાય છે, પ્રભુ સાથે એકત્વ સાધે છે. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી રાકેશજી એક સુંદર વાત કરે છે કે, “પ્રેમ જો બાહ્યમુખી રહે તો વાસનાનું રૂપ લ્યે છે અને પ્રેમ જો અંતમુખી બને તો ધ્યાનનું રૂપ લ્યે છે.” રાજેમતીનો પ્રભુપ્રેમ હવે અંતમુખી થતો જાય છે. પ્રભુ જેવું જ મારું સ્વરૂપ છે એમ પ્રભુ સાથે એકત્વતા, અભેદતા સધાય છે અને એક ધન્ય પળે “નિજ તત્ત્વે એકતાનોજી”- નિજ આત્મતત્ત્વમાં એકતાન થઈ, મગ્ન થઈ, નિર્વિકલ્પ આત્માનુભૂતિનો રસાસ્વાદ માણે છે. દર્શનમોહ તો ક્યારનો નાશ પાખ્યો છે; હવે ચારિત્ર મોહનો સર્વનાશ કરવા જે પ્રભુધ્યાનરૂપ સવિકલ્પ ધર્મધ્યાન અને સ્વરૂપમાં સ્થિરતારૂપ નિર્વિકલ્પ ધર્મધ્યાનથી આગળ વધી શુક્લધ્યાનરૂપ ક્ષપકશ્રેષ્ઠી ઉપર આરૂપ થાય છે. તે દર્શાનું અદ્ભુત વર્ણન કરતાં પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ‘અપૂર્વ અવસર’ કાવ્યમાં ફરમાવે છે :

શ્રેષ્ઠી ક્ષપકતાજી કરીને આરૂપતા,
અનન્ય ચિંતન અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવ જો. અપૂર્વ
અને આમ અનન્ય ચિંતન અને અતિશય
શુદ્ધ પરિણામના ફળસ્વરૂપે શું થાય તેની વાત આગળ
દિવ્યધ્યનિ ❖ ડિસેમ્બર-૨૦૨૧

કરતાં શ્રીમદ્ગુજ કહે છે :

મોહ સ્વયંભુરમણ સમુક્ત તરી કરી,
સ્થિતિ ત્યાં જ્યાં ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાન જો;
અંતસમય ત્યાં પૂર્ણસ્વરૂપ વીતરાગ થઈ,
પ્રગટાવું નિજ કેવળજ્ઞાન નિધાન જો. અપ્રવૃ

આરમાં ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાને જે શુક્લધ્યાન હોય છે તેનાથી અંતર્મુહૂર્તમાં કેવળજ્ઞાન થાય છે. (શુક્લધ્યાન ચાર પ્રકારે - આઠમા ગુણસ્થાનથી ચૌદમા ગુણસ્થાન સુધી હોય છે. જેની વિસ્તૃત માહિતી કોબા આશ્રમથી પ્રકાશિત બા.બ્ર. શ્રી સુરેશજી રચિત 'પંથ પરમપદ' પુસ્તક તેમજ અન્ય સિદ્ધાંત ગ્રંથોમાંથી મળી શકશે.)

શુક્લધ્યાનની ઉત્કૃષ્ટ દર્શાને શ્રી દેવચંદ્રજી
તેમના શબ્દોમાં વર્ણવિતાં કહે છે, “શુક્લધ્યાને રે
સાધી સુસિદ્ધતા, લહિયે મુક્તિ નિદાનોજી.”
મહામુનિશ્વરો આમ મુક્તિના કારણ એવા
શુક્લધ્યાનના પુરુષાર્થી થોડી જ કષોમાં “સાધી
સુસિદ્ધતા” - કેવળજ્ઞાનરૂપ ભાવસિદ્ધતા પામે છે અને
આયુષ્ય પૂર્ણ થયે નિર્વાણ સમયે શુક્લધ્યાનના અંતિમ
ચરણથી દ્રવ્ય-સિદ્ધદર્શાને પામી સિદ્ધલોકમાં સાદિ
અનંત અનંત સમાધિસુખમાં બિરાજે છે. “લહિયે
મુક્તિ નિદાનોજી” - “લહિયે” કહીને દેવચંદ્રજી
આપણને સૌને આ રીતે મુક્તિના કારણ એવા
ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાનની પ્રેરણા કરે છે કે તમે
પણ આવો પુરુષાર્થ કરી મુક્તિને પામો !

અંતમાં શ્રી નેમિનાથના અલોકિક પારમાર્થિક
ગુણોનું દર્શન કરાવતાં અને પ્રભુસેવનાનું સર્વોત્તમ
કળ બાબતાં શ્રી દેવયંદ્રજી કહે છે :

અગમ અર્દુથી રે અલાખ અગોયણું પરમાત્મ પરમીશોળું;
દેવચંદ્ર જિનવરની સેવના, કરતાં વાધે જગીશોળું.

-४१३०९

શબ્દાર્થ : પ્રભુ નેમિનાથ, અગમ, અરૂપી, અલખ,
અગોચર, પરમાત્મા, પરમેશ્વર છે. દેવોમાં ચંદ્ર સમાન
જિનેશ્વરની સેવના કરતાં ભાવોની શુદ્ધિ વધતાં જગતના
ઈશ એવા પરમપદની પ્રાપ્તિ થાય છે.

વિશેષાર્� : નેમિનાથ ભગવંતનું સ્વરૂપ ગમ ન પડે તેવું અગમ છે. અર્થાત્ સામાન્ય બુદ્ધિથી તેમના સ્વરૂપને સમજ શકાય એવું નથી. પ્રજ્ઞાવંત જ્ઞાની પુરુષોને જ તેનો ગમ પડે તેવું છે. બીજું, પ્રભુ અરૂપી છે. આત્મા જ રૂપર્થ, રસ, ગંધ, વર્ણ રહિત અરૂપી પદાર્થ છે તો પરમાત્મા અરૂપી જ હોય તે સ્વાભાવિક છે. પણ અરૂપી હોવા છાત્માં જ્ઞાનાનંદમય ચૈતન્યસ્વરૂપી ઠોસ અસ્તિત્વ ધરાવે છે. (પ્રદેશત્વ ગુણને કારણે અંતિમ શરીરથી કિંચિત્ ન્યૂન આકારે સિદ્ધલોકમાં બિરાજે છે.) દેવયંદ્રજી વિહરમાન શ્રી સૂર્યમભ જિન સ્તવનમાં પ્રભુના આ અરૂપીપણાનું વર્ણન કરતાં કહે છે :

વાર્ષિક રસ ગંધ વિનુ ફરસ સંસ્થાન વિનુ,
યોગતનુ સંગ વિનુ જિન અરૂપી;
પરમ આનંદ અત્યંત સુખ અનુભવી,
તાત્વતાન્મય સદા ચિત્તસ્વરૂપી.

સયોગી અરિહંત પરમાત્મા દેહ સહિત
હોવાથી તે અપેક્ષાએ કદાચ રૂપી કહીએ, પણ તેમનો
આત્મા તો અરૂપી જ છે અને અયોગી સિદ્ધ બનતાં
અશરીરી, અરૂપી પરમાત્મા બને છે. પ્રભુનો ત્રીજો
વિશિષ્ટ ગુણ કહે છે - અલખ. અલખ એટલે લક્ષમાં
ન આવે તેવા છે. અર્થાત્ સામાન્ય અજ્ઞાની જીવના
લક્ષમાં ન આવે એવું પ્રભુનું સ્વરૂપ છે. અને તેથી જ
પ્રભુની સાચી ઓળખાણ થવી અત્યંત દુર્લભ છે,
કારણ કે ચર્મચુસ્થી જોનારા જગતના જીવો પ્રભુને
સમવસરણ આદિ બાધ્ય વૈભવથી ઓળખે છે અને
પ્રભુના અનંત ચતુષ્ય આદિ આંતરિક વૈભવનો લક્ષ
કરવાનું ચૂકી જાય છે. જગત માટે અલખ એવા
પ્રભુને ઉત્તમ મુમુક્ષુ અને જ્ઞાનીપુરુષો સદ્ગુરુના
ઉપદેશથી મળેલ સમજણથી અને પ્રજ્ઞારૂપી હિંયુક્ષુથી
લક્ષગત કરે છે, ઓળખાણ કરે છે અને એકવાર
ઓળખાણ થતાં અહોભાવ અને અર્પણતા થયા વિના
રહેતા નથી. વળી પ્રભુ અગોચર છે. ‘ગો’ એટલે
ઈન્દ્રિય. અગોચર એટલે પાંચ ઈન્દ્રિયોના માધ્યમથી
પણ પ્રભને ઓળખી ન. શક્યા. માત્ર અતીન્દ્રિય.

(અનુસંધાન પાના નં. ૮ પર)

શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર (ક્રમાંક-૨૦)

મહેન્દ્રભાઈ કે. ખંધાર

(મંદાકાંતા)

આષ પ્રાતિહાર્ય : ૨. દિવ્ય (સુર)પુષ્પવૃષ્ટિ

● મૂળ શ્લોક : (વસંતતિલક)

ચિત્રં વિભો ! કથમવાડમુખવૃત્તમેવ,
વિષ્વક્ર પતત્વવિરલા સુરપુષ્પવૃષ્ટિઃ ।
ત્વદ્ગોચરે સુમનસાં યદિવા મુનીશ !
ગચ્છન્તિ નૂનમધ એવ હિ બન્ધનાનિ ॥૨૦॥

● અન્વયાર્થ :

(હે) વિભો ! અવિરલા સુરપુષ્પવૃષ્ટિઃ વિષ્વક્ર અવાડમુખવૃત્તં એવ કથમ્ પતતિ ? ચિત્રં ! યદિ વા મુનીશ ! ત્વદ્ ગોચરે સુમનસાં બન્ધનાનિ નૂન હિ અધાએવ ગચ્છન્તિ !

● શાદીાર્થ : ચિત્રં - આશ્રય, વિભો - (હે) વિભુ, કથમ્ - કેમ, અવાડમુખવૃત્તમ્ - અવળા મુખવાળો, જેનાં ડીટિયાં નીચે થઈ ગયા છે, એવ - તેમજ, વિષ્વક્ર - ચારે બાજુ, પતતિ - પડે છે, અવિરલા - નિરંતર, અવિરત, સુરપુષ્પવૃષ્ટિઃ - દેવોએ કરેલ દિવ્ય પુષ્પોની વર્ષા, ત્વદ્ - આપની, ગોચરે - સમીપમાં, સુમનસાં - શ્રેષ્ઠ મનવાળા, સજજન, પુષ્પ, પંડિત, દેવ, યદિવા - અથવા, (હે) મુનીશ - મુનિઓના સ્વામી, પ્રભુ, ગચ્છન્તિ - જાય છે, નૂનમ્ - નિશ્ચયથી, ખરેખર, અથ એવ હિ - નીચે તરફ જ, બન્ધનાનિ - બંધનો.

● સમશ્લોકી ગુજરાતી પદાનુવાદ :

(હરિણીત)

ચારે દિશાએ દેવ જે પુષ્પોતણી વૃષ્ટિ કરે, આશ્રય નીચે મુખવાળા ડીંટથી તે કયમ પડે ? હે મુનીશ ! અથવા આપનું સામિય જવ પમાય છે, પંડિત અને પુષ્પોતણાં બંધન અધોમુખ થાય છે ! (૨૦)

ચારેબાજુ કુસુમ પડતાં દેવ કેરા ઘણાય,
નીચે જેના બીટ રહી જતાં હોય તેવા જડાય;
દેખે જ્યારે જ્ઞિનવર તમને દેવ કે વિજ્ઞ ઊંચા,
ત્યારે થાયે પ્રભુ મનુજના કર્મના બંધ નીચા. (૨૦)

● ભાવાર્થ : હે વિભો ! વિસ્મય થાય છે કે સમવસરણના સમયે જ્યારે ચારે બાજુ દેવો અચેત દિવ્ય પુષ્પોની વર્ષા કરે છે ત્યારે બધા ફૂલો અધોમુખ જ કેમ પડે છે ? અર્થાત્ તે ફૂલોનાં ડીંટ નીચે અને પાંખડીઓ ઉપર કેમ રહે છે ? અથવા હે મુનીશ ! આમ થવું સ્વાભાવિક જ છે કેમ કે આપની સમીપે આવવાથી ભવિજનો અને પુષ્પોનાં બંધન (કર્મબંધન કે ડીટારૂપી બંધન) જવા જ જોઈએ (નીચે જાય છે, નાશ પામે છે).

● વિશેષાર્થ / પરમાર્થ : પરમાત્માનું આ બીજું પ્રાતિહાર્ય છે : દિવ્ય સુરપુષ્પવૃષ્ટિ. જ્યારે તીર્થકર પાર્શ્વપ્રભુ સમોસરણમાં સિહાસન ઉપર બિરાજને ધમદિશના આપે છે, ત્યારે તીર્થકર નામકર્મના ઉદ્યથી, દેવો ઉપર આકાશમાં રહીને દિવ્ય અચેત પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરે છે. તે બધા જ ફૂલો નીચે આવતાં તેનાં ડીટિયા નીચે અને પાંખડીઓ ઉપર હોય તે રીતે પ્રભુની ચારે બાજુ દિવ્ય પુષ્પવર્ષા થાય છે. તે પ્રભુના અતિશયનો પ્રભાવ છે. તે જ રીતે પ્રભુની સમીપે આવનારા, સારા મનવાળા ભવ્યાત્માઓ એટલે કે ભક્તો અને જ્ઞાનીઓના કર્મબંધનરૂપી ડીંટ પણ અધોમુખ થઈ જાય છે. તેના બંધન જે આત્માની સાથે રાગ-દ્વેષરૂપી ચિકાશથી ચોટેલા હતા તે આત્માથી છૂટાં પડીને નીચે જાય છે, અર્થાત્ આત્મા કર્મબંધનથી મુક્ત બની જાય છે.

ચંડકીશિક જેવા મહાભયંકર દાઢિવિષ કોધી સર્પને પણ પ્રભુનું સામીય મળતાં તેનો કોધ બરફની જેમ ઓગળી ગયો અને તે ક્ષમાશીલ બની ગયો.

તેના ભાવોની વિશુદ્ધિ થતાં જ અશુભકર્મના બંધનો તૂટી ગયાં અને શુભભાવમાં આયુષ્યનો બંધ પડવાથી સમાધિપૂર્વક સંથારો કરીને આઠમા સહકાર દેવલોકમાં ગયો. આટલું મહાન ફળ તીર્થકર પરમાત્માનાં દર્શન અને સાચિઘનું છે. તીર્થકર પરમાત્માનું રૂડા ભાવથી સ્મરણ કરે તેના કર્મબંધન અવશ્ય દૂર થાય.

અતે ‘સુમન’ અને ‘બંધન’ નો શ્લેષ અલંકાર છે. ‘સુમન’ એટલે (૧) ફૂલ અને (૨) રૂડા મનવાળા ભક્ત કે જ્ઞાની. ‘બંધન’ એટલે (૧) ફૂલનું ડીટારૂપી બંધન અને (૨) જીવનું કર્મરૂપી બંધન. સંસારી જીવ રાગ અને દ્વેષરૂપી કર્મબંધનથી સંસારયકમાં બંધાયેલો છે પણ પ્રભુની સમીપે આવવાથી અધોમુખ બની જાય છે એટલે કે બંધનો તૂટી જાય છે. ભવ્ય જીવો કર્મપાશથી મુક્ત બની કાળાંતરે પોતે જ પરમાત્મ સ્વરૂપ બની જાય છે.

સમવસરણાની રચના કરતા પહેલા, પ્રભુની દેશના ધૂટવાની અંદાજી આપતા, ઉલ્વસિત થયેલા દેવો ચોતરફ દિવ્ય અચેત પુષ્પો વરસાવે છે.

સમ્યક્ફદ્દિ દેવો પ્રભુનો અતિશય બતાવવા માટે, તેમનો મહિમા દર્શાવવા, પ્રભુનું જ્યાં જ્યાં આગમન થવાનું હોય અથવા તો જ્યારે જ્યારે તેમની દેશના ધૂટવાની હોય ત્યારે ત્યારે સમવસરણાની રચના કરતા પહેલા અચેત ફૂલોની ધરતી પર વૃષ્ટિ કરે છે. પુષ્પવૃષ્ટિની અંદાજીથી સુપાત્ર જીવોને પ્રભુના આગમનની અને દેશનાસ્થળની જાણ થાય છે. આ રીતે પોતે અવધિજ્ઞાનથી જાણેલી પ્રભુ વિશેની માહિતી સમ્યક્ફદ્દિ દેવો પાત્ર જીવોને પૂરી પાડી તેમના પર ઉપકાર કરે છે.

સહુ દેવો પોતપોતાની દશા તથા કક્ષા અનુસાર દિવ્ય અચેત પુષ્પોની રચના કરીને (વિકુર્વિને) વૃષ્ટિ કરે છે. જે સ્થળે પુષ્પવૃષ્ટિ થાય છે તે સ્થળ વિવિધરંગી અને અત્યંત સુશોભિત બની રહે છે. ધરતીના સચેત અકેન્દ્રિય જીવોવાળી જગ્યા અચેત ફૂલો દ્વારા અવરાઈને પવિત્ર બને છે તથા ગમનાગમનના પાપનો પરિહાર થાય છે.

પ્રભુના વિહાર તથા દેશનાની સૂચના આપવા દેવો ખૂબ આતુર હોય છે. તેઓ પ્રભુએ દર્શાવિલા માર્ગને ફેલાવવા ધણા ઉત્સુક હોય છે. પ્રભુએ સર્વ આત્માને શુદ્ધ કરવાના બોધેલા માર્ગથી તેઓ અત્યંત પ્રભાવીત થયા હોય છે. તેમના અંતરમાં એવી ભાવના રમતી હોય છે કે સર્વ જીવ આ સન્માર્ગને પામે. આમ, દેવો પ્રભુ પ્રત્યેનો અહોભાવ બ્યક્ત કરવા તથા સુપાત્ર જીવોને શુભ સમાચાર આપવા પ્રભુના આગમન પહેલા, આગમન વખતે તથા દેશના વખતે દિવ્ય પુષ્પવૃષ્ટિ કરે છે. આમ, આ દેવકૃત અતિશયની મહત્ત્વા અહીં શ્લોક-૨૦ માં દર્શાવે છે.

આ પુષ્પો એટલા સુંદર છે કે જેવા દેવોના ભાવ સુંદર છે અને દેવોના ભાવ એટલા સુંદર છે કે જેટલા પુષ્પોના રંગ-રૂપ ! પરસ્યર દ્વય અને ભાવોનો સાચ્ય અલંકાર છે. પુષ્પોમાં દિવ્યતા છે અને દેવોમાં કોમળતા છે. બસે દ્વારા ઉત્કૃષ્ટ ભક્તિનું રૂપ આ બીજું પ્રાતિહાર્ય રજૂ કરે છે.

આ શ્લોકમાં ત્વદ् ગોચરે (તમારા સામિદ્ધમાં) શબ્દ ગંભીર ભાવયુક્ત છે. ‘ગોચર’ શબ્દ પ્રત્યક્ષ દર્શનનો વાચક છે અને એ રીતે ક્ષેત્રનો પણ વાચક છે. વ્યાકરણ અને શબ્દાર્થ દાસ્તિએ ગાયોના ચરવાના સ્થાનને ‘ગોચર’ કહે છે. જ્યાં કોઈ પાપક્રિયા થતી નથી અને નિર્દોષ ભાવથી ગાયનું વિચરણ થાય છે તે ગોચર છે. ગોચરનો ભાવ છે - પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનગમ્ય તત્ત્વોની ઉપસ્થિતિ અને સ્પર્શના. દેવાધિદેવ તીર્થકર પ્રભુનું ચાર-ચાર યોજનનું ગોચરક્ષેત્ર છે એવો ઉલ્લેખ મળે છે. એક અપેક્ષાએ વ્યવહારથી એક યોજન = ૪ ગાઉ = ૮ માઈલ. બીજી અપેક્ષાએ આગમથી એક યોજન = ૪૦૦૦ માઈલ. પ્રત્યક્ષરૂપે મનુષ્ય જેમનું દર્શન કરી શકે છે તે પરમાત્માનું ધર્મક્ષેત્ર તે તેનું ગોચર છે. બીજા અર્થમાં પરમાત્માની દાસ્તિ જેમના પર પડે છે તે પ્રભુનો ફૂપાપાત્ર બને છે અર્થાત્ તે પ્રભુના ગોચરમાં આવી જાય છે. પરમાત્માના ગોચર (પ્રત્યક્ષ સામિદ્ધ) નું સાક્ષાત્ ફળ એ છે કે પાપકર્મના બંધનો શિથિલ થઈને કષ્ય પામે છે.

(અનુસંધાન પાના નં. ૨૮ પર)

શાંત સ્વીકારભાવની પ્રક્રિયા (ભાગ-૩)

રમેશભાઈ કાંતિલાલ ખંદાર

આગલા લેખમાં સ્વીકારભાવનો વિચાર શુભ કિયાની રીતે તથા પરિસ્થિતિ / મનોસ્થિતિ અને સ્વરૂપ સ્થિતિની દર્શિએ વિચાર કર્યો. અંતઃકરણની વિશુદ્ધિ કેવી રીતે થાય છે તથા મિથ્યા માન્યતાનું પરિવર્તન પણ થાય છે તેના વિષે વિચાર કરેલો. આ લેખમાં પ્રમાદનો દોષ તથા બધા પ્રકારના તપ પણ તેમાં કેવી રીતે અંતરગર્ભિત છે વગેરે મુદ્દાઓની વિચારણા કરીશું.

સ્વીકારભાવથી પ્રમાદનો દોષ ક્ષીણ થતો જશે.

સ્વનું વિસ્મરણ થવું એ જ પ્રમાદ છે. આત્માની અજગૃતિમાં જીવ ઉદ્યથી પ્રભાવિત થાય છે. અનાદિની વૃત્તિને વશ થઈ પ્રતિકાર આપે છે. નિમિત્તાધીન દર્શિના કારણે કર્મના ઉદ્યને અનુસરીને ઔદ્યિક ભાવ થતાં રહે છે. આત્મરુચિની કચાશ-અભાવને લઈ જગૃતિ ટકી નથી અને જ્ઞાનીનો બોધ ઉદ્ય સમયે હાજર થતો નથી. બોધના ગ્રહણમાં ‘ઈહા-અવાય-ધારણા’ વગેરે અંતરપુરુષાર્થમાં પ્રમાદ સેવેલો હોવાથી તે હાજર થતો નથી. શ્રી જિને પ્રમાદને કર્મ અને અપ્રમાદને અકર્મ-અબંધ દશા કહી છે. ઉપયોગની જગૃતિ એ જ અપ્રમત્ત દશા છે અને અજગૃતિ એ જ પ્રમાદ દશા છે. તેથી શ્રી જિને ‘પરિણામ અનુસાર બંધ-મોક્ષની વ્યવસ્થા કહી છે.’

પ્રમાદના કારણે અનાદિની વૃત્તિ માલિક બની પ્રતિકાર આપે છે. અપમાન, પ્રતિકૂળ સંયોગો, દેહની અશાતા વગેરે બાલદીનું કાર્ય કરે છે અને અનાદિની વૃત્તિરૂપ પાતાળકૂવામાંથી કચરાને પ્રતિકારરૂપે બહાર લાવે છે. પ્રતિક્રિયા એ પ્રમાદનું લક્ષણ છે કારણ કે પ્રતિકાર આત્માની અજગૃતિમાં થાય છે. સમજણપૂર્વક ઘટનાને જેમ છે તેમ સ્વીકારી લેવાથી વૃત્તિનો ઉપશમ થાય છે. પ્રતિકારને અવકાશ જ રહેતો નથી. ઉદ્યના સાક્ષી બની ગયા. સત્સંગ-સ્વાધ્યાય-સત્સમાગમ તથા ચિંતન-મનન વગેરેથી આત્મરુચિ વધે છે, ઉપયોગની સજાગતા પણ વધે છે અને પ્રતિકાર આપતા પહેલા જીવ અટણ્ણળનો વિચાર કરવાની ક્ષમતા કેળવે છે. ગુર્જિયેફને પિતાએ મરતા

પહેલા બહુમૂલ્ય સલાહ આપેલી કે કોઈ પણ બનાવનો પ્રતિકાર ચોવીસ કલાક પછી જ આપવો. આ સલાહને જીવનપર્યત માન્ય કરી અને ગુર્જિયેફ મહાન રશિયન ડિલોસોફર તરીકે પ્રય્યાત થયા. ઉપયોગની જગૃતિ કિયામાં તથા અંતરની વિચારધારા પ્રત્યે રહેવી જરૂરી છે. પછી જ આત્મજગૃતિ સધાય છે.

સ્વીકારભાવરૂપ ‘અદીઠ તપ’ માં બધા તપ સમાય છે.

ભોજનમાં જે મળે તે સ્વીકાર કરવાથી અનશન અને ઊણોદરી તપ સધાય છે. ઈન્ડ્રિયભૂખ અને મનની ભૂખ મટટી જાય છે. આહાર સ્વાદિષ્ટ હો યા ન હો, જે મળે તેમાં સંતોષ / સ્વીકાર એ જ રસપરિત્યાગ છે. પુષ્યોદયથી પ્રામ પાંચે ઈન્ડ્રિયોના વિષયના સ્વીકારભાવથી રસપરિત્યાગનો અત્યાસ થાય છે. પોતાની વૃત્તિને પ્રતિકૂળ સંયોગોના સ્વીકારભાવથી વૃત્તિનો કથ્ય થતો રહે છે એ જ વૃત્તિ પરિસંખ્યાનરૂપ તપ છે. આર્ત-રૌદ્રથી મુક્ત મન સંલીન કહેવાય છે. કાચબાની જેમ ઈન્ડ્રિયોને સંયમમાં રાખી કષાયોનો નિગ્રહ કરવો એ જ સંલીનતા તપ છે. તેથી સ્વીકારભાવમાં સંલીનતા તપ અંતરગર્ભિત છે.

હવે અત્યંતર તપ વિષે વિચારણા કરીએ. ઉદ્યમાત્ર પૂર્વે અશાનભાવે કરેલ ભાવોના ફળરૂપ છે. તેથી ઉદ્યના પ્રતિકારરહિત સ્વીકારમાં પૂર્વની ભૂલનું ‘પ્રાયશ્ચિત્ત’ તપ છે. ઉદ્ય એ અધાતી કર્મના ફળરૂપે છે, જ્યારે સ્વીકારભાવ એ ચેતનભાવ છે. આ રીતે સમજણપૂર્વકના સ્વીકારભાવમાં જડ-ચેતન બનેનો ‘વિનય-વિવેક’ છે. દેહની શાતા-અશાતાનો શાંતભાવે સ્વીકાર કરવાથી શાતાશીલિયા સ્વભાવરૂપ દેહની વૈયાવચ્ચ અટકી જાય છે અને આત્માની ‘વૈયાવચ્ચ’ થાય છે. ઉપયોગ અંતર્મુખ થતો જાય છે. સ્વીકારભાવમાં આત્મભાવ અને અન્યભાવનો વિવેક એ જ સ્વસન્મુખતાનો અભ્યાસ છે તેથી તે ‘સ્વાધ્યાય’ તપ છે. તદુપરાંત, સ્વ-પરના વિવેકથી ઉપયોગ અંતર્મુખ થતો જાય છે તેથી જીવ ‘ધ્યાન’ તપ કરવાને સક્ષમ બને છે. ઈન્ડ્રિય, મન અને દેહથી ઉપર ઉઠ્યા તે જ ‘કાયોત્સર્જ’ તપ છે. આ રીતે વિચાર કરતા

સમજાય છે કે ઉદ્યના શાંત સ્વીકારભાવમાં બધા બાધ્ય તેમજ અભ્યન્તર તપુ સમાય છે.

ઉદ્યના અસ્વીકારમાં ત્રણે કાળના પરિણામ બગડે છે.

પોતાના જ અબજ અધાતીકર્મના ઉદ્યરૂપ
પરિસ્થિતિના અસ્વીકારમાં કર્મતંત્રના મહાન સિદ્ધાંતનો
પણ અપલાપ થાય છે. ઉદ્ય પ્રત્યાધાતરૂપ છે અને
એમાં ફેરફાર શક્ય નથી. તેમ છતાં ફેરફાર કરવાની
બુદ્ધિને લઈને મનની અશાંતિ વધે છે, આકુળતા-
આકુળતા રહે છે તે જ વર્તમાન સમયની બરબાદી છે
અને નવીન કર્મનો બંધ પણ થાય છે. તેથી ભાવિ
પણ બગડ્યું. વિશેષ આકુળતા વગેરે કરવાથી
વિભાવરસ પણ વધ્યો અને તે વિશેષ રાગદ્વેષરૂપ
ચીકાશ સત્તામાં રહેલા કર્મનો સ્થિતિબંધ અને રસબંધ
પણ વધારે છે. તેથી ભૂતકાળની ભૂલ વધુ પ્રભળ થાય
છે. આ પ્રમાણે ઉદ્યના અસ્વીકારભાવથી ગણે કાળની
જીવની યોગ્યતા અવરાય છે.

જ્ઞાની કહે છે કે ‘મહાવીરે ત્રણે કાળને મુક્ષીમાં લીધા’. તેનો વાસ્તવિક અર્થ અંતરમાં સ્વ-પરના વિવેકપૂર્વક વર્તમાન પરિસ્થિતિનો શાંતભાવે સ્વીકાર કરી પોતાના આત્મામાં જ રહ્યા ! આવી સાધના જ અંતર્મુખતાની સાધનાનું હાર્દ છે, રહસ્ય છે, મર્મ છે.

સ્વીકારભાવ અને ચાર પ્રકારના પુરુષાર્થ :
 અંતરમાં સમ્યક માન્યતા કે મિથ્યા
 માન્યતારૂપ પરિણતિ હોય છે અને બાધ્યમાં ઉદ્યના
 સ્વીકાર કે અસ્વીકારરૂપ આચરણ હોય છે. વિચાર
 કરતા જણાશે કે ચાર પ્રકારના પુરુષાર્થની સંભાવના
 રહે છે :

- અંતરપરિષ્ઠાતિમાં સભ્યકુ માન્યતા સહિત બાધ્યાચારણમાં ઉદ્યનો સ્વીકારભાવ.
  - અંતરપરિષ્ઠાતિમાં સભ્યકુ માન્યતા સહિત બાધ્યાચારણમાં ઉદ્યનો અસ્વીકારભાવ.
  - અંતરપરિષ્ઠાતિમાં મિથ્યામાન્યતા સહિત બાધ્યાચારણમાં ઉદ્યનો સ્વીકારભાવ.
  - અંતરપરિષ્ઠાતિમાં મિથ્યામાન્યતા સહિત બાધ્યાચારણમાં ઉદ્યનો અસ્વીકારભાવ.

પ્રથમ બે પ્રકાર જ્ઞાનીનાં આચરણ છે અને છેલ્લા બે અજ્ઞાનીનાં આચરણ સંભવે છે. જ્ઞાનીની આગળની મુનિદશામાં અંતરમાં સ્વ-પરના વિવેકદુષ

સમ્યક માન્યતા સાથે બાબુ અનુકૂળ/પ્રતિકૂળ ઉદ્યનો શાંત સ્વીકારભાવ હોય છે. મુનિનો પરિષહજ્ય વિવેકપૂર્ણ હોય છે. મુનિદશાનું આચરણ ‘શમનરૂપ’ હોય છે. કણાયનો ધીરે ધીરે અભાવ થઈ ‘શમન’ થતું રહે છે. આ શમનની પ્રક્રિયા જ્ઞાનધારાને પ્રબળ કરે છે અને કર્મધારાને ક્ષીણ કરે છે અને મુનિ કાયિક ભાવ પ્રગટાવવાની યોગ્યતા વધારતા જાય છે.

બીજા પ્રકારમાં ચોથે-પાંચમે ગુણસ્થાને વર્તતા જ્ઞાનીની જ્ઞાનદશા એટલી બળવાન નથી હોતી તેથી અનાદિની વૃત્તિને વશ થઈ પ્રતિકારરૂપ રાગદ્વૈષ થાય છે, પણ અંતરની સમ્યકુસ સમજણાને લઈને એ રાગદ્વૈષમાં કર્તાપણું નથી હોતું. અસ્થિરતાના દોષરૂપ વિભાવને ઝેરરૂપ જાણે છે, રાગરૂપ જાણે છે. પોતાના પુરુષાર્થની કચાશ, નબળાઈ સમજે છે અને તેનો અંતરમાં બેદ પણ વર્તતો હોય છે. અંતરપરિણિતિ સમ્યકુસ હોવાથી તે ભાવકર્મને શુભ અનુબંધ હોવાથી અનંતસંસારની શુંખલા બનતી નથી, તેની પરંપરા ચાલતી નથી. અકર્તાભાવને લઈને તે વિભાવ અનંતાનુબંધીનો નથી હોતો. આવો અકર્તાભાવે થતો કખાયભાવ એ અનંતાનુબંધી કખાયના અનંતમાં ભાગે અલ્ય હોય છે. ‘સમયસાર’ માં કુંદકુંદ આચાર્યે તેને ગૌણ કરી અબંધદશા કહી છે. અંતરંગ સમ્યકુપરિણિતિને લઈને કખાયનો કમે કરી અભાવ થતો રહે છે. સ્વૂળદિષ્ટાએ દેખાતા કખાયના સંદ્રભાવમાં પણ સમ્યકુત્વના બળો કખાયનો અભાવ થતો જાય છે. તેથી આ પ્રકાર પણ ‘શમન’ નો જ પ્રકાર છે.

ગીજ પ્રકારમાં અજ્ઞાની જીવ સમજણના
અભાવમાં લોક-ઓધસંજ્ઞાપૂર્વક શુભ કિયા કરતો હોય
છે, પરંતુ અંતરમાં ‘શુભ કિયાથી મોક્ષ થશે’ એવી
મિથ્યામાન્યતાને લઈ શુભકિયાથી થતા પુણ્યબંધને
‘પાપનો અશુભ અનુબંધ’ થાય છે. આત્મલક્ષ વિનાના
એવા શુભ ભાવથી મોક્ષમાર્ગની ડેરી કંડારાતી નથી.
તુચ્છ પુણ્યબંધને લઈ નીચા દેવલોકમાં જઈ ત્યાંથી
નીકળી અધોગતિમાં ચાલ્યો જાય છે. અજ્ઞિશમાર્ગે
માસખમજા જેવું દુર્ધર તપ કરવા છતાં અંતરમાં
મિથ્યામાન્યતાને લઈને અશુભનો અનુબંધ થયો અને
નીચા દેવલોકમાં જઈ પછી નરકગતિને પ્રાપ્ત કરી.
મિથ્યા માન્યતાના સદ્ગ્યાબાવમાં જીવનું આચરણ
‘વમનતૃપ’ કે ‘દમનતૃપ’ જ હોય છે.

આગળ ઉપર કહ્યો એ ચોથો અને છેલ્લો

પ્રકાર ભવાભિનંદી જીવના શુભાશુભ ભાવ છે. નિમિત્તાધીન દિલ્લિને લઈને ઉદ્ય અનુસાર શુભાશુભ ભાવ કરતો હોય છે. આત્મિક પુરુષાર્થનો અભાવ જ હોય છે. પાંચ ઈન્જિન્યોના વિષયો અને ભૌતિક સુખની પ્રાપ્તિમાં જ ગળાડૂબ રહે છે. તેનું આચરણ અનાદિની વૃત્તિને વશ થઈને થતું રહેતું હોય છે. આવું ‘વમનરૂપ’ આચરણ અધોગતિ તરફ લઈ જાય છે.

પાંચમો પ્રકાર મુમુક્ષુ જીવનો કહી શકાય. મુમુક્ષુ જીવને મન-બુદ્ધિના લેવલે સ્વરૂપની સમ્યક્ સમજણ હોય છે અને એ તત્ત્વનિર્ણય અનુસાર ઉદ્યપરંસંગે ભેદજ્ઞાનના પ્રયોગાત્મક અભ્યાસથી સમ્યક્તવની પ્રાપ્તિનો પુરુષાર્થ પણ કરતો હોય છે. તેવા મુમુક્ષુ જીવનું મિથ્યાત્વ ભેદજ્ઞાનના અભ્યાસથી ગળતું જાય છે અને અન્ય સમવાય મળી આવતા સમ્યક્તવની પ્રાપ્તિ કરે છે. આવી મુમુક્ષુતા એ જ્ઞાની અને અજ્ઞાની વચ્ચે સેતુની ગરજ સારે છે. સમ્યક્તવના અભાવમાં તે કષાય અનંતાનુંબંધીનો હોવા છતાં ભેદજ્ઞાનના અભ્યાસના બજે કષાયના સ્થિતિ-રસબંધ તૂટતાં જાય છે અને પ્રયોગાત્મક લભિયમાંથી કરણલભિયમાં પ્રવેશ કરવાની યોગ્યતા વધારતો જાય છે. મુમુક્ષુ જીવનો પુરુષાર્થ ‘વમનથી શમન’ તરફ જવાનો પુરુષાર્થ કહી શકાય. સમ્યક્તવસન્મુખ મિથ્યાદિષ્ટ જીવના ભેદજ્ઞાનનો પ્રયોગાત્મક અભ્યાસ એ અંતર્મુખતાનો અભ્યાસ છે. મિથ્યાત્વનો સદ્ગ્રાવ હોવા છતાં ઉપયોગનું વલણ-જુકાવ અંતર્મુખ હોય છે. પરમાર્થમાર્ગમાં ઉપયોગના વલણ-જુકાવની જ કિંમત હોય છે.

આ રીતે જીવના શુભાશુભ ભાવનો વિચાર કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે બાધ્યમાં ઉદ્યનો સ્વીકારમાત્ર પર્યાપ્ત નથી. અંતરમાં એની સાથે સ્વ-પરનો વિવેક નથી તો તે સ્વીકારભાવ અન્ય પરિબળોને લઈને હોય છે, જે મોક્ષમાર્ગ તરફ લઈ જતો નથી.

માત્ર બાધ્ય આચરણમાં ‘દમનરૂપ’ સ્વીકારભાવ પાદ્ધણના અન્ય પરિબળો :

નિમિત્ત બળવાન છે તેથી પોતાનું કંઈ ચાલવાનું નથી એમ જ્ઞાની પરવશતાથી શાંત રહે છે, પણ અંતરમાં ઉકળતો ચુરુ છે. દમનની પ્રક્રિયા બની રહે છે. ભવિષ્યમાં અનુકૂળ અવસરની રાહ જુઓ છે, જેથી તે બદલો લઈ શકે. અનિશચિન્હે ગ્રાણ ત્રણ માસખમણ જેવી ઉત્કૃષ્ટ તપશ્ચર્યા કરી. કોઈ કારણસર

ગુણસેન રાજા પારણું કરાવવા જઈ શક્યા નહિ. રાજ્યસત્તા પાસે પોતે કંઈ કરી શકે એમ નહોતું તેથી બહારમાં શાંતિ રાખી પણ અંતરમાં એવી ગાંઠ બાંધી કે પોતાના તપને વેચીને નિયાણું બાંધી, ભવોભવ ગુણસેનને મારવાનો નિર્ણય કર્યો. બહારમાં શાંતિ રાખવા છતાં અને આવું ઉત્કૃષ્ટ બાધ્ય તપ કરવા છતાં તેઓ નરકગામી થયા.

પોતાના સ્વાર્થને કારણે શાંત રહે. શેઠનો વાંક હોવા છતાં મુનીમ શાંતિ રાખે અથવા મુનીમનો વાંક ન હોવા છતાં શેઠ તેનો વાંક કાઢે તો પણ મુનીમ નોકરીની સલામતી ખાતર કે વર્ષે દખાડે પગારવધારો મળશે એવી આશા અને સ્વાર્થવૃત્તિના કારણે મુનીમ શાંતિ રાખે. એવી જ રીતે મંત્રીનો વાંક ન હોવા છતાં રાજા તેને વઢે કે તેનો વાંક કાઢે તો પણ ‘રાજા, વાજા ને વાંદરા સરખા’ એ વાતને જ્યાલમાં રાખી મંત્રી શાંતભાવે સહન કરી લે. આ બધામાં શાંતભાવે સ્વીકાર કરવા છતાં અંતરમાં સમ્યક્ સમજણનો અભાવ હોવાથી અનાદિની વૃત્તિનું દમન થાય છે, પણ તેનું શમન થતું નથી.

કોઈ સભ્ય બીજા બધાની હાજરીમાં પ્રમુખને ન ગમતા શંદો કહે તો પણ પોતાના પદ-પ્રતિષ્ઠાને જ્યાલમાં રાખી બહારમાં બધાની હાજરીમાં શાંતિ રાખે. અંતરમાં કોઈ અન્ય અનુકૂળ અવસરે તેને સત્તા અને હોદાનો પરચો બતાવીશ એવી અંત:કરણમાં દુભૂવના હોય તો તે શાંતિ અંદરથી ભારેલા અજિન જેવી છે.

પુષ્યનો લોભ હોય તેવા જીવ અપમાનના કાળે શાંત રહે. શાસ્ત્રમાં વાંચેલું હોય કે અપમાનના કાળે ગમ ખાઈ જઈએ તો ‘છ મહિનાના ઉપવાસનું ફળ મળે’ એવા વિચારથી અપમાનનો ઘૂંટડો ગળી જાય. પરલોકના સુખની ઈશ્ચાથી કરેલ શુભ ક્રિયાને આગમાં પણ ‘ગરલક્ષ્યા’ કહી છે. ઉપરના બધા દિશાંતોમાં ક્યાંય અંતરપરિણાત્મિના સ્વ-પરના વિવેકરૂપ સમજણ નથી. સ્વીકારભાવ સાથે અંતરમાં સ્વ-પરનો વિવેક હોય તો જ તે અંતર્મુખતાની સાધના બને છે. અંતરમાં સ્વ-પરના વિવેકરૂપ આત્મજાગૃતિ અનાદિની વૃત્તિના મૂળ પર ધા કરે છે. અંતરપરિણાત્મિના સ્વ-પર વિવેકરૂપ આત્મજાગૃતિના અભ્યાસ વિષે આવતા અંકમાં વિચારણા કરીશું.

(કમશઃ)

ધર્મ - આપણો સદાનો સાથી

ભાનુભેન ડી. શાહ

ધર્મ પ્રત્યેક જન માટે અગત્યનો સફ્ફાવ છે. લોકોનો અભિપ્રાય એ હોય છે કે અમે ધર્મ કરીએ છીએ, ધર્મમાં માનીએ છીએ, ધર્મને આચારમાં મૂકીએ છીએ, ધર્મ એ અમારા અનુભવની બાબત છે. છતાં પણ ધર્મનો સાચો અર્થ સમજવાની જરૂર હોય છે. ધર્મ એ જીવન-રોજગારોજનું-અનન્ય રીતથી જીવવાની શૈલી છે, અણમોલ કળા પણ છે જ.

આજના સમયમાં જગતજનો સંસારના આભાસયુક્ત સુખથી જીવન પસાર કરી રહ્યા છે. સંસાર શબ્દ જ દુઃખનો કર્તા-ભોક્તા છે. તે માનવીને કદી સત્ય સુખ સાંપડવા દેતો નથી. દુઃખ જ સુખની પાછળ ડેક્ઝિયાં કરી રહ્યું હોય છે. સુખની પછવાડે આવતું દુઃખ માત્ર આપણે જ નહીં, પણ સર્વ જગતજનો તેની અનુભૂતિ કરી રહ્યા છે અને બીજાને પણ દુઃખી કરી મૂકે છે.

સાચું સુખ તો અંતરમાં છુપાયેલું પડ્યું છે. કષાય-વિભાવ-વિહીન પરિસ્થિતિ જ અંતરની શાંતિ આપે છે. ચિત્તની શુદ્ધતા, ચિત્તની નિર્ભળતા, વિકારરહિત દશા જ સાચું સુખ આપવા માટે સમર્થ છે. આ જ વાસ્તવિક સુખ છે. આવો મનુષ્ય ધાર્મિક છે એમ કહી શકાય છે. અહીં જ ધર્મની હાજરી છે. નીરજ ચિત્તના આચરણમાં તે જેટલો દક્ષ અને હોશિયાર છે તેટલો જ તે ધર્મ કરનારો અને સુખ શાંતિ ભોગવનારો છે.

ધર્મ શબ્દની મૂળ ધાતુ 'ધૂ' છે, જેનો અર્થ થાય છે ધારણ કરવું, પોષણ કરવું, સંગઠિત કરવું, સુરક્ષા કરવી. જે રક્ષા કરે તે ધર્મ, જે ધારણ કરે તે ધર્મ, પાલનપોષણ કરે તે ધર્મ, જે જોડાણ કરે તે ધર્મ. ધર્મ આખરે શીખવે છે કોધ, અહંકાર કરીને ગરમ ન બનો પણ વિનય-વિવેકથી નરમ બનો. એકમેકને સુખ-દુઃખમાં ઉપયોગી બનો. કર્તાભાવથી દૂર રહો.

ધર્મનું કોઈ નામાભિધાન નથી. સર્વ સામાન્ય

છે. કોઈ જૈન, બૌદ્ધ, ઈસાઈ, હિંદુ છે જ નહીં. મન જેટલું નકામી બાબતોથી શુદ્ધ અને અમલિન તે ધાર્મિક છે એમ કહેવાય છે. સર્વ ધર્મની માન્યતાઓ ભલે અલગ હોય, પણ મૂળ સિદ્ધાંતો અહિસા, સત્ય, અયોર્ધ, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ સમાન છે. કોઈપણ ધર્મ હિસા, અસત્ય, ચોરી, મૈથુનસેવન કે પરિગ્રહ કરવાનું કહેતો નથી. આ બધાથી વ્યત્રે, વ્યથિત મન કદી શાંતિ અનુભવી શકે નહીં. અવિકૃત મન સાચી સંપૂર્ણ શાતા અનુભવે એ જ સાચો ધર્મ છે. જે તમામનું મંગળ કરે, હિત કરે, સંતાપ દૂર કરે તે જ સાચો ધર્મ છે. 'સધર્મ નિધનં શ્રેય પરધર્મો ભયાવહ' બીજાના ધર્મમાં પડવા કરતા પોતાના ધર્મમાં મોત થાય તો પણ એને વળગી રહેવું સારું છે. અર્જુનને શ્રીકૃષ્ણએ સમજાવું હતું કે યુદ્ધ કરવું તે ક્ષત્રિયનો ધર્મ છે અને એ જ તારે ફરજ સ્વરૂપે કરવાનું છે.

"એ જ ધર્મની પરખ છે, એ જ ધર્મનું માપ, જન જનનું મંગળ કરે, દૂર રહે સંતાપ,"

કર્તવ્ય કરવું, ધર્મ બજાવવો, અધર્મનો નાશ કરવો એ જ ધર્મની કસોટી છે; જેનાથી પ્રત્યેક જનનું કલ્યાણ થાય છે અને સર્વના દુઃખ, સંતાપ નાશ પામે છે.

"દાન, શીયળ, તપ, ભાવના, ધર્મના ચાર પ્રકાર, કરો આરાધો ભાવથી, ઉત્તરશો ભવપાર,"

સાચો ધર્મ દાનવૃત્તિ છે. પરિગ્રહને સંકોચયવો અને જરૂરિયાતવાળાને મોકણા મનથી, ઉદારભાવથી આપવું. આપણી પાસે જે છે તે માત્ર આપણું નથી. આપણા પહેલા તે કોઈકનું હતું અને મર્યાદા પછી તે કોકનું થઈ જશે તેથી "હાથે તે સાથે" કરીને મહત્તમ પુણ્ય કર્માદ્ય લેવું. ચારિત્ર સૌથી શ્રેષ્ઠ ધર્મ છે, જે સમાજને નિર્ભય બનાવે છે. પરસ્પર મૈત્રી અને વિશ્વાસ વધારે છે. બ્રહ્મચર્ય પણ શ્રેષ્ઠ ભાવ છે. કામુક વૃત્તિ

પરનો વિજય મજબૂત મનોબળવાળો માણસ કરી શકે છે. આનાથી સમાજમાં વિકૃતિનો અંત આવે છે. સમાજમાં શુદ્ધતા ફેલાય છે. કર્મનિર્જરા સારા પ્રમાણમાં થાય છે. આહારસંશોષણ પર જેટલો નિરોધ કરીને તપ કરશું તો ભૂખ્યાંજનોનો જઠરાંજિ તે જ અન્ન મળવાથી ઢરશે. પ્રસંગોમાં અઢળક ખાદ્ય-સામગ્રી વેડફાય છે. આવું ન કરતાં થોડી વાનગી બજાવીને બચેલા પૈસા ભૂખ્યાંજનો પર ઓળધોળ કરી દેવા જોઈએ. સદ્ગુરૂભાવના તો સૌથી સુખી કરવા માટેની ઉચ્ચતમ વૃત્તિ છે. આ ચારનું આચરણ એ સાચો ધર્મ છે.

“ધર્મ ન મિથ્યા રૂઢિઓ, ધર્મ ન મિથ્યાચાર, ધર્મ ન મિથ્યા માન્યતા, ધર્મ સત્યનો સાર.”

ધર્મ આજે કિયાકંડમાં વહેંચાઈ ગયો છે. હોમહવન, પશુઓના બલિ, નૈવેદ્ય, ભગવાનને ભોગ ધરાવવા, અનાજ, ફળો, મીઠાઈ, સૂકો મેવો, દૂધનો અભિષેક વગેરેને ઈચ્છાતા નથી. ભગવાન ભોગના નહીં પણ ‘ભાવ’ ના ભૂખ્યા છે. તેથી પૈસા, તમામ વસ્તુઓ ગરીબોમાં વહેંચી દેવી જોઈએ, જેથી તેઓનો અંતરાત્મા પ્રસત્ત થાય, દિલની દુઆ પણ મળે.

કયો ધર્મ છે તેની જાણ માટે, ટીલાંટપકાં, ચાંદલા, જટા, શરીર પર રાખ ચોળવી, માળા પહેરવી વગેરે કરાતું હોય છે. આને ધર્મ કહેવાતો નથી. આનાથી કોઈના કર્મો ક્ષપાતાં નથી. તેથી ખોડી માન્યતાઓને ચિત્તમાંથી નાબૂદ કરીને “નિજનું ચિત્ત સુધાર” તેમ કરવાનું છે. બાધ્યાચાર કોઈ ધર્મ નથી. ધર્મ તો અતઃકરણમાંથી ઉદ્ભવે છે. ધર્મ આંતરિક બાબત છે. આત્માની સ્વચ્છતા, ભીતરની વિષયરાગહીનતા, અતઃકરણની અમલિનતા, અંતરની અશુદ્ધિથી મુક્તતા, તે જ સાચો ધર્મ છે. તો જ મનને વશમાં કરીને વિજય મેળવી શકાય છે.

“શુદ્ધ ધર્મ ધારણ કરીએ, દૂર કરીએ અભિમાન, મળે અસીમ સંતોષ સુખ, ધર્મ ગુણોની ખાણ.”

નિરભિમાન સાચો અને શુદ્ધ ધર્મ છે. તેનાથી અમર્યાદિત સુખ અને સંતોષ પ્રાપ્ત થાય છે કારણ કે

સાચો ધર્મ અનેક ગુણોની લહાણી કરે છે.

“માનવજીવન રતન સમ, કર્યુ વર્થ બરબાદ, ધર્મ તણી ચર્ચા કરી, ચાખી શકાય ન સ્વાદ.”

ધર્મ કોઈ ચર્ચા-વાદવિવાદ-વિખવાદ-હાર જતનો વિષય નથી. તે તો સમજવાનો, અનુભવવાનો વિષય છે. શાસ્ત્રજ્ઞો અને પંડિતો અહંને પુષ્ટ કરવા નિર્ઝક ચર્ચા કરતા હોય છે. સમય, શક્તિ, આયુષ્ય નાચ કરતા હોય છે. રતન જેવું કિંમતી માનવજીવન મજ્યું છે, તેને સત્ય રીતે અનુભવીને સંવાદિતા, સૌભ્યતા, સહદ્યતા, સાભ્યતા, મિત્રતા લાવવાનો પ્રયાસ કરીએ. તો જ તેનો સાચો સ્વાદ, તેનો મીઠા ફળનો સ્વાદ ચાખી શકાય અને આહ્લાદિત થવાય. “ધર્મ વાડીએ ન નીપજે, ધર્મ હાટે ન વેચાય, ધર્મ વિવેકે નીપજે, જો કરીએ તો થાય.”

ધર્મ કોઈ બજારુ વસ્તુ નથી કે તેને ખરીદી શકાય અને ધર્મથી ધનવાન થઈ જવાય. તેને ઉગાડવા માટે જેતરની જરૂર નથી. તે તો આંતરક્ષેત્રમાં ઉગાડવાનો હોય છે. જેનામાં સારાસારની સાચા-ખોટાની, હિત-અહિતની વિવેકબુદ્ધિ હોય તો ધર્મ નીપજે છે કારણ કે તે શું સ્વીકારવું તેનો નિર્જય કરી શકે છે. આથી વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરીને સાચા ધર્મને અપનાવી લઈએ અને જગતકલ્યાણ કરીએ તો ધર્મ થઈ શકે છે. મન બંધન છે, મન જ મુક્તિ છે તેથી કર્મમુક્તિના મૂળિયાં શોધી કાઢીને કર્મથી મુક્ત થઈએ. મનને સરળ, સ્વચ્છ કરીએ તેને જ ધર્મ કહે છે.

“ધરમ ધરમ કરતો જગ સહુ ફિરે,

ધર્મ ન જાણે હો ધર્મ જિનેશ્વર,

ધરમ જિનેશ્વર ચરણ ગ્રહ્યા પછી,

કોઈ ન બંધે હો કર્મ જિનેશ્વર.”

વિષયરાગ છાંડીને વહાલા વિલુ પ્રતિ પ્રશસ્ત રાગ જોડવાનો છે. ધર્મનાથના સ્તવનમાં એમ જ કહે છે કે ધર્મ ધર્મ સહુ બોલે છે પણ તેનો ધર્મ શું છે તે જાણતા નથી. ધર્મ જિનેશ્વરના એકવાર ચરણશરણ ગ્રહી લો પછી કર્મ બંધાતા નથી. કારણ કે પાંચેય

ઇન્દ્રિયો પ્રભુમય થઈ જાય છે. જીબ રસપૂર્વક સ્તવનો ગાય છે, પ્રભુનું નામસમરણ કરે છે, પ્રભુનો પ્રસાદ પ્રેમથી આરોગે છે. કાન સ્તવનોનાં શ્રવણમાં પરોવાય છે. નાક ચંદન કેસરની સુગંધમાં મસ્ત થઈ જાય છે. પૂજા પ્રભુના અંગસ્પર્શનો મહુરો અનુભવ કરાવે છે. પગ મંદિર તરરૂ ચાલવા લાગે છે. હાથ પ્રભુને વંદન કરવામાં ધ્યન્તા અનુભવે છે. તેથી કર્મથી શુદ્ધ બનાવતો આ જ સાચો ધર્મ છે, બાકી કર્મબંધન જ છે. મનમાં સમતાને જગાડો. સુખ -દુઃખ, માન-અપમાન, જય-પરાજય બધું જ કર્મની દેણ છે. તેથી સમતાથી સહન કરી લો એ જ ધર્મ છે.

“અંદર બહાર એકરસ, સરળ સ્વરૂપ વ્યવહાર,
કહેણી રહેણી એક સમ, એ જ ધર્મનો સાર.”

નિખાલસ અને ઉદાર બનીને જીવનને ખુલ્લી
કિતાબ બનાવી દો. તેથી કહેવું અને રહેવું બંને
સમાન જ રહે, આપણાં વર્તન અને વ્યવહાર પણ
સાલસ અને સ્વચ્છ રહે. ધર્મનો આ જ નિર્જર્ખ તથ્ય
છે.

ધર્મ જ આપણો સાચો રક્ષક છે, તે ધર્મધારીની રક્ષા કરે છે અને તેના આત્માને પતનથી બચાવીને ઉર્ધ્વગમન કરાવે છે.

“ધર્મ સમો રક્ષક નહીં, સખા, સહાયક, મીત,
ધર્મ પંથ પર ચાલીએ, રહે ધર્મથી પ્રીત,
ધર્મ આપણો ઈશ છે, ધર્મ આપણો નાથ,
શાનો ભય છે આપણો ? ધર્મ સદાયે સાથ.”

धર्म हमेशां धर्मिणी सुरक्षा करे છે. તે તેનો સાચો ભિત્ર, દુઃખ સમયે સહાયક અને હમેશાં તેનો મીત બનીને રહે છે. તેથી ધર્મ પર પ્રીત જતાવીને ધર્મના પંથ પર કાયમ, હરપળ, હર કાણ ચાલીએ. ધર્મ આપણો ઈશ્વર છે, ધર્મ આપણો માલિક છે. તો પછી આપણે અભય બનીએ. ધર્મ આપણી સાથે છે તો બચાવશે, ભવસાગરથી તારશે અને સામા કિનારે પહોંચાડીને જન્મમરણના ફેરામાંથી સદાને માટે મુક્ત કરી દેશે.

કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર ...

પાના નં. ૨૩ પરથી ચાલુ...

આચાર્ય સિદ્ધસેન હિવાકર સૂરિજીનું લક્ષ્ય ભક્તિયોગ છે. પ્રભુની ભક્તિમાં જીવ પુણ્યની જેમ ઊર્ધ્વમુખી થઈને તન્મય થાય છે તારે તેના પાપબંધનો નીચે પડી જાય છે અને અંતે સર્વ બંધનો સમાપ્ત થઈ જાય છે.

ત્વદ् ગોચરે શબ્દ મહત્વપૂર્ણ છે. બાધ્ય સંસ્કૃત દેવાધિદેવ નિમિત્ત છે, પરંતુ ઉર્ધ્વદશામાં હવે સાધક નિમિત્તથી ઉપાદાન તરફ વળે છે ત્યારે અંતરમાં સ્વ-આત્મનિષ પરમાત્માના દર્શન કરે છે અને બોલી ઉઠે છે કે હે પરમાત્મા ! તમારા દર્શનથી મારા અહંકારનો ('હું' પણાનો) નાશ થઈ ગયો છે (ન અહુમુ) અને હવે તમે જ રહી ગયા છો (એક તું હી, તું હી). હવે તમારા જ ગોચરમાં વિચરણ થઈ રહ્યું છે અને આ અલોકિક વિચરણથી જેટલા બંધન છે તે બધા અધોમુખી થઈને પડી ગયા છે. કર્મક્ષય માટે કોઈ વિશેષ ગ્રયાસ કરવો પડતો નથી. આ જ આ શ્લોકનો આધ્યાત્મિક મર્મ છે.

અહીં સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિજી
ભક્તિગાનથી પ્રાતિહાર્યનો સ્પર્શ કરે છે. તેઓશ્રીએ
બીજા પ્રાતિહાર્ય સુરપુષ્પવૃદ્ધિના કિયાત્મક સ્વરૂપને
ભગવાનના સાન્નિધ્યમાં સન્મુખ થવાની અદ્ભુત વાત
કરી છે. પ્રભુભક્તિથી કર્મબંધનોનું સહજ વિસર્જન
થાય છે તેમ જણાવી, કઠિન તપોબળની સાધનાની
તુલનામાં આ સહજ, સરળ સિદ્ધાંત દર્શાવ્યો છે.

● ઉત્થાનિકા : હવે પદ્ધીના શ્લોક-૨૧ માં આચાર્યશ્રી ગ્રીજા પ્રતિહાર્ય ‘દિવ્યધ્વનિ’ નું સ્વરૂપ સમજાવે છે.

● અંતમંગળ : અંતમાં સર્વ જીવ પ્રભુનું બાધ્ય અને અભ્યંતર સામિય પામી, કર્મક્ષય કરી મુક્તિમાર્ગ સાથે એવી મંગલ ભાવના સાથે જિનાજ્ઞાથી કંઈ વિપરીત લખાયું હોય તો ત્રિવિધે મિશ્શા મિ દુક્કડમ.

ॐ शांतिः शांतिः शांतिः

॥ श्री सदगुरुचरणार्पणमस्तु ॥

ભાગ વિભાગ

સંકલન : મિતેશભાઈ એ. શાહ

(૧) સાદી ને ખડતલ રહેણીકરણી

સુભાષયંત્ર બોજે દેશની આજાદી માટે ઘણી જહેમત ઉઠાવેલી. અંગ્રેજો સામેની લડતમાં હંમેશાં એ આગળ રહ્યા. છેલ્લે અંગ્રેજોની અટકાયતમાંથી નાસ્યા અને હિન્દુસ્તાનની બહાર જઈ ‘આજાદ હિંદ ફોર્ઝ’ ની રચના કરી. “તુમ મુજે ખૂન દો, મૈં તુમે આજાદી દૂંગા!” -આવા લલકારથી હિન્દુસ્તાનની બહાર વસતા અનેક ભારતીયોને એમણે આ ફોજમાં ભરતી કર્યા.

આ જુસ્સો, આ પરાકમશીલતા, આ નેતાજીની સુભાષના જીવનમાં નાનપણથી જણાય છે. નિશાળના છોકરાઓની ટોળીઓ કરવી, જુદાં જુદાં પરાકમો કરવાં વગેરે કામો સુભાષને કોઢે પડી ગયાં હતાં, એવી જ રીતે ક્યાંક રોગચાળો ફાટી નીકળ્યો હોય તો વેરથી કે શાળામાંથી ભાગીને ત્યાં પહોંચી જઈ માંદાઓની માવજત કરવી, મેલેરિયા જેવા ઉપદ્રવમાં વેર વેર ખાટલાઓ હોય ત્યારે વેર પૂછીને દવાઓ લાવી આપવી, માંદાઓની સારવારમાં રાતના ઉજાગરાઓ બેંચવા, ગરીબોને દવાખાને પહોંચાડવાં, એમને માટે માંગી-ભીખીને કપડાં ભેગાં કરવાં-આ બધા કામો પણ સુભાષને હૈયે વસી ગયાં હતાં.

આ માટે સુભાષ ઘણી વાર નિશાળમાંથી ભાગી જાય અને વેરથી પણ ભાગી જાય. ઘરનાં માણસો પણ ટેવાઈ ગયેલાં કે સુભાષ વેર ના આવે તો તેની તપાસ કરવી નહીં.

આ બધા કામો માટે સુભાષે નાનપણથી જ પોતાના શરીરને ઘણ્યું હતું, પોતાની રહેણીકરણી તેણે પહેલેથી ઘણી સાદી ને ખડતલ રાખી હતી. જરૂર પડ્યે ઉપવાસ બેંચી કાઢવા, ગમે તેવી ઠંડીમાંયે સાદા કપડે ફરવું વગેરે તેને માટે સામાન્ય વસ્તુ બની ગઈ હતી.

એક વાર કડકડતી ઠંડી હતી. કોલેજના પ્રિન્સિપાલ ગરમ સૂટ, મફલર વગેરેથી સરજજ થઈને આવ્યા હતા. ત્યાં એમણે કંપાઉન્ડમાં સુભાષને એકલું

સુતરાઉ પહેરણ પહેરીને વાંચ્યાતો બેઠેલો જોયો.

“તને બિલકુલ ટાઢ નથી લાગતી ?” પ્રિન્સિપાલે નવાઈ પામીને પૂછ્યું. સુભાષે ઊભા થઈને પ્રિન્સિપાલ સાહેબના ઉઘાડા મોં ઉપર હાથ મૂક્યો અને પૂછ્યું, “આપને અહીં ટાઢ લાગે છે, સાહેબ ?”

“ના. મોહું તો કાયમ ખુલ્ખું જ રહે ને, એટલે મોહે ટાઢ ના લાગે.”

“તો સાહેબ, હું પણ કાયમ આ પહેરવેશે રહું છું એટલે મને ટાઢ નથી લાગતી.” સુભાષે જવાબ દીધો.

નાનપણથી સુભાષે આ રીતે પોતાના શરીરને કેળવ્યું હતું, એટલે જ મોટાં કામો એ કરી શક્યાં.

(૨) જાતમહેનત

અમેરિકાની ધારાસભામાં અબ્રાહમ લિંકન એક સભ્ય તરીકે ચૂંટાઈ આવ્યા. તેમની આ સફળતા બદલ તેમને અભિનંદન આપવા માનવસમુદ્દાય તેમના ઘર તરફ વહેવા લાગ્યો.

આ માનવસમુદ્દાયમાં સામાન્ય નાગરિકો ઉપરાંત પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓ અને ધનવાન વર્જના લોકો પણ સામેલ હતા.

આ લોકો જ્યારે લિંકનના ઘરે પહોંચ્યા ત્યારે તેઓ એ એક વિચિત્ર દશ્ય જોયું.

લિંકન જેવા મહાન માણસ એ વેળા એક ગાય દોહી રહ્યા હતા ! આવો મહાન માણસ એક ગોવાળનું કામ કરે, એ જોઈને આ લોકોના આશ્રયની કોઈ સીમા રહી નહીં.

ગાય દોહતાં દોહતાં લિંકને આ લોકોને કહ્યું, “તમે બધા થોડીવાર બેસો. હું થોડી વારમાં ગાય દોહી લાઉ.” એક ધનવાનથી બોલ્યા વગર રહેવાયું નહીં. તેણે લિંકનને કહ્યું, “આપ આ શું કરી રહ્યા છો ? આપ એક મહાન માણસ છો ! ખૂબ ભણેલા છો અને ધારાસભાના એક ધારાસભ્ય પણ બની ચૂક્યા છો !

આપ જેવા મહાન માણસ ગાય દોહવાનું કામ કરે તે
જોઈને અમને આશ્ર્ય શા માટે ન થાય? ગાય દોહવાનું
કામ તો કોઈ ભરવાડાનું છે, તમે આવું હલકું કામ કરો
છો તેથી જ અમને આશ્ર્ય થઈ રહ્યું છે!”

ગાય દોહવાનું ચાલુ રાખીને ટિંકને જવાબ
આપતાં કહ્યું, “ભાઈઓ, તમે એક વાત સમજુ લો !
કોઈ કામ મોટું નથી, કોઈ કામ હલકું નથી. આપણે
જાતે શ્રમ કરવાને બદલે આપણે પોતાનું કામ બીજાને
સોંપીએ છીએ અને તે કામને હલકું ગણીએ છીએ !
પણ એક વાત સદા યાદ રાખો કે સ્વાવલંબન જ
માણસને આગળ વધારે છે. મેં જે કંઈ પ્રગતિ કરી છે
તેમાં મારી જાતમહેનતે જ અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો
છે. મનુષ્યની પ્રગતિમાં સ્વાવલંબનનું પ્રદાન ધારું મોટું
અને મોખરાનું હોય છે એ કદ્દી ભૂલશો નહીં.”

(३) साधुतानुं रहस्य

संत तुकाराम तरफ छत्रपति शिवाज्ञने खूब
भक्ति हती, एकवार सांभळ्युं के, तुकाराम अत्यंत
गरीबाईमां ज्ञवन वितावे छे. शिवाज्ञनुं उदार हिल
! थयुं के लाव थोडी वस्तुओ अने पैसा एमने मोकल्युं !
माणसोने तुकारामने त्यां मोकल्या. तुकारामनुं धर ऐटले
सुदामानी झेपडी. निर्धनतानी प्रत्यक्ष निशानी.

માણસોને થયું કે આવા ગરીબ માણસને શિવાજી મહારાજે વસ્તુઓ મોકલીને એક મહાન પુષ્ટનું કાર્ય કર્યું છે. તેમણે તુકારામના સમક્ષ વસ્તુઓ અને ધન મક્કાં.

અન્નિથી દાજુતા હોય એમ સંત તુકારામ
એકદમ પાછા હઠ્યા. પાછા હઠ્યા બોલ્યા, ‘આ શું?’

“શિવાજી મહારાજે આપને બેટ મોકલાવી છે, આપની આ ગરીબાઈ.....

વાક્ય અધૂરું જ રહ્યું. વચ્ચેથી જ તુકારામ બોલ્યા, “અરે તમને ખબર નથી કે, આ ગરીબાઈ એ જ ઈશ્રભમક્તિનું એક માત્ર સાધન છે, લક્ષ્મીનો છંડ માણસને માયાબંધનમાં એવો જકડી રાખે છે કે, એ બિચારાને લક્ષ્મીની આળપંપાળ આડે ઈશ્રરનો વિચાર કરવાનો સમય મળતો નથી. મારે એવી પણોજણમાં પડવું નથી. મારે તો મુખનં નામ એ જ સાચો વેપાર

અને એ જ સાચી લક્ષ્મી. એવો પારસમણી છોડી આ
કાચના ટુકડાને ગ્રહણ કરું તો મારા જેવો મૂર્ખ બીજો
કોણ ?”

લક્ષ્મી લઈ માણસો પાછા આવ્યા. અફસોસ કરતા શિવાજીને કહેવા લાગ્યા, “મહારાજ, ખોળમાં આવી પડેલી લક્ષ્મીને એમને આમ જતી કરી. આવી મૂખ્યાઈ શા માટે?”

શિવાજી બોલ્યાં, “મુર્ખાઈ નથી, સાધુતાનું રહસ્ય છે. લક્ષ્મીના આગમન સાથે અનેક પ્રકારના પાપોનું પણ આગમન થાય છે. એના ત્યાગમાં જ લક્ષ્મીનો સાચો ઉપભોગ છે.”

અને પછી તે સ્વગત બબડ્યા : ‘આવા
સાચા સંતોના પ્રતાપે તો પૃથ્વી ટકી રહી છે.’

નિદ્રામાંથી જગૃતિ ભણી ...

પાના નં. ૧૫ પરથી ચાલુ...

મેં નિદ્રાનો ‘ત્યાગ’ કર્યો છે. તમારી નિદ્રાને તમારે
ક્યારેય અવગણના કે ઉપેક્ષાના ભાવથી જોવી નહીં.
આનું કારણ એ છે કે જેમ યુદ્ધનું શાંતિમાં પરિવર્તન
થાય, એવું જ મોટું પરિવર્તન નિદ્રામાંથી જાગૃતિમાં
થતું હોય છે.

साधक निद्रा विशेष शुंखियारशे ? एवं विचारशे
 के ऐनी निद्राधीन अवस्था केवी सरस हती ! एवं
 अवस्थामां कोई सुख नहोतुं के कोई हुँभ नहोतुं. एवं
 अवस्थामां कोई मारुं नहोतुं के कशुं पारकुं नहोतुं.
 ऐमां कोई स्वार्थनी बाजु खेलाती नहोती के पछी
 कामनायुक्त विषयोनी हुतुतुतुनी रमत रमाती नहोती.
 निद्रा समये कोईना पर सहेजे गुस्सो नहोतो अने
 कोईनीय प्रत्ये लेशमात्र अनुराग नहोतो. वाह,
 केवी सरस अवस्था हती मारी निद्रानी ! मनने केवी
 परम शांति हती ! हवे ज्ञागृत अवस्थामां पषा आवी
 रीते छववा माटे प्रयत्न करीश. आ रीते साधक
 सवारे ज्ञागृत थतानी साथोसाथ ऐना स्वदृप-चिंतनना
 प्रथम प्रयोगनो प्रारंभ करशे.

ગ્રંથ-પુસ્તક સમાલોચના

મિતેશભાઈ એ. શાહ

(નોંધ : આ વિભાગ માટે ગ્રંથ કે પુસ્તકની બે નકલ મોકલવા વિનંતી.)

[૧] પુસ્તકનું નામ : પૂર્વાચાર્યે: પ્રણીતઃ શ્રી પર્વ કથા સંગ્રહ (પૂજ્યપાદાચાર્યદેવેશ શ્રીમદ્ વિજયશાન્તિચન્દ્રસૂરીશ્વર સદુપદેશેન પ્રકાશિતોઙ્ચં ગ્રંથ: ૧)

પ્રકાશક : શ્રી બુદ્ધિતિલક જૈન જ્ઞાન ગ્રન્થાગાર, ભાબર (વાયા પાલનપુર) બનાસકાંઠા

સંસ્કૃતમાં લખાયેલ ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાં જૈન ધર્મનુસાર જ્ઞાનપંચમી, મૌન એકાદશી, પૌષદશમી, હોળી વગેરે પર્વની ઉજવણીની કથાઓ, તેમના માહાત્મ્યનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

[૨] પુસ્તકનું નામ : શ્રી યોગદાસિ સમુચ્ચય (અનુવાદ તથા વિવેચન સહિત) ભાગ ૧ થી ૩.

મૂળ ગ્રંથકાર : પૂજ્ય હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ અનુવાદ વિવેચન-સંપાદન : પૂજ્ય મુનિશ્રી સંયમકીર્તિવિજયજી મ.સા. પ્રકાશક : શ્રી સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રચારક સમિતિ, અમદાવાદ આવૃત્તિ : પ્રથમ

મૂલ્ય : રૂ. ૧૦૦૦/- પ્રામિસ્થાનો : (૧) શ્રી નૃપેનભાઈ શાહ, અમદાવાદ (મો) ૮૪૨૭૪૮૦૧૨૦
(૨) વિજય રામચંદ્રસૂરિ આરાધના ભવન, સૂરત (મો) ૮૭૨૩૮૧૩૮૦૩ (૩) ડૉ. કભલેશ પરીખ, મુંબઈ (મો) ૭૮૭૭૩૦૨૮૮૮

આકર્ષક મુખ્યપૃષ્ઠ, પાંકું બાઈન્ડિંગ અને સારા કાગળનો ઉપયોગ થયેલ છે. ‘શ્રી યોગદાસિ સમુચ્ચય’ અંગેની વિશાદ માહિતી આ ગ્રંથમાંથી ઉપલબ્ધ થઈ શકશે.

[૩] ગ્રંથનું નામ : યોગવિશિકા પ્રકરણ (અનુવાદ તથા વિવેચન સહિત)

મૂળ ગ્રંથકાર, પ્રકાશક, પ્રામિસ્થાનો : ઉપર મુજબ મૂલ્ય : રૂ. ૪૦૦/-

[૪] પુસ્તકનું નામ : તપગચ્છ પણ્ણવલી મહારાસ (સચિત્ર) રાસ રચયિતા : કવિયત્રી સા. પ્રશભિતાશ્રીજ આવૃત્તિ : પ્રથમ મૂલ્ય : રૂ. ૭૦૦/- પાના : ૨૮૨

પ્રામિસ્થાન : સુશીલાબેન મોહનલાલ આરાધનાભુવન, સાબરમતી, અમદાવાદ

આ પુસ્તકમાં જૈન ધર્મમાં અનેક મહાપુરુષોના રાસ પ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યા છે. પાંકું બાઈન્ડિંગ અને આર્ટ પેપરનો ઉપયોગ થયો છે.

[૫] પુસ્તકનું નામ : ભીની ક્ષણોમાં ભીજાવાની મજા

રચયિતા (કવિ) : શ્રી સાકેત શાહ (મો) ૮૮૨૫૦૧૨૦૪૮ આવૃત્તિ : પ્રથમ, નવેમ્બર ૨૦૨૧

મૂલ્ય : રૂ. ૮૮/- પાના : ૭૩ પ્રકાશક તથા પ્રામિસ્થાન : નવભારત સાહિત્ય મંદિર,
ગાંધીરોડ, અમદાવાદ (ફોન) ૨૨૧૩૮૨૪૫૩, ૨૨૧૩૨૮૨૧

આકર્ષક મુખ્યપૃષ્ઠ અને સારા કાગળનો ઉપયોગ થયેલ છે. આ પુસ્તકમાં ૬૮ કાવ્યોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. અર્થગાંભીર્ય, પ્રાસ, રસાનુભવ, શબ્દલાઘવની દૃષ્ટિએ આ કાવ્યરચનાઓ ઉત્તમ છે. સાધનાનું બીજ, ભીતરના દુંગરા, અત્તર જેવું જીવન, પોજિટીવીટી, પરમતારક પ્રભુ, ભક્તિમાં ભીજાય છે હદ્ય વગેરે રચનાઓ ધ્યાનાકર્ષક છે. કાવ્યરસિકો માટે આ પુસ્તક ઉપયોગી બને તેમ છે.

[૬] પુસ્તકનું નામ : સમસ્યા અને સમાધાન

લેખક : શ્રી જ્યસુખભાઈ પટેલ સંપાદન : શ્રી નરેશ શાહ આવૃત્તિ : પ્રથમ, મે ૨૦૧૯

કિંમત : રૂ. ૨૦૦/- પ્રકાશક : ન્યુજવાલા મીડિયા, રાજકોટ. મો. ૮૮૨૫૩૮૫૬૫૨

પાના - ૧૭૮

આ પુસ્તકમાં વિવિધ સામાજિક સમસ્યાઓ પ્રસ્તુત કરીને તે સમસ્યાના નિદાન જેવા સમાધાન દર્શાવ્યા છે. ગુજરાતના તેમોમાં પાણીનો જથ્થો કેમ ઓછો રહે છે, પ્રદૂષણની સમસ્યાનો સચોટ ઉકેલ, ભ્રાણાચારથી ભારત ક્યારે મુક્ત થશે વગેરે અનેક બાબતોની સુંદર વિચારણ પ્રસ્તુત કરવામાં આવી છે.

(૭) પુસ્તકનું નામ : અચલગઢ શુનતસંપદા

સંપાદન : શ્રી ગુજરાતના બરવાળિયા, ડૉ. રષ્મિ ભેદા આવૃત્તિ : પ્રથમ, ઓક્ટો. ૨૦૨૧

પાના : ૧૮૮ પ્રકાશક : અર્હમુસ્પીરીયુઅલ સેન્ટર, મુંબઈ મૂલ્ય : રૂ. ૧૦૦/-

પ્રામિસ્થાન : શ્રી આર્ય જનકલ્યાણ કેન્દ્ર ટ્રસ્ટ, ૧૦૩ મેઘરત્ન બિલ્ડિંગ, દેરાસર રોડ, ઘાટકોપર (ઇસ્ટ) મુંબઈ

અચલગઢાપિરાજ આચાર્યશ્રી જયસિંહસૂરીશ્વરજી મહારાજની નવમી જન્મશતાબ્દી વર્ષ વિ.સં. ૧૧૭૮ થી ૨૦૭૮ ની દ્વિવર્ષીય ઉજવણી અંતર્ગત માટુંગા, મુંબઈ મુકામે જૈન સાહિત્ય સમારોહ યોજાયો હતો. તે પ્રસંગે અચલગઢ સંબંધી પ્રામ થયેલા વિદ્વાનોના લેખોનું આ પુસ્તકમાં સંકલન કરવામાં આવ્યું છે.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ

રચયિતા : ગૌતમભાઈ બી. શાહ (કોબા)

આભમાં ઊંઘ્યો છે ચન્દ્ર પૂનમનો, પૂનમની છે રાત, હું કોણ છું - એ પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો લખી, અમૂલ્ય તત્ત્વ વિચાર, ધરતી પર જન્મયો આજે ચન્દ્ર એક, રાજચન્દ્ નામ;

અપૂર્વ અવસરમાં સ્વરૂપ સમજાવ્યું, નિર્ગ્રથ મહિમા અપાર; ભવ્યજનોના ભાગ્ય જાગ્યા, મય્યું આત્મસિદ્ધિનું દાન,

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

કહેવાતી બહુ રતના વસુંધરા, સત્પુરુષોની ખાણ, ક્યારેક પણ મિથ્યાત્વના ધોર, અંધારે છવાતું જ્ઞાન; દંદોળીને જગાડ્યા મુમુક્ષુ, કહી-કર વિચાર તો પામ,

વચનામૃતના પત્રે પત્રે, પથરાતો તત્ત્વ પ્રકાશ, જીવન ગુજર્યું ગુણીજનોના, થઈ દાસાનુદાસ;

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ;

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતः મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ.

શ્રીમદ્ રાજચન્દ્ નામ.

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

સંસ્થામાં ‘જૈન સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા’ ના આધારે લેખિત કસોટીનું આયોજન

મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો જ્ઞાનાર્જન દ્વારા તત્ત્વાભ્યાસ કરી શકે તેવા હેતુથી સંસ્થા દ્વારા પં. ગોપાલદાસજી બરૈયાજી કૃત ‘જૈન સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા’ (બીજો અધ્યાય) ના આધારે લેખિત કસોટીનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. તા. ૧૧-૦૨-૨૦૨૨ ના દિવસે સંસ્થાની વેબસાઇટ તેમજ SRASK અને Koba Yuva Sadhak (વોટ્સઅપ ચુપ) માં પ્રશ્નપત્ર મૂકવામાં આવશે. તા. ૧૩-૦૨-૨૦૨૨ સુધીમાં જવાબપેપર જમા કરાવવાના રહેશે. ‘ઓપન બુક એક્ઝામ’ ૧૦૦ ગુણની રહેશે તથા પ્રશ્નો ઓળ્ઝેક્ટિવ પ્રકારના રહેશે. પ્રતિભાવંત આદ. બા. બ્ર. સુરેશભૈયાના ‘જૈન સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા’ ના આધારે તત્ત્વસભર મનનીય સ્વાધ્યાય કોબા મુકામે નિયમિતપણે ચાલી રહ્યા છે. યુટ્યુબ તથા સંસ્થાના વોટ્સઅપ ચુપમાં સ્વાધ્યાય મૂકવામાં આવે છે. ઓનલાઈન પરીક્ષા આપી શકાશે. ‘જૈન સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા’ પુસ્તક કોબા સંસ્થામાંથી પ્રાપ્ત થઈ શકશે. વધુ ને વધુ મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ આ પરીક્ષામાં ભાગ લઈને જ્ઞાનાર્જનનો લાભ લેવા વિનંતી છે.

સંસ્થામાં પરમકૃપાળુદેવની જન્મજયંતિની ધર્મોલ્લાસપૂર્વક ઉજવણી

કાર્તિક સુદ પૂર્ણિમા એટલે તીર્થકરશી સંભવનાથ ભગવાનનો જન્મકલ્યાશક, કલિકાલસરવર્ણ શ્રી હેમચંદ્રચાર્ય, શીખ ધર્મના સ્થાપક શ્રી ગુરુનાનક, પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજયંત્રજી અને સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયના સ્થાપક શ્રી લોકાશા મુનિની જન્મજયંતિ. આપણી સંસ્થામાં પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજયંત્રજીની ૧૫૪મી જન્મજયંતિની ભાવોલ્લાસપૂર્વક ઉજવણી કરવામાં આવી. સવારે શ્રી જિનેન્દ્રપૂજા અને શ્રી આત્મસિદ્ધિશાખની જ્યમાલા કરવામાં આવી. ત્યારબાદ શ્રી રાજમંદિરમાં સામૂહિકરૂપે પરમકૃપાળુદેવની અત્યંત ભાવવાહી ભક્તિ કરવામાં આવી. ત્યારબાદ કૃપાળુદેવના જીવન આધારિત પૂજયશ્રીની વીડિયો કેસેટ મૂકવામાં આવી. ત્યારબાદ બા.બ્ર. આદ. સુરેશભૈયાએ ‘પરમકૃપાળુદેવના જીવનમાંથી શીખવાની વાતો’ વિષય અંતર્ગત શાશ્વત વસ્તુમાં તન્મયતા અને સંસારના સર્વ જીવ પ્રયે સમાન વૃત્તિથી વ્યવહાર-આ બે મુદ્દાઓના આધારે પરમકૃપાળુદેવના જીવનપ્રસંગોને વર્ણી લઈને મનનીય સ્વાધ્યાય આપ્યો હતો. પૂજય બહેનશ્રીએ આશીર્વયન અંતર્ગત ‘વીસ દોહરા’ ની ‘પરી પરી તુજ પદપંકજે... ગાથાના આધારે પ્રેરણાદાયક ઉદ્ભોધન કર્યું હતું. ત્યારબાદ સૌએ પરમકૃપાળુદેવની આરતી કરી હતી. રાત્રે અંતરના તારને ઝંકૂત કરતી પરમકૃપાળુદેવની ભાવવાહી ભક્તિ કરવામાં આવી હતી. પ્રસંગને અનુરૂપ શ્રી રાજમંદિરને સુશોભિત કરવામાં આવ્યું હતું.

શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાખના ૧૨૫મા પ્રાગાટ્યાદિન નિમિતે આપણી સંસ્થામાં વૈવિધ્યપૂર્ણ કાર્યક્રમો સંપદ્ધ કાર્યક્રમો સંપદ્ધ

આધ્યાત્મિક જગતમાં આપણા પુણ્યોદયે કેટલીક એવી ઘટનાઓ ઘટિત થતી હોય છે કે જે અધ્યાત્મમાર્ગ ચાલનારાઓ માટે પરમ આશીર્વાદરૂપ બને છે. આવી જ એક ઘટના આસો વદ એકમ વિ.સં. ૧૮૫૨ માં નાદ્યાદ મુકામે બની. પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજયંત્રજીના પરમ ભક્ત શ્રી સોભાગભાઈના માધ્યમથી આપણને અવનિના અમૃત સમી શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાખની રચના દ્વારા પરમકૃપાળુદેવે આપણા પર મહાન ઉપકાર કર્યો છે.

તા. ૨૧-૧૦-૨૦૨૧ ના આસો વદ એકમના શુભ દિને આપણી સંસ્થામાં વૈવિધ્યપૂર્ણ કાર્યક્રમો સંપદ થયા. સવારે શ્રી આત્મસિદ્ધિશાખની પૂજા રાખવામાં આવી હતી.

પૂજય બહેનશ્રીએ પ્રાસંગિક ઉદ્ભોધનમાં શ્રી આત્મસિદ્ધિશાખમાં જણાવેલ વિનયનો મહિમા દર્શાવતા

કહું કે શ્રી આત્મસિદ્ધિમાં વિનય ગુણનું અદ્ભુત માહાત્મ્ય પ્રતિપાદિત થયેલ છે, જે સૌને સ્પર્શી જાય તેવું છે. ગંગાના પ્રવાહની જેમ શ્રી આત્મસિદ્ધિનું અવતરણ થયું. ગુરુની આંખોને વાંચે તે ઉત્તમ શિષ્ય. શ્રી આત્મસિદ્ધિમાં જ્ઞાન, ભક્તિ અને વૈરાગ્યનો સમન્વય છે, જ્ઞાન અને કિયા, નિશ્ચય તથા વ્યવહારનો પણ સુભગ સમન્વય છે. ગંભીર સાગર સમાન આ ગ્રંથ છે. સાહસ, ધૈર્ય, અદ્ભુત મનોબળ, દઢ નિષા હોય તો આત્માની સિદ્ધિ થાય. સદ્ગ્વિચાર, વિવેક અને વૈરાગ્ય વિનયથી પ્રગટે છે. પૂ. લધુરાજસ્વામીનો પરમ વિનય અનુકરણીય છે.

આદ. સમાણ શુદ્ધત્રણજીએ સ્વાધ્યાય આપતા જ્ઞાનાયું કે શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર રચનાદિનની ઉજવણી ત્યારે સાર્થક ગણાય કે જ્યારે આપણે આત્મસિદ્ધિ તરફ ડગ માંડીએ. આત્મસિદ્ધિ માટે શુદ્ધ જ્ઞાન અને જડકિયાને સમજવા જરૂરી છે. પરાર્થ વિકલ્પો કરે, જ્યારે આત્માર્થી આત્મવિચાર કરે. સમજવા વગર, યાંત્રિક રીતે કિયાકંડ કરે તે કિયાજડ. આચરણ વગરનું કોરું જ્ઞાન તે શુદ્ધજ્ઞાન. કિયાજડના લક્ષણો : (૧) જે કિયામાં જીવંતતા નથી (૨) કિયાવાઈને પોતાના ઉદેશની ખબર નથી (૩) અર્થની ખબર નથી અને માત્ર બાબ્ય કિયા પર્યામ છે તેવું માને છે. (૪) પુષ્ય કે સદ્ગતિના લક્ષે કિયા કરે, મોક્ષના લક્ષે નહીં. (૫) જ્ઞાનનો સ્વીકાર ન કરે. શુદ્ધજ્ઞાનીના લક્ષણો : (૧) ભક્તિ-પૂજા, ગ્રત-પચ્ચિખાણાની જરૂર નથી તેમ માને (૨) જ્ઞાન અનુસાર આચરણ કરતો નથી (૩) માત્ર શાસ્ત્રો વાંચવામાં જ સંતોષ માને (૪) ધર્મકિયાઓની અવગણના કરે.

પ્રાસંગિક ઉદ્ઘોષનમાં આદ. બા.બ્ર. સુરેશજીએ જ્ઞાનાયું કે આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્રના આધારે વર્ષો સુધી સ્વાધ્યાય કરીએ તો પણ ઓછું છે. જેઓના નિભિત્તથી આ શાસ્ત્રની રચના થઈ તે સૌભાગ્યભાઈને વંદન કરીએ. આ શાસ્ત્ર કૃપાળુદેવનું હદ્ય છે. બાર ભાગોમાં વહેંચાયેલ આ શાસ્ત્ર છે. તત્ત્વજ્ઞાનની સાથે ત્યાગ-વૈરાગ્યની પણ આવશ્યકતા છે. પોતાના દોષોને કાઢવાં અને ગુણોને પ્રગટ કરવાં તે મોક્ષનો માર્ગ છે. મતાર્થીપણું કાઢીને આત્માર્થીપણું ગ્રહણ કરવાનું છે. સત્કાર-ગુરુ-ધર્મનું અયથાર્થપણું જાય તો કષાય મંદ થાય. સત્યને સ્વીકારવાનો ભાવ તે મંદકષાય છે. પોતાના મત-પંથનો આગ્રહ ન છોડે તે તીવ્ર કષાયી છે.

પૂજ્યશ્રીના સ્વાધ્યાયની વીરિયો કેસેટ મૂકવામાં આવી હતી. સ્વાધ્યાય બાદ સૌએ પરમકૃપાળુદેવની આરતીનો લાભ લીધો હતો. સાંજે શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્રનું પારાયણ કરવામાં આવ્યું હતું.

સંસ્થામાં શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર પૂજા-વિધાન સાનંદ-સંપદ્ધ

શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્રની રચના દ્વારા પરમકૃપાળુદેવ મુમુક્ષુજગત પર અસીમ ઉપકાર કર્યો છે. શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્રના ૧૨ પમા પ્રાગટ્ય વર્ષ નિભિતે આપણી સંસ્થામાં તા. ૩-૧-૨૦૨૧ ના રોજ શ્રી આત્મસિદ્ધિ પૂજા-વિધાન યોજવામાં આવ્યું. બહુમુખી પ્રતિભાસંપત્ર બા.બ્ર. અલકાબેને આ વિધાનની મૌલિક રચના કરી છે. પ્રત્યેક ગાથા પછી તેના ભાવને અનુસરતા અર્ધ અર્પણ કર્યા છે. આ પૂજામાં કુલ ૧૪૦ અર્ધ છે. મંડળમાં કુલ ૧૨ કોષ્ટક છે. કુલ ૧૨૮ અર્ધ છે. પ્રત્યેક પદ પછી ૧૧ પૂજાર્થ અને પ્રારંભમાં અષ્ટદવ્યપૂજાનો ૧ અર્ધ એમ મળીને કુલ ૧૪૦ અર્ધ છે. આત્માની સિદ્ધિ થાય તેવા હેતુથી આ પૂજા-વિધાનની રચના કરવામાં આવી છે.

પ્રારંભમાં શ્રી જિનાભિષેક બાદ નવદેવતાની પૂજા કરવામાં આવી હતી. આદ. બા.બ્ર. સુરેશજી, આદ. બા.બ્ર. જનકદીદી, આદ. આકંશાદીદી તથા આદ. ગીરાબેનના સુમધુર કંઠ અને હદ્યોર્ભિના સુભગ સમન્વયથી વાતાવરણમાં પવિત્રતાના સંદર્ભનો પ્રવહી ઉઠ્યાં. સાથે સાથે મુમુક્ષુઓના હદ્યના તાર ઝંકૃત થતાં ભાવોર્ભી પ્રસરતાના સોનામાં સુગંધ ભજી ગઈ. વિશેષ ભક્તિનો પ્રાદુર્ભાવ થતાં કેટલાક મુમુક્ષુઓએ નૃત્યભક્તિ કરી હતી. કેટલાય મુમુક્ષુઓના હદ્યના ભાવોલ્લાસ આંખોમાં અશુરૂપે પ્રવાહિત દિલ્ગોચર થતાં હતાં. સૌએ સાત્ત્વિક આનંદની અનુભૂતિ કરી. વિધાન દરમ્યાન આદ. સુરેશભૈયા ગાથાઓનો ભાવાર્થ પ્રસ્તુત કરતા હતા, જેથી સૌને વિશેષ લાભ થયો. આ વિધાન માટે આદ. શ્રી નવીનભાઈ બી. શાહ (મુંબઈ), આદ. શ્રી જયંતિભાઈ કે. શાહ (હિમતનગર) તથા આદ. હંસાબેન ભાવસારનો ખૂબ પ્રેમપરિશ્રમ સાંપડ્યો હતો, જે બદલ સંસ્થા તેઓને સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે.

સંસ્થામાં પૂજય મુનિ ભગવંત તથા પૂજય સાધીજી-સતીજીઓનું શુભાગમન

[૧] સંસ્થામાં આચાર્યશ્રી પુષ્પદંતસાગરજીના શિષ્ય પૂજય મુનિશ્રી પ્રગત્બસાગરજી મહારાજ પધાર્યા હતા. સંસ્થામાં તેઓશ્રીની આહારવિધિ થઈ હતી. ‘મૌનનું માહાત્મ્ય’ વિષય પર તેઓશ્રીએ મનનીય પ્રવચન આપ્યું હતું. (૨) સંસ્થામાં બોટાદ સંપ્રદાયના પૂ. વંદનાબાઈ મહાસતીજી, પૂ. દર્શનાબાઈ મહાસતીજી, પૂ. મૈત્રીબાઈ મહાસતીજી, પૂ. શ્રેયાંસીબાઈ મહાસતીજી આદિ ઠાણા-૪ ગ્રામ દિવસ માટે સંસ્થામાં પદ્ધાર્યા હતા. તેઓએ બા.બ્ર. સુરેખાબેન શાહને બધો ત્યાગ કરાવ્યો છે. તેઓશ્રીએ બાર પ્રતના અને સંથારાના અતિયારો અર્થ સહિત સમજાવીને બા.બ્ર. સુરેખાબેનને પચ્ચક્ખાણ કરાવ્યા છે. બા.બ્ર. સુરેખાબેનનો સાગારી સંથારો ચાલી રહ્યો છે. ખૂબ જ જાગૃતિ અને સમતામાં છે. આવા સંતસેવક મુમુક્ષુને વંદન અને અનુમોદના.

સંસ્થામાં આસો માસની આયંબિલની આરાધના સાનંદ-સંપદ્ધ

શાસ્ત્રોમાં ૧૨ પ્રકારના તપ પૈકી રસાસ્વાદ ત્યાગ નામના બાધ્ય તપનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. આયંબિલ તપ સ્વાદેન્દ્રિય પર વિજય મેળવવામાં અનુપમ સહાયકારી છે. આપણી સંસ્થા સાથે સંકળાયેલા નીચેના મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ આસો માસની શાશ્વતી આયંબિલની ઓળીની આરાધના કરી હતી.

(૧) શ્રી મીતાબેન હિતેષભાઈ જ્ઝાણી (પુનાવાળા) (૨) શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર (૩) શ્રી વીણાબેન ખંધાર
(૪) શ્રી રમેશભાઈ ખંધાર

આ ઉપરાંત પૂજય બહેનશ્રી સહિત સંસ્થાના અનેક મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ શક્તિ અનુસાર છૂટક આયંબિલ કર્યા હતા. સર્વે તપસ્વી ભાઈ-બહેનોની કોબા પરિવાર અનુમોદના કરે છે.

સંસ્થા દ્વારા દ્વિદિવસીય રાજસ્થાનની યાત્રા સાનંદ સંપદ્ધ

આદ. બા.બ્ર. સુરેશજીના મોટાભાઈ આદ. શ્રી ગોપાલભાઈ પાટીદારના ભાવભર્યા નિમંત્રજાને માન આપીને સંસ્થા દ્વારા તા. ૦૬-૧૧-૨૦૨૧ થી તા. ૦૭-૧૧-૨૦૨૧ દરમિયાન દ્વિદિવસીય રાજસ્થાનની યાત્રાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. આદ. શ્રી ગોપાલભાઈ અભ્યાસુ સાધક છે. તેઓ તત્ત્વજ્ઞાનમાં રુચિ ધરાવે છે અને અવારનવાર સંસ્થામાં પદ્ધારીને સત્સંગનો લાભ લે છે. આ યાત્રામાં ૪૪ જેટલા મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો જોડાયા હતા. યાત્રાના આયોજક અને વ્યવસ્થાપક તરીકે સંસ્થાના ટ્રસ્ટી મહાનુભાવ આદ. શ્રી પંકજભાઈ શાહ તથા સેવાભાવી મુમુક્ષુ આદ. શ્રી કિંતનભાઈ મહિયારે ખૂબ પ્રેમપરિશ્રમ લીધો હતો.

તા. ૦૬-૧૧-૨૦૨૧ ના રોજ સવારે નીકળી કોબા સંઘ બપોરે બાર વાગ્યે માનગઠ પહોંચ્યો. માનગઠ રાજસ્થાન અને ગુજરાતની સીમાએ આવેલું છે. માનગઠ આદિવાસી લોકોનું શહીદસ્થળ છે. ત્યાં આજાદીની લડત માટે લોકસંત ગોવિંદગુરુના નેતૃત્વમાં ઘણા આદિવાસી સ્વાતંત્ર્યસેનિકો એકત્ર થયા હતા. તે સમયે અંગ્રેજોના ગોળીભારમાં લગ્ભગ ૧૫૦૦ થી ૨૦૦૦ લોકો શહીદ થયા હતા. આને રાજસ્થાનનો ‘જલિયાવાલા બાગકંડ’ કહેવાય છે. માનગઠ પહાડ પર આવેલું રમણીય પર્યટક સ્થળ છે. ત્યાંના આનંદપુરીના રાખીય સ્વયંસેવક સંઘના કાર્યકર્તાઓ અને કોટડા ગામના સાધકોએ કોબા સંઘનું ભાવભીનું સ્વાગત કર્યું. ભોજન બાદ સાંજે પાંચ વાગ્યે કોટડા ગામમાં કોબા સંઘનું આગમન થયું. ત્યાં સામેયા સહિત સંઘનું વિશેષ સ્વાગત કરવામાં આવ્યું. સાંજના અલ્યાહાર બાદ ગામના સામૂહિક સત્સંગમાં પૂજય બહેનશ્રી તથા આદ. સુરેશભૈયાએ સત્સંગ કરાવ્યો. સંસ્થાના ટ્રસ્ટી મહાનુભાવ આદ. શ્રી ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજી તથા ટ્રસ્ટી મહોદય આદ. શ્રી બિપીનભાઈ મહિયારે પ્રાસંગિક ઉદ્ભોધનો કર્યા.

તા. ૦૭-૧૧-૨૦૨૧ ના રોજ સવારે વિનય તથા વૈરાગ્યવાન સાધક આદ. શ્રી જિતેન્દ્રભાઈ પાટીદારના નિવાસસ્થાને આજ્ઞાભક્તિ તથા અલ્યાહાર રાખવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ આદ. શ્રી ગોપાલભાઈના નિવાસસ્થાને પૂજય બહેનશ્રી અને ટ્રસ્ટી મહોદય આદ. શ્રી પ્રકાશભાઈ એચ. શાહના વરદ

હસ્તે ધર્માલ્યાસપૂર્જ વાતાવરણમાં પૂજય સાહેબજીના ચિત્રપટની અનાવરણવિધિ કરવામાં આવી. તે સમયે ખૂબ ભાવવાહી ભક્તિ પણ કરવામાં આવી. બપોરે કોબા સંઘ શ્રી અંદેશ્વર પાર્શ્વનાથ તીર્થ (બાંસવાડા) પહોંચ્યો. પ્રથમ સૌએ આચાર્ય સુનીલસાગરજી મહારાજના દર્શન કર્યા. ત્યારબાદ અતિશયકારી તીર્થના દર્શન કર્યા. બપોરે આચાર્ય સુનીલસાગરજીના સાત્ત્વિષ્ટમાં ભક્તિ કરી તેમજ પૂજય આચાર્યશ્રીના પ્રવચનનો લાભ લીધો. કોબા સંઘે આચાર્યશ્રીના આરતીનો પણ લાભ લીધો. સૌને આચાર્યશ્રીના વિરોધ આશીર્વાદનો લાભ સંગ્રામ થયો. સેવા અને સાધનાના મૂત્રિમંત સ્વરૂપ એવા આદ. ડૉ. રાગિણીબેનની પર્યાવરણ અંગેની વિરોધ સેવાઓ બદલ કોટડા ગામ તરફથી તેઓશ્રીનું વિરોધ સંભાન અને પ્રશસ્તિપત્ર અર્પણ કરવામાં આવ્યું. અલ્યાહાર બાદ કોબા સંઘે સ્વસ્થાન તરફ પ્રસ્થાન કર્યું.

કોટડા ગામના લોકોનો વાત્સાલ્યભાવ ખરે જ સરાહનીય હતો. ગામનું વાતાવરણ અને લોકોનો સ્નેહભાવ નિહાળીને સંસ્થાના ટ્રસ્ટી શ્રી પ્રકાશભાઈ શાહે ગામના વિકાસ માટે એક લાખ રૂપિયાનું દાન જાહેર કર્યું હતું.

સંસ્થામાં ‘જૈન સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા’ ના આધારે યોજાયેલ લેખિત કસોટીનું પરિણામ

મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો જ્ઞાનાર્જન દ્વારા તત્ત્વાલ્યાસ કરી શકે તેવા હેતુથી સંસ્થા દ્વારા પં. ગોપાલદાસજી બરૈયા હૃત ‘જૈન સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા’ (પ્રથમ અધ્યાય) ના આધારે ઓપન બુક લેખિત પરીક્ષાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. બા.બ્ર. આદ. સુરેશભૈયાએ ખૂબ જહેમત ઉઠાવીને પ્રશ્નપત્ર તૈયાર કર્યું હતું. જવાબપેપરો ચેક કરવા, પરિણામ તૈયાર કરવું વગેરે પરીક્ષાને લગતી તમામ કાર્યવાહી સંસ્થાના સેવાભાવી સાધક આદ. શ્રી ચંપકભાઈ ટેઇલરે ખૂબ પ્રેમપરિશ્રમપૂર્વક બજાવી હતી, જે બદલ તેઓને સંસ્થા તરફથી અનેકશ: ધન્યવાદ પાઠવીએ છીએ. આ લેખિત કસોટીમાં સારી સંખ્યામાં મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ ભાગ લઈને જ્ઞાનવૃદ્ધિ કરી હતી. કસોટીમાં પ્રથમ દશ કમાંક પ્રાપ્ત કરનારા મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોના નામ નીચે મુજબ છે : (૧) શ્રી જિતેશભાઈ બી. પારેખ, ચેન્નઈ, બા.બ્ર. જનકદીદી, કોબા (૮૭ ગુણ) (૨) શ્રી પ્રવીણભાઈ મહેતા, યુ.એસ.એ., શ્રી રમણભાઈ બી. શાહ, કોબા (૮૮ ગુણ) (૩) બા.બ્ર. રાગિણીદીદી, કોબા (૮૯ ગુણ) (૪) શ્રી જિતેન્દ્રભાઈ પાટીદાર, કોટડા, શ્રી શ્રુતિબેન માલદે, લંડન (૮૨ ગુણ) (૫) પૂજય બહેનશ્રી, કોબા, શ્રી તરલાબેન બાવીસી, કોબા, શ્રી ભારતીબેન પી. મહેતા, યુ.એસ.એ. (૮૧ ગુણ) (૬) શ્રી મિતેશભાઈ એ. શાહ, અમદાવાદ, શ્રી કિરીટભાઈ શાહ, નાનીયાદ, આકંક્ષાદીદી, કોબા (૮૭ ગુણ) (૭) બા.બ્ર. સંધ્યાબેન જૈન, ચીતરી, શ્રી વિનોદિનીબેન પરીખ, અમદાવાદ, શ્રી નીતિનભાઈ પારેખ, મુંબઈ (૮૬ ગુણ) (૮) શ્રી પૂર્ણિમાબેન શાહ, નાનીયાદ, શ્રી રેખાબેન પરમાર્થી, વડોદરા, (૮૪ ગુણ) (૯) શ્રી પ્રદીપભાઈ બી. શાહ, યુ.એસ.એ., બા.બ્ર. છાયાબેન શેઠ, કોબા (૮૩ ગુણ) (૧૦) શ્રી બંકુલભાઈ પારેખ, ચેન્નઈ, શ્રી સરલાબેન પારેખ, ચેન્નઈ, શ્રી સુશીલાબેન કારાણી, મુંબઈ, શ્રી વિપુલભાઈ પટેલ, કોબા (૮૨ ગુણ).

બોટાદમાં જરૂરતમંદો માટે નિઃશુલ્ક મીઠાઈ-ફરસાણાનું વિતરણ

પૂજય પંડિતરાલ નવીનયંકર મુનિશ્રી તથા પૂજયશ્રી આત્માનંદજીની પ્રેરણા અને આશીર્વાદપૂર્વક સંસ્થાના ભૂતપૂર્વ ટ્રસ્ટી આદ. શ્રી મનહરભાઈ જશવાણી પરિવાર અને કોબાના કેટલાક મુમુક્ષુઓના આર્થિક સહયોગથી ઘણા વર્ષોથી બોટાદમાં જરૂરતમંદો માટે મીઠાઈ અને ફરસાણાનું નિઃશુલ્ક વિતરણ કરવામાં આવે છે. ચાલુ વર્ષે દીપાવલી પર્વ દરમિયાન આદ. શ્રી મનહરભાઈ જશવાણી પરિવારના આર્થિક સૌજન્યથી તા. ૦૧-૧૧-૨૦૨૧ ના દિવસે બોટાદના જરૂરતમંદ પરિવારો, વિધવા બહેનો, આશ્રમ તેમજ ઝુંપડપણી વિસ્તારોમાં ૧૫૦ થી વધુ પરિવારોને મીઠાઈ-ફરસાણાનું નિઃશુલ્ક વિતરણ કરવામાં આવ્યું હતું. સમસ્ત કોબા પરિવાર ધન્યવાદ સહ આ કરુણાદાનની અનુમોદના કરે છે.

સંસ્થામાં ડિસેમ્બરની આધ્યાત્મિક શિબિર સાનંદ સંપત્તિ

પૂજયશ્રીની જન્મતિથિ નિમિત્તે સંસ્થામાં તા. ૦૧-૧૨-૨૦૨૧ થી તા. ૦૩-૧૨-૨૦૨૧ દરમ્યાન આધ્યાત્મિક શિબિરનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. શિબિરનું સફળ અને સુંદર સંચાલન સંસ્થાના સેવાભાવી સાધક ટ્રસ્ટી મહોદ્ય આદ. શ્રી શરદભાઈ તેલીવાળાએ કર્યું હતું. શિબિરનો શુભારંભ મહાનુભાવોના દીપ-પ્રાગટ્યથી થયો હતો.

સ્વાધ્યાય : પૂજયશ્રીના સ્વાધ્યાય વાર્ડિયો કેસેટના આધારે યોજાયા હતા. પૂજય બહેનશ્રીએ પ્રાસંગિક ઉદ્ભોધનમાં પૂજયશ્રી આત્માનંદજ્ઞના શૂરવીરતા અને પ્રસંગતાના ગુણોની અનુમોદના કરીને તે ગુણોને આત્મસાત્ત કરવા જણાવ્યું હતું. પૂજય બહેનશ્રીએ પૂજયશ્રીને પ્રિય એવા (૧) આજ હિમાલયકી ચોટીને... (૨) પ્રશામ રસ નિમિત્તનં... આ બે પદોનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો.

બા.બ્ર. પૂજયશ્રી ગોકુળભાઈએ વચનામૃત પત્રાંક-૭૮૩ ના આધારે સ્વાધ્યાય આપતા જણાવ્યું કે જ્ઞાનીનો માર્ગ અંતર્મુખતાનો છે. જગતના જીવો બાધ (ભૌતિક) સુખ ઈંચે છે, પણ તે પુષ્યના ઉદ્ય વિના મળતું નથી. પાપ-પુષ્યના ઉદ્યમાં અજ્ઞાનીને આકૃપતા હોય છે. આકૃપતામાં દુઃખ છે, અનાકૃપતામાં સુખ છે. બાધ સંયોગોમાં હર્ષ-વિષાદ કરવો તે આકૃપતાનું લક્ષણ છે. જ્ઞાનીઓએ પરમાંથી અહં-મમત્વપાણું કાઢી નાખ્યું છે. શાંતિ જોઈતી હોય તો સ્વરૂપનો આશ્રય કરો. સત્પુરુષના સમાગમથી જીવને દ્યૂટવાની સાચી જિજ્ઞાસા ઉત્પત્ત થાય છે. પૂર્વે થયેલા સત્પુરુષો કરતાં વર્તમાનના પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષો વિશેષ લાભદાર્યી છે. મહાન પુષ્યનો ઉદ્ય હોય તો સત્પુરુષનો યોગ થાય અને ઉત્તમ પાત્રતા હોય તો બોધનું પરિશેષન થાય. સત્પુરુષનો એક વખતનો યોગ પણ આત્મજ્ઞાન થવામાં નિમિત્ત બને છે. સત્પાત્રતા વિના બોધનું પરિશેષન થતું નથી. ગમે તેવા વિપરીત ઉદ્યોમાં પણ આત્મહિત ન ચૂકે એ ખરો મુમુક્ષુ છે. આરંભ-પરિશ્રેષ્ઠ તે ઉપશમ-વૈરાગ્યના કાળ છે. ભાવોની વિશુદ્ધિ વધારવી તે સાધકનું લક્ષ હોવું જોઈએ.

પ્રજ્ઞાવંત આદ. બા.બ્ર. સુરેશજીએ પરમકૃપાળુદેવ વિરચિત ‘હોત આસવા પરિસવા... પદના આધારે સ્વાધ્યાય આપતા જણાવ્યું કે પૂજયશ્રી આત્માનંદજ્ઞ જન્મજ્ઞાત સાધક હતા. તેઓ સ્વયં કહેતા કે અમારે આ ભવની સાધના કરતાં પૂર્વભવની સાધનાનું ભાયું વધારે છે. ગૃહસ્થજીવનમાં રહીને પણ ઉત્તમ સાધના કરવાની કળા તેઓશ્રીએ બતાવી. જે કારણોથી અજ્ઞાની બંધાય છે તે કારણોથી જ્ઞાની છૂટે છે ! પૂજયશ્રીએ વ્યાધિને સમાધિમાં બદલી. વ્યાધિકાળમાં તેઓએ ગહન સ્વાધ્યાય કર્યો. પરમાર્થ તરફ આગળ વધવાનું એક કારણ જીવનમાં મળતી અસફળતા છે. સંસારના સુખો દુઃખથી ગર્ભિત અને ભયયુક્ત છે. અનુકૂળતામાં સાવધાન ન રહે તો જીવ પાપકર્માનો આજ્ઞાવ કરે છે. જ્ઞાનીઓએ પાપના ઉદ્યને સંવરના કારણમાં બદલ્યા. ઉપસર્ગ અને પરિષહ વખતે મુનિ અધિક કર્માની નિર્જરા કરે છે. મહાપુરુષો આપતિને સંપત્તિમાં બદલે છે. ચાર અનુયોગોનો અભ્યાસ કરવાનો કમ-પ્રથમાનુયોગ, કરણાનુયોગ, ચરણાનુયોગ, દ્રવ્યાનુયોગ. હુંડાવસર્પિણી કાળમાં ઉદ્દર મહતોનું પ્રવર્તન હોય છે. સદ્ગુરીચાર દ્વારા કમે કરીને નિર્વિકલ્પ અને નીર્બિજ સમાધિની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. જીવ પોતાની મિથ્યા માન્યતાઓથી બંધાયેલો છે. દર્શય શાશ્વત નથી, જ્ઞાતા-દદ્ધા શાશ્વત છે.

ઇલ્લા ૪૦ વર્ષથી અધ્યાત્મજગતની વિભૂતિ એવા પૂજયશ્રી આત્માનંદજ્ઞની જન્મજ્ઞયતિના અવસરે નિયમિત ઉપસ્થિત રહેનાર સાહિત્યજગતની વિભૂતિ એવા પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળભાઈ દેસાઈએ પ્રાસંગિક ઉદ્ભોધનમાં જણાવ્યું કે અત્રે સંતકુટિર, સમાધિસ્થળ કે સ્વાધ્યાયહોલ હોય - પૂજયશ્રીની ચેતનાના સ્પર્શનો અનુભવ થાય છે. જીવનમાં આવતી પ્રતિકૂળતાઓને અનુકૂળતાઓમાં ફેરવી નાખવી એ પૂજયશ્રીના જીવનનો મહત્વનો સંદેશ છે. પૂજયશ્રીએ જીવનમાં આવેલા ઉપાધિયોગને સમાધિયોગમાં ફેરવી નાખ્યો. તેઓશ્રીને સ્થૂળ સાથેનો સંપર્ક તૂટી સૂક્ષ્મ સાથેનું જોડાશ થયું, જેના ફળસ્વરૂપે અપૂર્વ અનુભવજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. જ્ઞાન સાથે જીવનપરિવર્તન થયું. પૂજયશ્રી પોતાના ધ્યેયમાં અહગ રહ્યા. તેઓએ આપણને ચિત્તની બેતી કરવા જણાવ્યું. તેઓએ જ્ઞાન-વૈરાગ્યની વૃદ્ધિ કરતા ગ્રંથોનું વાંચન કર્યું. તેઓશ્રીએ આધ્યાત્મિક ઉદ્યમ કર્યો અને જાતિ-

સાંપ્રદાયિકતાથી દૂર રહી વિશાળતા દાખવી. તેઓશ્રીએ આત્માનો મહિમા કર્યો. સાચા ગુરુ ચિકિત્સક હોય છે, જેઓ આપણા મનના રોગ દૂર કરે છે. સંતોનું ભીતર બાળક જેવું હોય છે. પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશનો સાર છે - આત્માનો અનુભવ કર, ગ્રંથના પંથે ચાલ, તારી દિઝિને વિશાળ કર, ભક્તિમાં તરબોણ બન અને પરમનો સ્પર્શ કરીને પરમમાં એકરૂપ થા. જે મજા પોતાનો ઈતિહાસ ભૂલે છે તેનું ભવિષ્ય અંધકારમય બને છે. ઈતિહાસ આપણને વ્યાપક દર્શન આપે છે. તમારું મૃત્યુ એ તમારા જીવનનો સરવાળો છે. પૂજ્યશ્રીએ મૂલ્યોની કટોકટી, પ્રજામાં ચારિત્ર ઘડતર, રાષ્ટ્રભાવનાની ન્યૂનતા, સમાજના ભૌતિક વાતાવરણની ખેવના કરી.

ભક્તિસંગીત : શિબિર દરમિયાન સુજાશ્રી પારેખ બહેનો (રાજકોટ) તથા સાધકોએ ભાવવાહી ભક્તિનો સૌને લાભ આપ્યો.

વેસ્ટમાંથી બેસ્ટ - ધ્યાનગુફાનું નિર્માણ : સંસ્થા સંચાલિત ગુરુકુળના ગૃહપતિ આદ. શ્રી મેહુલભાઈ પંડ્યા તથા આદ. શ્રી નીતાબેન લોઢીયાના માર્ગદર્શન અનુસાર ગુરુકુળના વિદ્યાર્થીઓએ પુસ્તકોના બોક્સ (કાર્ટન), કાર્ટબોર્ડ, પીઓપી, વોટરકલર, કંતાન વગેરે વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરીને, ખૂબ જહેમત (ઉદાહિત) પ્રેમપરિશ્રમપૂર્વક ધ્યાનગુફાનું નિર્માણ કર્યું છે. તેના નિર્માણમાં સંસ્થાના ટ્રસ્ટી આદ. શ્રી બિપીનભાઈ મહિયારની પ્રેરણા અને સહયોગ સાંપડ્યા છે. આદ. ટ્રસ્ટી શ્રી ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજીએ ધ્યાનગુફાના નિર્માણમાં સહયોગ આપનારાઓને અનુમોદના સહ ધ્યાનવાદ પાઠવ્યા હતા. ધ્યાનગુફાના નિર્માણમાં પરિશ્રમ કરનારા સૌ કોઈને સંસ્થા તરફથી સાભાર ધ્યાનવાદ.

પ્રક્રિયા : શિબિર દરમિયાન પ્રાતઃકાળની ભક્તિ, ધ્યાન, જિનાભિષેક, જિનપૂજા, બૂહદું આલોચના આદિ કાર્યક્રમો યોજાયા હતા. પૂજયશ્રી આત્માનંદજીના પદમય જીવનચરિત્ર ‘આત્માનંદ ગૌરવગાથા’ ની વીડિયો મૂકવામાં આવી હતી. શ્રી નીતાબેન લોઢીયા, શ્રી ચંપકભાઈ પરમાર્થી, શ્રી રેખાબેન પરમાર્થી તથા શ્રી સુશીલાબેન કારાણીએ ખૂબ જહેમતપૂર્વક પ્રેરણાદાયક અને કલાત્મક રંગોળી બનાવી હતી. શિબિર દરમિયાન સંસ્થામાં પ્રસંગોપાત થયેલ ૮૫ જેટલી રંગોળીની સીડીનું વિમોચન કરવામાં આવ્યું હતું. બા.બ્ર. પૂજયશ્રી ગોકુળભાઈ વિરચિત ‘સહજસિદ્ધિ’ (ભાગ-૧) પુસ્તકની કંદુંબાઈ પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી.

‘શ્રીમદુ રાજચંદ્ર ઇન્સપીરેશનાલ બાયોપીક’ ફિલ્મ નિર્દર્શન

મોક્ષમાર્ગને આત્મસાતું કરી, આપણા જેવાને સમજાય તેવી ભાષામાં મોક્ષમાર્ગનું પ્રતિપાદન કરી અધ્યાત્મજગતમાં મહાન ઉપકાર કરનાર વિરલ વિભૂતિ એટલે પરમ તત્વજ્ઞ પરમદૂપાળું શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી તૃતીય પ માસના અત્ય આયુમાં પણ તેઓશ્રીએ મોક્ષમાર્ગના પથિકો માટે આધ્યાત્મિક પાથેય પુરું પાણ્યું છે. ગાગરમાં સાગર સમાય તેમ જૈન દર્શનના મહાન સિદ્ધાંતોને તેઓશ્રીએ પોતાના સાહિત્યમાં આવરી લઈને આપણા પર મહાન ઉપકાર કર્યો છે. ‘સાક્ષાતું સરસ્વતી’ અને ‘હિંદના હીરા’ નું બિરુદ્ધ પ્રામ કરનાર, બહારથી ગૃહસ્થ પણ અંતરથી વીતરાગી, એકાંત સાધનાના રસિક, મોહના ઘરમાં રહીને મોહને પરાસ્ત કરનાર પંચમકાળની વિરલ વિભૂતિ એટલે અધ્યાત્મયોગી શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી.

આવા યુગાવતાર મહાપુરુષોના જીવનચરિત્રથી જનસમુદાય પરિચિત થાય તેવા હેતુથી ‘શ્રીમદ્ રાજયંક ઈન્સ્પીરેશનલ બાયોપીક’ નામની એનીમેશન ફિલ્મ બનાવવામાં આવી છે. ફિલ્મ ખૂબ પ્રેરણાદાયક છે. મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો આ ફિલ્મના નિર્દર્શન દ્વારા પ્રેરણા મેળવે તેવા હેતુથી પૂજ્યત્રીની જન્મતિથિ તા. ૦૨-૧૨-૨૦૨૧ ના રોજ સંસ્કારના ટ્રસ્ટી મહોદય આદ. શ્રી બિપીનભાઈ મણિયાર તથા આદ. શ્રી મીનાબેન મણિયારના સેવાભાવી, સંસ્કારનિષ્ઠ સુપુત્ર શ્રી કિંતનભાઈના આર્થિક સૌજન્યથી રાણીપ, અમદાવાદના પીવીઆર સિનેમામાં આ ફિલ્મ બતાવવામાં આવી હતી. મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોને લાવવા-લઈ જવાની સુંદર વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી. ફિલ્મ નિર્દર્શન દ્વારા શ્રી બિપીનભાઈ મણિયાર પરિવારે સાતિશય પુષ્યબંધનો લાભ લીધેલ છે; જે બદલ તેઓને અનેકશ: ધન્યવાદ પાઠવીએ છીએ. સંસ્કારના ટ્રસ્ટી આદ. ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજીએ શ્રી બિપીનભાઈ મણિયાર પરિવારની અનુમોદના કરીને સાભાર ધન્યવાદ પાઠ્યા હતા. આદ. શ્રી

બિપીનભાઈ મહિયાર સંસ્થાના ટ્રસ્ટી તરીકે પ્રશંસનીય સેવાઓ બજાવી રહ્યા છે. કોરોનાકાળ દરમિયાન તેઓશ્રીએ સંસ્થા તથા મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોની વિરોષ કાળજી રાખીને નિઃસ્વાર્થભાવે સેવાઓ આપી હતી.

સાભાર સ્વીકાર

[૧] આદ. ડૉ. શ્રી હેમંતભાઈ શાહ પરિવાર (ન્યુજર્સી, યુ.એસ.એ.) તરફથી સંસ્થા સંચાલિત મેડિકલ સેન્ટરમાં થતાં મોતીયાના ઓપરેશનમાં સહાયરૂપે રૂ. ૫,૦૦,૦૦૦/- ગુરુકુળ માટે રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦/- અને પક્ષીયણ માટે રૂ. ૩૪,૦૦૦/- નું આર્થિક યોગદાન આવેલ છે. આ પ્રકારનું યોગદાન દર વર્ષે સહાયરૂપે સંસ્થાને આપવું તેવો ભાવ આદ. ડૉ. શ્રી હેમંતભાઈ શાહ પરિવાર ધરાવે છે. સંસ્થા તેઓની ઉત્તમ ભાવનાની અનુમોદના કરે છે.

[૨] આદ. શ્રી જ્યંતિભાઈ શાહ (પૂનાવાળા, હાલ કોબા) તથા તેમના મિત્રો તરફથી સંસ્થાના મેડિકલ સેન્ટર માટે પૂજ્યશ્રીની જન્મતિથિ નિમિત્ત રૂ. ૫૦,૦૦૦/- ની દવાઓ અર્પણ કરેલ છે. ગત વર્ષે મેડિકલ સેન્ટર માટે પણ શ્રી જ્યંતિભાઈ તથા તેઓના મિત્રો તરફથી રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- ની દવાઓનું દાન આપવામાં આવ્યું હતું. સંસ્થા તેઓની ઉત્તમ ભાવનાની અનુમોદના કરે છે.

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા દાનવીર મહાનુભાવો

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા નીચેના દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે :-

મેડિકલ સેન્ટર : (૧) શ્રી ડૉ. હેમંતભાઈ શાહ, USA \$ ૧૦,૫૦૦/-
(આંખના ઓપરેશન, જીવદ્યા, ગુરુકુળ)

(૨) શ્રી મંજુલાબેન જે. સોમાઝી, અમદાવાદ રૂ. ૧૫,૦૦૧/-
હસ્તે : શ્રી બીનાબેન સોમાઝી (આંખના ઓપરેશન, જીવદ્યા, ગુરુકુળ)

ભોજનાલય કાયમી તિથિ : (૧) શ્રી હર્ષભેન કિરીટકુમાર શાહ, અમદાવાદ રૂ. ૧,૫૧,૦૦૦/-
(હસ્તે : નીરજ, ચૈતાલી, જગર, મિત્રલ)

(૨) શ્રી કિશોરભાઈ પી. શાહ, કોબા રૂ. ૧,૫૧,૦૦૦/-

ભોજનાલય : (૧) શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ચીમનલાલ જવેરી, અમદાવાદ રૂ. ૨૧,૦૦૦/-
(૨) શ્રી શુતિભેન શૈલેશભાઈ માલટે તથા શ્રી

પુષ્પાબેન જ્યંતીલાલ શાહ, લંડન રૂ. ૨૧,૦૦૦/-

(૩) શ્રી દિનેશચંદ્ર એસ. બાવીસી, રાજકોટ રૂ. ૨૧,૦૦૦/-

(૪) શ્રી હર્ષદારાય સંઘરાજકા, લંડન રૂ. ૨૧,૦૦૦/-

હસ્તે : શ્રી અરુણભાઈ બગડિયા

(૫) શ્રી વિમળાબેન કાન્તિલાલ ખંધાર રૂ. ૧૧,૦૦૦/-
હસ્તે : શ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ ગોસલિયા, અમદાવાદ

ગુરુકુળ : (૧) શ્રી વિનયચંદ્ર લાખાણી, કોલકતા (એક વિદ્યાર્થી દાનક) રૂ. ૧૮,૦૦૦/-

સાધુ-ત્યાગી વૈયાવર્ય : (૧) શ્રી કુન્દલતાબેન જૈન, દિલ્હી રૂ. ૪૫,૦૦૦/-

આત્મસિદ્ધિ વિધાન-પૂજા : (૧) શ્રી શ્યામસુંદરજી સિંઘવી, ઉદ્દેપુર (રાજસ્થાન) રૂ. ૧૧,૦૦૦/-

સંસ્થા-ભક્તિસંગીત : (૧) શ્રી દીનાબેન નીતિનભાઈ પારેખ, મુંબઈ રૂ. ૨૫,૦૦૦/-

પૂજ્યશ્રી ઓડીયો-વીડિયો પ્રોજેક્ટ : (૧) શ્રી ભારતીબેન પ્રવીણભાઈ મહેતા, યુ.એસ.એ. રૂ. ૨૮,૦૦૦/-

પેરાગ્ય સમાચાર

[1] યુ.કે. (લંડન) : વૈવિધ્યસભર સદ્ગુણોથી જીવનને મહેકતું બનાવનાર આઈ. શ્રી હર્ષભાઈ નંદલાલ સંધરાજકાનું તા. ૨૬-૧૦-૨૦૨૧ ના રોજ દેહાવસાન થયું છે. તેઓ શ્રીનો જન્મ અમરેલીમાં તા. ૦૪-૦૫-૧૯૪૧ ના દિવસે થયો હતો. હાઈસ્ક્યુલ સુધીનો અભ્યાસ નાયરોબી, કેન્યામાં કરીને ૧૬ વર્ષની ઉંમરે તેઓ સેલ પેટ્રોલિયમમાં જોડાયા હતા. ત્યાં લગભગ ૧૦ વર્ષ સર્વિસ કર્યા બાદ આઈ.બી.એમ. કંપનીમાં ૨૫ વર્ષ સુધી સેવાઓ આપી. તે દરમ્યાન તેઓને દુનિયાના અનેક દેશોમાં જવાનું થયું. ત્યારબાદ તેઓ લંડનમાં સ્થિર થયા હતા.

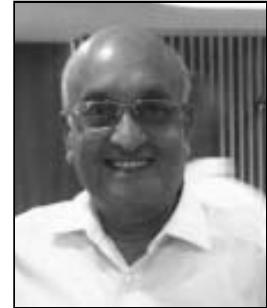
લંડનમાં સમજી તથા સમજીજી નિયમિત આવતા રહેતા હતા. શ્રી હર્ષદભાઈ સંધરાજકા પરિવારે ભાવપૂર્વક તેઓની સેવાશુશ્વપાનો લાભ લીધો હતો. આચાર્ય મહાપ્રશંખાએ તેઓશ્રીને જૈનીજમમાં પીએચ.ડી. કરવાની પ્રેરણા આપી. આ પ્રેરણાને આત્મસાતુ કરીને હર્ષદભાઈએ હર વર્ષની વયે લંડન યુનિવર્સિટીમાંથી અનુસ્નાતકની ડિગ્રી મેળવી અને ત્યારબાદ પીએચ.ડી. ની ડિગ્રી પ્રાપ્ત કરી. મોટી ઉભરે પણ વિદ્યાભ્યાસની કેવી લગની ! તેઓશ્રીએ ભારત, વેટીકન, યુરોપ, સિંગાપોર, ઓસ્ટ્રેલિયા, કેન્યા વગેરે દેશોમાં જૈનીજમ પર પ્રવચનો આપીને ત્યાંના લોકોમાં ધર્મજાગૃતિ લાવ્યા હતા. તેઓશ્રીએ ‘ઈનર ફેર્થ એક્ટીવીટીઝ’ અંતર્ગત વેટિકનસીટીમાં જુદા જુદા સમયે ત્રણ પોપ સાથે જૈન દર્શન અંગે ચર્ચાઓ કરી હતી. લાંડનુમાં આચાર્ય મહાપ્રશંખના સત્તસમાગમનો પણ તેઓને લાભ મળ્યો હતો. ચેમેરીમાં પૂજ્ય જસરાજજી મ.સા. સાથે ધ્યાનસાધના માટે પણ તેઓએ સમય વીતાવ્યો હતો. તેઓ ભારત આવ્યા ત્યારે પૂજ્ય સ્વામીજી ‘શ્રી જ્યયપ્રભુ’ ના દર્શન અર્થે અચૂક જતા. પૂ. આચાર્ય શ્રી ચંદનાભાઈ મહાસતીજીના રાજગિરિ આશ્રમમાં તેઓશ્રીએ ત્રણેક મહિના સેવાઓ આપી હતી. પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીનો સને ૧૯૮૭ માં પ્રથમ પરિચય થયો હતો. ત્યારબાદ પૂજ્યશ્રીને યુ.કે. જવાનું થતું ત્યારે હર્ષદભાઈ પૂજ્યશ્રીની સેવા-સત્તસંગનો લાભ લેતા હતા. તેઓને પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી પ્રત્યે અત્યંત અહોભાવ હતો. વર્ષમાં લગભગ ત્રણેક મહિના તેઓ પોતાના ધર્મપત્ની શ્રીમતી ઊર્મિલાબેન સાથે કોબા આશ્રમમાં પથારતા અને સત્તસમાગમનો લાભ લેતા. સંસ્થા સંચાલિત ગુરુકુળના બાળકોને દાટક લેવામાં તેઓ રસ દાખવતા હતા અને અન્યને પણ આ અંગે પ્રેરણા આપતા. કોબા આશ્રમમાં સંતકુટિરમાં પૂજ્ય સાહેબજીના સાંબિધ્યમાં થતી સાંજની વિશેષજભક્તિમાં તેઓ ભાવપૂર્વક જોડાતા. તેઓશ્રીએ અનેક ભક્તિપદ્ધો કંદસ કર્યા હતા. તેઓ સુમધુર કંદે ભાવસભર ભક્તિપદો પ્રસ્તુત કરતા. તેઓના સ્વર્ગવાસ બાદ તેઓના સુપુત્ર શ્રી મેહુલભાઈએ હર્ષદભાઈને પ્રિય એવા ભક્તિપદોનો કાર્યક્રમ રાખ્યો હતો. આ કાર્યક્રમમાં અનેક દેશના લોકીએ ભાગ લીધો અને સૌએ હાર્દિક શ્રદ્ધાજલિ આપી.

ઇન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ જૈનોલોજી, યુ.કે.ના ઐયુટી ચેરમેન તરીકે તેમણે મહત્વના કાર્યો કર્યા હતા. તેઓશ્રીએ યુ.કે.ની જુદી જુદી ઉપ જૈન સંસ્થાઓને ONE JAIN ના નેજા હેઠળ એક કરી બધા જૈનોનો એક અવાજ રજૂ કર્યો હતો. યુ.કે.ના મહારાણી વિકટોરિયાએ સને ૨૦૧૭ માં તેઓશ્રીને 'મેમ્બર ઓફ ધી ઓર્ડર ઓફ ધી બ્રિટિશ એમ્પાયર' ના પિતાબ્ધી નવાજ્યા હતા. શ્રી હર્ષદભાઈ ખૂબ ઉત્સાહપૂર્વક તપશ્ચર્યા કરતાં હતાં. દરેક પર્યુષણમાં ૮ થી ૧૬ ઉપવાસ કરવાં તેઓને સહજ હતા. તેઓશ્રીએ લંડનમાં મૌન સાથે માસખમણ (૩૦ ઉપવાસ) કરેલ. પર્યુષણમાં સામૂહિક પ્રતિકમણ તેઓશ્રી કરાવતા. વર્ષો સુધી સાઉથ લંડનમાં દર મંગળવારે તેઓશ્રીએ સ્વાધ્યાયનો લાભ આપ્યો હતો. છેલ્લે નાદુરસ્ત તબિયત દરમિયાન તેઓને સમાણીજીના માંગલિક અને સત્સંગનો લાભ મળ્યો હતો. ૨૨ ઓક્ટોબરના દિવસે મુમુક્ષુવર્ય આદ. શ્રી અરુણભાઈ બગડિયા સાથે ફોન પર લગભગ ૪૫ મિનિટ સુધી તેઓએ ધર્મચર્ચા કરી હતી.

સ્વર્ગસ્થના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે અને આગામી થોડા ભવમાં તેઓ પરમપદને પ્રાપ્ત કરે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

[૨] પુના : કોબા પરિવારના પુના નિવાસી આએ. શ્રી સુધીરમાઈ (સુરામાઈ) મહેતાનું તા. ૦૧-૧૧-૨૦૨૧

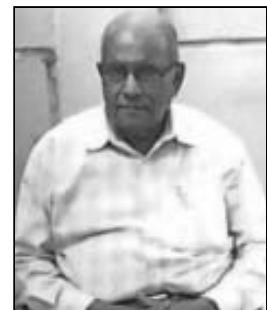
ના રોજ પૂના મુકામે શાંતિપૂર્વક દેહાવસાન થયું છે. ‘સાદુ જીવન, ઉચ્ચ વિચાર’ તેમના જીવનનું સૂત્ર હતું. સરળતા એ તેઓના જીવનનો ધ્યાનાકર્ષક ગુણ હતો. તેઓ કુટુંબના જ્યેષ્ઠ વડીલ હતા અને પરિવારના સભ્યોમાં ધર્મિક સંસ્કારોનું સિંચન થાય તેની તકેદારી રાખતા હતા. તેઓની ધર્મ પ્રત્યેની રૂચિ અંત સુધી જીવંત હતી. કોબા સંસ્થા તથા પૂજયશ્રી આત્માનંદજી પ્રત્યે તેઓને વિશેષ લગાવ હતો. તેઓ અવારનવાર કોબા પધારીને સત્સંગ-ભક્તિનો લાભ લેતા. તેઓ અનેક સ્થળે દાનની સરવાણી વહેવડાવતા. ‘તીર્થાદિ પ્રવાસનો ઉછરંગી’ અનુસાર તેઓને તીર્થયાત્રા કરવામાં વિશેષ ધર્મોલ્લાસ પ્રગટ થતો હતો. છેલ્લે તેઓને હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા ત્યારે કોબા તીર્થના દર્શનની અદ્ય ઈછા પ્રગટ કરી હતી. તેઓ આદ. શ્રી પ્રતાપભાઈ મહેતા (પૂનાવાળા) ના કાકાના દીકરા હતા. સ્વર્ગસ્થના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે અને તેઓ અત્ય ભવોમાં પરમપદને પ્રામ કરે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

[૩] અમદાવાદ : અમદાવાદ નિવાસી સ્વ. અનિલભાઈ મણિલાલ માટલિયાના ધર્મપત્ની શ્રીમતી મૃહુલાબેનનું તા. ૧૬-૧૧-૨૦૨૧ ના દિવસે ૮૨ વર્ષની વયે દેહાવસાન થયું છે. તેઓશ્રી અવારનવાર કોબા આશ્રમમાં પધારીને સત્સંગ-ભક્તિનો લાભ લેતા હતા. પૂજયશ્રી આત્માનંદજી તથા પૂજય બહેનશ્રી પ્રત્યે તેઓને અપાર શ્રદ્ધા હતી. અવારનવાર તેઓ સંસ્થાના ભોજનાલયમાં સ્વામિવાત્સલ્યનો લાભ આપતા હતા. તેઓએ પોતાના જીવનમાં તપશ્ચર્યાને વિશેષ સ્થાન આપ્યું હતું. તેઓશ્રીએ વરસીતપ, માસખમાણ તેમજ અણ્ણાઈ તપની આરાધના કરી હતી. તેઓ ખૂબ સરળ સ્વભાવી, મીતભાષી અને ઉત્તમ મુમુક્ષુ હતા. આ વર્ષે પણ તેઓ પર્યુષણ દરમિયાન ધર્મની આરાધના અર્થે કોબા પધાર્યો હતા અને તેઓના પરિવારે સામૂહિક પારણાનો લાભ લીધો હતો. તેઓ પોતાના સંતાનોને ધર્મવારસો સૌંપત્તા ગયા છે. તેઓના સુપુત્ર શ્રી પરાગભાઈ અને પુત્રવધૂ સેજલબેન અવારનવાર કોબા પધારીને સત્સંગ-ભક્તિનો લાભ લે છે. સદ્ગતના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે અને તેઓ પરમપદને પ્રામ કરે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

[૪] અમરેલી : આપણી સંસ્થામાં અવારનવાર પધારીને સત્સંગ-ભક્તિનો લાભ લેતાં પ્રતિભાસંપત્ત મુમુક્ષુવિશેષ આદ. શ્રી રમાબેન પી. દેસાઈના મોટાભાઈ શ્રી જ્યંતિલાલ પ્રાણલાલ દેસાઈનું તા. ૨૯-૧૧-૨૦૨૧ ના રોજ ૮૦ વર્ષની વયે દેહાવસાન થયું છે. તેઓ ‘દિવ્યધ્વનિ’ ના આજીવન સભ્ય હતા અને અનેક લોકોને સ્વખર્યે ‘દિવ્યધ્વનિ’ ના સભ્ય બનાવ્યા હતા. શ્રી રમાબેન દેસાઈ સાથે ક્યારેક ક્યારેક તેઓ કોબા પધારતા. તેઓ પૂજય કાનજીસ્વામી તથા પૂજય ચંપાબેનના અનન્ય ભક્ત હતા. તેઓ તત્વજ્ઞાનના રસિક હતા તેમજ સ્વાધ્યાયના ઉપાસક હતા. નિવૃત્તિના સમયમાં તેઓ સતત સત્શાસ્ત્રોના અધ્યયનમાં લીન રહેતા. સાદગી, સંયમ, નિયમિતતા, સૌભ્યતા, સમયનો સદૃપ્યોગ, નિખાલસતા જેવા અનેક, સદ્ગુણોથી તેઓએ પોતાની જીવનલતાને નવપલ્લિવિત રાખી હતી. દેહત્યાગના થોડા દિવસો પહેલા પૂજય બહેનશ્રી શર્મિષ્ઠાબેને ફોનના માધ્યમથી સત્સંગ કરાવીને આશીર્વયન આપ્યા હતા. આદ. શ્રી રમાબેન જ્યંતિભાઈની નિઃસ્વાર્થભાવે ઘણી સેવાઓ કરી હતી. સદ્ગતના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે અને તેઓ પરમપદને પ્રામ કરે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

નોંધ : સંસ્થામાં સ્થાયી નિવાસ કરતાં બા.બ્ર. સુરેખાબેન શાહનો તા. ૦૮.૧૨.૨૦૨૧ ના બુધવારે ૧૩ દિવસના ઉપવાસ બાદ ખૂબ સમતાપૂર્વક સંથારો સીજ ગયો છે. વિશેષ માહિતી આવતા અંકમાં.

સંસ્થા આયોજિત રાજસ્થાનની યાત્રા વેળાની તસવીરો

(તા. ૦૬-૧૧-૨૦૨૧ થી તા. ૦૭-૧૧-૨૦૨૧)

પૂજય આચાર્ય ૧૦૮ શ્રી સુનીલસાગરજી મહારાજના સાક્ષીધ્યમાં

આદ. શ્રી ગોપાલભાઈ પાટીદારના નિવાસસ્થાને ચિત્રપટની અનાવરણવિધિ

પ્રેરણાદાયક અને કલાત્મક રંગોળી તથા સીડીનું વિમોચન

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી દાતા

- ૧ ‘દિવ્યધ્વનિ’ ડિસેમ્બર - ૨૦૨૧ ના અંક માટે રૂ. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ
સ્ય. નલીનીબેન જગદીશચંદ્ર ગોસલિયા પરિવાર
(સંગીતાબેન-સંજયભાઈ-મીતાબેન) હસ્તે : શ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ ગોસલિયા
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘ફાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.
- ૨ ‘દિવ્યધ્વનિ’ ડિસેમ્બર - ૨૦૨૧ ના અંક માટે રૂ. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ
આદ. શ્રી તરલાબેન દિનેશચંદ્ર બાવીસી, રાજકોટ
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘ફાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of
Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra - Koba - 382 007. Dist. Gandhinagar (Gujarat).
Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate, Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

To,